วารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

Huachiew Chalermprakiet Law Journal

ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2561) ISSN 2286-6965

Vol.9 No.1 (July - December 2018)

เจ้าของ

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

18/18 ถนนเทพรัตน กิโลเมตร 18 ตำบลบางโฉลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ 10540

โทรศัพท์ 0-2312-6300 ต่อ 1689 1690 โทรสาร 0-2312-6419

E-mail : faclaw120hcu@gmail.com

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์พิเศษประสิทธิ์ โฆวิไลกูล	ประธานหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิก สุนทรธัย	คณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

หัวหน้าบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒิชัย เต็งพงศธร	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

กองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.ธวัชชัย สุวรรณพานิช	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
รองศาสตราจารย์มาลี สุรเชษฐ	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
รองศาสตราจารย์ ดร.ภูมิ โชคเหมาะ	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรยา สิงห์สงบ	มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรวุธ กิจกุศล	ผู้บังคับการวชิราวุธวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์จักรกฤษณ์ สถาปนศิริ	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เดือนเด่น นาคสีหราช	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ช.ชยินทร์ เพ็ชญไพศิษฏ์	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
อาจารย์ธนาชัย สุนทรอนันตชัย	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
อาจารย์ภัทรวดี ยังน้อย	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
ประธานนักศึกษาทุกชั้นปี	คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

กองบรรณาธิการและเหรัญญิก

นางวราภรณ์ แจ่มแจ้ง

ผู้ช่วยเลขานุการ

นางอิศรา วงษ์ดี

กำหนดการออกวารสาร

ปีการศึกษาละ 2 ฉบับ (มกราคม - มิถุนายน และ กรกฎาคม - ธันวาคม)

บทความหรือข้อความคิดเห็นใด ๆ ที่ปรากฏในวารสารฉบับนี้เป็นวรรณกรรมของผู้เขียนโดยเฉพาะ คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ และกองบรรณาธิการไม่มีส่วนรับผิดชอบหรือไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยกับข้อคิดเห็นนั้น แต่ประการใด

พิมพ์ที่ : บริษัท จามจุรีโปรดักส์ จำกัด 26 ถนนพระรามที่ 2 ซอย 83 แขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ 10150 โทร. 02-415-8320 - 1

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกตรวจบทความวารสารวิชาการประจำฉบับ (Peer review)

ศาสตราจารย์วีระพงษ์ บุญโญภาส	สาขาวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม
ศาสตราจารย์ไชยยศ เหมะรัชตะ	สาขาวิชากฎหมายธุรกิจ
พันตำรวจโท ดร.อรรณพ กาวิกุล	สาขาวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม
รองศาสตราจารย์ลาวัลย์ หอนพรัตน์	สาขาวิชากฎหมายมหาชน

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิภายในตรวจบทความวารสารวิชาการประจำฉบับ (Peer review)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิก สุนทรธัย	สาขาวิชากฎหมายระหว่างประเทศ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒิชัย เต็งพงศธร	สาขาวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ช.ชยินทร์ เพ็ชญไพศิษฏ์	สาขาวิชากฎหมายธุรกิจ
อาจารย์ภัทรวดี ยังน้อย	สาขาวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม

❖❖❖❖❖❖❖❖❖

สารบัญ

บทความวิจัย

การคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาศึกษากรณีการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟ **1**

ดารณี ราชภูเขียว

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพ **17**

ธัญธิดา รัตนวิเชียร วราภรณ์ วนาพิทักษ์

การใช้สถานที่ขังแทนการขังหรือจำคุกในเรือนจำ **29**

รุ้งทิพย์ แซ่แง่ ภาณุมาศ ขัดเงางาม

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชน **42**

กรกฎ ทองขะโชค เอกราช สุวรรณรัตน์ อภิวัฒน์ สมาธิ

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับมลพิษทางน้ำจากชุมชน ศึกษากรณี : หมู่บ้านจัดสรรที่สร้างขึ้นก่อนและขณะใช้พระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543 **61**

นรินทร์ภัค เกตุสุรินทร์ วริยา ล้ำเลิศ

การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดภายใต้ระเบียบประชาคมยุโรป เลขที่ 1151/2012 ว่าด้วยระบบมาตรฐานผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรและอาหาร **74**

ตะวัน เดชภิรัตนมงคล

การลงโทษประหารชีวิตในประเทศไทยกับหลักความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ **90**

พัชรินทร์ วิทยาเอนกนันท์ บรรเจิด สิงคะเนติ

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ดำเนินการมาถึงปีที่ 9 เล่มที่ 1 แล้วโดยได้จัดอยู่ในกลุ่มที่ 2 ของฐานข้อมูล TCI (Thai-Journal Citation Index Centre) ซึ่งคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติได้รวบรวมบทความหลากหลายด้านที่น่าสนใจจากผู้ทรงคุณวุฒิ บุคคลภายนอก และคณาจารย์ประจำ โดยบทความเหล่านี้มีคุณค่าทางวิชาการอีกทั้งยังได้นำเสนอบทความทางกฎหมายในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่าน เช่นบทความวิจัยเรื่องปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพที่เสนอให้แก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดประเภทคดีที่สามารถสืบพยานคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพ บทความวิจัยเกี่ยวกับการใช้สถานที่ขังแทนการขังหรือจำคุกในเรือนจำที่ได้นำเสนอแนวคิดและทฤษฎีและหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับการใช้สถานที่ขังแทนการขังหรือจำคุกในเรือนจำ บทความวิจัยเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชนที่ได้ทำการศึกษาแนวทางในการนำมาตรการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดมาใช้เป็นโทษทางเลือก โดยมีอาสาสมัครคุมประพฤติ และเครือข่ายยุติธรรมชุมชนที่เป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงานคุมประพฤติในการดูแลผู้กระทำความผิดในชุมชน

กองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิ คณาจารย์ที่สนับสนุนบทความมาโดยตลอดและขอขอบคุณผู้ส่งบทความมาร่วมเผยแพร่ในครั้งนี้ อนึ่ง คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ขอเชิญชวนผู้สนใจส่งบทความตีพิมพ์ที่วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ ในฉบับต่อไปเพื่อพัฒนาวงวิชาการและเผยแพร่ความรู้ อันเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษา คณาจารย์ และประชาชนทั่วไป ซึ่งคณะจะจัดพิมพ์วารสารวิชาการเผยแพร่ปีการศึกษาละ 2 ฉบับ โดยสามารถติดต่อสอบถามได้ที่คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ โทรศัพท์ **0-2312-6300** ต่อ **1689** หรือ **1690**

วุฒิชัย เต็งพงศธร
บรรณาธิการ

การคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาศึกษากรณีการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟ

Protection of Intellectual Property Right : A Case Study of Coffee Art Works

*ดารณี ราชภูเขียว**

บทคัดย่อ

กาแฟคือเครื่องดื่มที่คนนิยมบริโภคอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในประเทศไทยมีกระแสความนิยมดื่มกาแฟสดหรือกาแฟคั่วบดเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากจำนวนร้านกาแฟสดทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ รวมถึงร้านกาแฟพรีเมียมทั้งที่เป็นแฟรนไชส์จากต่างประเทศและในประเทศ รวมถึงมีการขยายตัวจากผู้ประกอบการรายใหญ่และการเข้ามาของผู้ประกอบการใหม่ ส่งผลให้ตลาดกาแฟมีการแข่งขันกันรุนแรงอย่างต่อเนื่อง การที่ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงกาแฟคั่วบดได้ง่าย ประกอบกับกระแสความนิยมในเครื่องดื่มดังกล่าว ทำให้ผู้ประกอบการร้านกาแฟมีการพัฒนาทั้งทางด้านเทคนิคการผลิตและทางด้านรูปลักษณ์อย่างต่อเนื่องเพื่อดึงดูดผู้บริโภค การเพิ่มความหลากหลายของการชงทำให้เกิดกาแฟชนิดต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกาแฟลาเต้อาร์ตที่มีจุดเด่นอยู่ตรงความสวยงามของลวดลายศิลปะบนน้ำกาแฟลาเต้ แต่การคุ้มครองการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟภายใต้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของไทยยังมีความคุ้มครองที่ไม่ชัดเจนและการคุ้มครองไม่สอดคล้องกับลักษณะการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎี และแนวทางความคุ้มครองภายใต้สนธิสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองการสร้างสรรค์งานศิลปะ รวมถึงศึกษากฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟของไทยและต่างประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และสหราชอาณาจักร เพื่อทราบและวิเคราะห์ปัญหาการให้คุ้มครองการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟ นำมาซึ่งการเสนอแนะรูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมในการคุ้มครองการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟในประเทศไทย

**นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์*

จากการศึกษาพบว่า การสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟดังกล่าวสามารถเป็นงานที่ได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 แต่ไม่ชัดเจนในการพิจารณาให้ได้รับความคุ้มครองตามงานประเภทใด ระหว่างศิลปกรรม ประเภทงานจิตรกรรม งานประติมากรรม หรืองานศิลปประยุกต์ อีกทั้งหากให้การคุ้มครองศิลปะลวดลายบนกาแฟซึ่งเป็นสิ่งที่มีความนิยมแค่เพียงช่วงระยะเวลาหนึ่งตามกฎหมายลิขสิทธิ์ซึ่งมีระยะเวลาการคุ้มครองที่ถือว่านานเกินไปอาจทำให้ผู้สร้างสรรค์งานออกแบบไม่สามารถพัฒนางานต่อไปได้ ส่วนการออกแบบสร้างสรรค์ลวดลายบนกาแฟ ไม่มีลักษณะเป็นผลิตภัณฑ์ตามความหมายของ “แบบผลิตภัณฑ์” เนื่องจากแนวคำพิพากษาของไทยที่มุ่งคุ้มครองแบบที่เป็นวัตถุทางกายภาพเพื่อให้เป็น “แบบ” ในการผลิตในทางอุตสาหกรรม อีกทั้งสิ่งที่เป็นผลิตภัณฑ์ต้องเป็นสิ่งซึ่งสามารถนำมาปรับใช้กับผลิตภัณฑ์ได้โดยไม่เป็นองค์ประกอบของการใช้งานผลิตภัณฑ์นั้นไม่ว่าจะเป็นผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมหรือผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ดังนั้น การออกแบบลวดลายบนกาแฟจึงไม่สามารถเป็นผลิตภัณฑ์ได้ และไม่สามารถขอรับสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ ตามมาตรา 56 พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 แต่อย่างไรก็ตาม หากลวดลายบนกาแฟมีลักษณะเป็น “เครื่องหมาย” และมีลักษณะเป็นเครื่องหมายการค้าอันพึงรับจดทะเบียนได้ ตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 และทำหน้าที่ในการบ่งบอกความแตกต่างให้ผู้บริโภคทราบได้ย่อมสามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเครื่องหมายการค้าได้อีกด้วย แม้จะมิได้มีการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าไว้ก็อาจสามารถฟ้องบุคคลอื่นที่นำเอาศิลปะลวดลายบนกาแฟที่ใช้อย่างเป็นเครื่องหมายการค้าโดยมีการจำหน่ายเผยแพร่ หรือโฆษณาจนแพร่หลายแล้ว ในลักษณะการลวงขายตามมาตรา 46 แห่งพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 ได้ด้วย

ดังนั้น การสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟสามารถได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของไทยทั้งสองฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 ซึ่งอาจเป็นปัญหาในการเลือกการให้ความคุ้มครองที่อาจมีลักษณะคาบเกี่ยวหรือซ้ำซ้อนระหว่างกฎหมายทั้งสองฉบับ แม้ประเทศไทยจะมีคำพิพากษาที่มีแนวโน้มยอมรับการให้ความคุ้มครองที่คาบเกี่ยวหรือซ้ำซ้อนกันก็ตาม แต่อาจทำให้เกิดผลไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์อย่างแท้จริงของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาได้ เนื่องจากความมุ่งหมายของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาแต่ละฉบับกำหนดการคุ้มครองในลักษณะที่แตกต่างกัน ทั้งรูปแบบในการคุ้มครองและระยะเวลาในการคุ้มครอง ซึ่งอาจทำให้คู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเลือกอ้างการคุ้มครองตามกฎหมายซึ่งตนได้ประโยชน์มากกว่า จึงควรมีการแก้ไขความหมายของ “งานศิลปประยุกต์” และ “ผลิตภัณฑ์” ให้ชัดเจนและไม่เปิดโอกาสให้ได้รับความคุ้มครองที่มากจนเกินไป หรืออาจตรากฎหมายที่เกี่ยวเนื่องด้วยการออกแบบโดยเฉพาะ (Designs Law) โดยอาจตราเป็นพระราชบัญญัติคุ้มครองงานออกแบบ เพื่อให้การคุ้มครองแบบผลิตภัณฑ์โดยจะคุ้มครองในลักษณะภายนอกทั้งหมดของแบบผลิตภัณฑ์และกำหนดให้มีระยะเวลา

การให้คุ้มครองงานออกแบบไว้อย่างชัดเจนโดยเฉพาะ เนื่องจากลักษณะงานออกแบบบางงานมักมีระยะเวลาไม่นาน ขึ้นอยู่กับความนิยม ดังนั้นจึงต้องกำหนดระยะเวลาการคุ้มครองที่จำกัด เพราะหากมีการคุ้มครองที่สูงเกินไปอาจส่งผลให้ผู้สร้างสรรค์งานออกแบบไม่สามารถพัฒนางานให้มีความแตกต่างขึ้น โดยต้องคำนึงถึงประโยชน์ของผู้สร้างสรรค์งานและประโยชน์ของสังคมด้วย

คำสำคัญ : กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา, การคุ้มครอง, ศิลปะลวดลายบนกาแฟ

Abstract

Coffee is one of the most popular drinks for adults or workers, especially in Thailand. Currently, the popularity of fresh coffee drink trends to increase significantly. According to this trend, it seems that the number of fresh or small coffee shops, premium cafes, foreign or domestic franchises is growing. In addition, the expansion from major operators or the arrival of new entrepreneurs constitutes a high competition to these markets continuously. On the ground of these business expansions, it is convenience for consumers to access roasted coffee along with the popularity of such drinks. The coffee shop operators are constantly evolving both in technical aspects of production and in their appearance to attract consumers. The increasing of the variety of brewing causes various types of creativity on coffee such as Latte art coffee which is featured in the beauty of the artwork on the coffee latte. However, the protection of coffee-based artwork under Thai intellectual property law also has unclear protections and protection does not correspond to the nature of this economic exploitation.

This research is conducted to study concepts theory and approaches covered under the International Treaties on the Protection of Intellectual Property Right about coffee art works. Including to study laws relating protection of Coffee art works of the United States of America, the Australia and the United Kingdom. Its purpose is to examine and analyze legal problems on protection of coffee art works in order to find the appropriate patterns for providing legal protection of coffee art works for Thailand.

According to this study, it has been found that the artwork on the coffee can be a work protected under the Copyright Act, 1994. However, it is unclear that what kind of work could be protected on the sense of this Act, whether for the fine arts, painting category, sculpture or artwork. Moreover, in order to protect the creativity of the coffee-patterned art, which is popular for a period of time, a long period of protection would not suitable for this characteristic of art because the

designer cannot continue to develop the work. Then the creative design on the coffee has no characteristic of the product as defined by "Product" under the Copyright Act, 1994. This is because the product must be something that can be applied to the product without being a component of the product itself, whether it is industrial or handicraft products. Therefore, a design of the coffee-patterned art could not be a product on the sense of Section 56 of the Patent Act, B.E. 2522. However, if the pattern on the coffee looks like the "mark" or the trademark character registered under Section 6 of the Trademark Act, B.E. 2534, and performs to identify the difference to consumers, this pattern can be protected under the trademark law. Even if there is no trademark is registered, it could be possible to sue the person who applied the patterned artwork on the branded coffee whether widespread for selling or advertising in the way of deceptive selling under Section 46 of the Trademark Act, 1991.

Thus, the creativity of artwork on coffee can be protected by both Thai intellectual property laws, such as the Copyright Act, 1994 and the Trademark Act, B.E. 2534. However, it could cause a problem in order to choose the suitable type of rights to protect as a result of overlaps of these two laws. Although in Thailand has a judgment that is likely to accept overlapping or overlapping coverage, nevertheless, the results may not conform to the true intent of intellectual property law. As a result of the purpose of each Intellectual Property Law is different, both forms of protection and its period may lead one party to choose legal protection over their benefits. Hence, it is important to amend the definition of "Applied Art" and "Products" to be clear and do not open the door to overwhelming coverage. Moreover, one another way to solve this problem, government may enact a specific law as a Design Protection Act in order to provide the protection on characteristic of product coverage and also cover all aspects of the product model. In addition, it is necessary to provide a specific design protection period because the design work in some type do not use for the last long period which depends on the popularity among customers. Therefore, a limited coverage is required because a long protection could impact on the designer in order to develop a different work so that these protections under the Intellectual Law of Thailand should consider the interests of the creators and the benefits of society at the same time.

Keywords : Intellectual Property Law, Protection, Coffee art works

บทนำ

กาแฟคือเครื่องดื่มที่คนทั่วโลกรู้จักกันเป็นอย่างดี กาแฟจึงถือได้ว่าเป็นเครื่องดื่มสากลของคนทั่วโลก แม้ว่าเครื่องดื่มกาแฟจะมีจุดเริ่มต้นจากทวีปอัฟริกา แต่ปัจจุบันกาแฟคือเครื่องดื่มที่คนทุกชาติทุกภาษาต่างนิยมบริโภคอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในประเทศไทยมีกระแสความนิยมดื่มกาแฟสดหรือกาแฟคั่วบดเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากจำนวนร้านกาแฟสดทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ รวมถึงร้านกาแฟพรีเมียมทั้งที่เป็นแฟรนไชส์จากต่างประเทศและในประเทศ ที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นมากในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา จากข้อมูลศูนย์วิจัยกสิกรไทย พบว่าในปี 2556 ธุรกิจร้านกาแฟคั่วบดที่เป็นเครือข่ายธุรกิจขนาดใหญ่มีมูลค่าตลาดประมาณ 7,230 ล้านบาท ซึ่งเติบโตร้อยละ 11 จากปี 2555 ที่มีมูลค่าตลาดประมาณ 6,490 ล้านบาท จากข้อมูลดังกล่าวทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่า มีการขยายตัวจากผู้ประกอบการรายใหญ่ และการเข้ามาของผู้ประกอบการใหม่ส่งผลให้ตลาดกาแฟมีการแข่งขันกันรุนแรงอย่างต่อเนื่อง[1] การที่ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงกาแฟคั่วบดได้ง่าย ได้รับความนิยมและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นนั้น ทำให้ผู้ประกอบการร้านกาแฟมีการพัฒนาทั้งทางด้านเทคนิคการผลิตและทางด้านรูปลักษณ์อย่างต่อเนื่องเพื่อดึงดูดผู้บริโภค และเพิ่มความหลากหลายของการชงทำให้เกิดกาแฟชนิดต่างๆ เช่น เอสเปรสโซ คาปูชิโน มอคค่า เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกาแฟลาเต้อาร์ตที่มีจุดเด่นอยู่ตรงความสวยงามของลวดลายศิลปะบนน้ำกาแฟลาเต้ โดยที่ลวดลายเหล่านี้ได้สะท้อนถึงความเชื่อคติพจน์ และวัฒนธรรมของผู้สร้างสรรค์ ซึ่งผู้ชงกาแฟหรือบาริสต้าได้สร้างสรรค์ขึ้นจากความคิดสติปัญญา ความคิดริเริ่มของตน พร้อม ๆ กับทักษะการสร้างสรรค์งานศิลปะขั้นสูงของผู้ชงกาแฟ หรือ บาริสต้า และภายใต้กระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟย่อมเกี่ยวพันกับกฎหมายลิขสิทธิ์และกฎหมายสิทธิบัตร กล่าวคือ

เนื่องจากกระบวนการก่อให้เกิดลวดลายบนกาแฟไม่ว่าจะเป็นกาแฟลาเต้อาร์ต หรือกาแฟชนิดอื่น ๆ จะมีอยู่ 2 ขั้นตอน ทั้งนี้เริ่มจากการออกแบบลวดลายศิลปะ การผลิตลวดลายศิลปะบนกาแฟ โดยแต่ละขั้นตอนย่อมความเกี่ยวพันตามกฎหมายลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรของไทย คือ

ขั้นตอนแรก การออกแบบลวดลายรูปภาพบนกาแฟลาเต้อาร์ต[2]

จากการศึกษาเทคนิคการออกแบบลวดลายของกาแฟลาเต้อาร์ต ปรากฏว่า ผู้ชงกาแฟหรือบาริสต้าชาวไทยไม่นิยมการร่างแบบลวดลายขึ้นก่อนแต่อย่างใด หากแต่วิธีการสร้างลวดลายศิลปะลาเต้อาร์ตนั้น ผู้ชงกาแฟหรือบาริสต้าจะใช้วิธีการนึกภาพลวดลายที่ต้องการขึ้นภาพลวดลายเหล่านั้นจึงอยู่ในมโนภาพและความนึกคิดของ

---

[1] ศิริลักษณ์ บัณฑิตบุญดี, *การศึกษา Business Model และความสำเร็จของธุรกิจกาแฟแฟรนไชส์ในประเทศไทย* (บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557) 9.

[2] ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์และชูชีวรรณ ตมิศานนท์, "มาตรการคุ้มครองงานศิลปะการชงกาแฟ ศึกษากรณีการชงกาแฟลาเต้อาร์ต" (2543) 66:3 *วาสารบทบัณฑิตย์* 170, 172.

ผู้ชงกาแฟหรือบาริสต้า จวบจนเมื่อผู้ชงกาแฟหรือบาริสต้าลงมือเทโฟมนมหรือหยอดนมลงบนน้ำกาแฟแล้ว ณ จุดนี้ การสร้างสรรค์รูปภาพบนกาแฟลาเต้อาร์ตจึงบังเกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้ในขั้นตอนการออกแบบลวดลายรูปภาพบนกาแฟลาเต้อาร์ตงานศิลปะลาเต้อาร์ตที่อยู่เพียงในความคิดของผู้ชงกาแฟหรือบาริสต้า งานดังกล่าวย่อมไม่ได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 6 พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ซึ่งบทบัญญัติกฎหมายดังกล่าววางหลักกฎหมายไว้ว่า ลิขสิทธิ์ย่อมไม่คุ้มครองความคิดขั้นตอนต่าง ๆ จนกว่าผู้สร้างสรรค์จะแสดงออกซึ่งความคิดของตนไม่ว่าวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง

ขั้นตอนที่สอง การผลิตรูปภาพบนกาแฟลาเต้อาร์ต

จากการศึกษากรรมวิธีสร้างสรรค์รูปภาพบนกาแฟลาเต้อาร์ต ปรากฏว่า ปัจจุบันผู้ชงกาแฟหรือบาริสต้าสามารถสร้างสรรค์งานศิลปะของตนด้วย 3 วิธีการด้วยกัน คือ

วิธีการแรก การเท (Free Hand Pour) คือการเทโฟมนมลงบนน้ำกาแฟเอสเปรสโซ (กาแฟดำเข้มข้น) แล้วขยับถ้วยให้เป็นลวดลายต่าง ๆ ซึ่งลวดลายนั้นเกิดจากการแทรกตัวระหว่างโฟมนมกับน้ำกาแฟ โดยลายที่นิยมได้แก่ รูปหัวใจ รูปแอปเปิ้ล และรูปใบไม้ นอกจากนั้นบาริสต้าที่มีฝีมือบางคนยังสามารถทำเป็นรูปใบไม้คู่ รูปปลา รูปหงส์ หรือดอกไม้ไฟได้ด้วย

วิธีการที่สอง การวาด (Dragging) เป็นการทำกาแฟลาเต้อาร์ตโดยใช้ช้อนตักโฟมนมลงไปบนน้ำกาแฟเอสเปรสโซซึ่งถูกราดทับด้วยน้ำนมประมาน 3 ใน 4 ของถ้วย โดยโฟมนมด้านบนอยู่ในระดับที่เสมอกับขอบถ้วย จากนั้นผู้ชงจึงหยอดซอสที่ใช้ในการแต่งหน้า เช่น ช็อกโกแลต คาราเมลซอส ราสเบอรี่ซอส เพื่อให้เป็นรูปลายเราขาคณิตต่าง ๆ เช่น ลวดลายวงแบบก้นหอย ลวดลายนี้เกิดจากลากเส้นแบ่งวงกลมเป็น 8 ส่วน หลังจากนั้นผู้ชงจะใช้วัสดุปลายแหลมลากระหว่างโฟมนมกับซอส เพื่อให้เกิดเป็นลวดลาย ซึ่งลวดลายที่นิยมได้แก่ ลายดอกไม้ต่าง ๆ เช่น ดอกเบญจมาศ ดอกเฟื่องฟ้า ดอกกุหลาบ ลายปลาดาว และลายอมยิ้ม เป็นต้น

วิธีการที่สาม เทคนิคผสมระหว่าง Free Hand Pour และ Dragging เทคนิคดังกล่าวนิยมใช้กับการทำรูปสัตว์หรือการ์ตูนต่าง ๆ โดยผู้ชงจะใช้วิธีเทโฟมนมลงบนน้ำกาแฟเอสเปรสโซเพื่อให้โฟมนมเป็นวงขนาดใหญ่ตรงกลางถ้วย และเหลือแนวเครม่า (โฟมกาแฟ) รอบถ้วยประมาณ 2 เซนติเมตร จากนั้นใช้ช้อนขนาดเล็กตักโฟมนมหยอดลงไป เพื่อสร้างโครงของรูปที่ทำ เช่น หู เขา หรือมือของสัตว์ เป็นต้น หลังจากนั้นผู้ชงจึงใช้ก้านไม้จุ่มเครม่า (โฟมกาแฟ) ซึ่งอยู่รอบนอกมาแต้มเป็นหน้าตา จมูก ปาก หรือลายละเอียดต่าง ๆ เช่น หนวด เส้นขน นิ้วมือ เป็นต้น โดยผู้ชงส่วนใหญ่นิยมสร้างลวดลายเหล่านี้ เช่น ลายหมีแพนด้า แมว สิงโต เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้นผู้ชงที่มีความชำนาญอาจทำลวดลายที่ยากและแตกต่างออกไป เช่น ลวดลายผีน้อย ลวดลายการ์ตูนแบบญี่ปุ่น

นอกจากนี้ ยังมีการสร้างสรรค์ลวดลายศิลปะบนกาแฟชนิดอื่น ๆ เช่น คาปูชิโน มอคค่า

ซึ่งนิยมโรยผงโกโก้ หรือผงกาแฟ เพื่อตกแต่ง มีวิธีการ 2 ขั้นตอน เริ่มจากการออกแบบลวดลายศิลปะ โดยเจาะกระดาษหรือแผ่นพลาสติกเป็นช่องว่างตามรูปที่ได้ออกแบบไว้ ส่วนขั้นตอนการผลิตลวดลายศิลปะบนกาแฟ คือนำผงโกโก้หรือผงกาแฟโรยผ่านกระดาษที่ตัดเป็นรูปตามที่ต้องการแล้ว ลงบนกาแฟที่มีโฟมนมด้านบน ก่อให้เกิดลวดลายศิลปะบนกาแฟ

สำหรับมาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟนั้น แม้ปัจจุบันประเทศไทยจะปรากฏงานการศึกษาบทความเรื่อง “มาตรการคุ้มครองงานศิลปะการชงกาแฟ ศึกษากรณีการชงกาแฟลาเต้ อาร์ต”[3] ซึ่งได้วิเคราะห์ว่างานศิลปะกาแฟลาเต้อาร์ตนั้นสามารถได้รับความคุ้มครองทั้งตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 โดยเป็นงานศิลปประยุกต์ และตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 โดยได้รับความคุ้มครองตามสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์แล้วก็ตาม แต่อย่างไรก็ดี ผู้เขียนเห็นว่าการคุ้มครองการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟนั้นมีลักษณะเกี่ยวข้องโดยตรงกับการออกแบบ หากเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ ซึ่งมีกฎหมายบัญญัติถึงการออกแบบ (Designs Act) ไว้โดยเฉพาะ ซึ่งน่าจะตรงกับลักษณะที่จะนำมาคุ้มครองงานดังกล่าวได้ชัดเจนกว่า อย่างไรก็ตามแต่ประเทศไทยยังไม่มีการบัญญัติกฎหมายการออกแบบ (Designs Act) ไว้โดยเฉพาะ ดังนั้น จากการวิเคราะห์ตามบทความดังกล่าวข้างต้นที่ให้ความคุ้มครองงานศิลปะกาแฟลาเต้ อาร์ตนั้น ตามกฎหมายลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรก็สามารถกระทำได้ แต่ยังคงมีประเด็นที่ต้องพิจารณาหลายประการ ซึ่งผู้เขียนบทความดังกล่าวนั้นมิได้มีการวิเคราะห์ในประเด็นเหล่านี้ไว้ ดังนั้นในส่วนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงจะทำการศึกษาในประเด็นดังต่อไปนี้

ประการที่ 1 การสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟสามารถเป็นงานที่ได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ได้หรือไม่ และหากได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์แล้ว จะถือว่าเป็นการคุ้มครองตามงานประเภทใด ระหว่างศิลปกรรม ประเภทงานจิตรกรรม งานประติมากรรม หรืองานศิลปประยุกต์ ซึ่งหากพิจารณาว่าเป็นงานที่ได้รับความคุ้มครองตามประเภทงานศิลปประยุกต์แล้ว ก็ยังคงมีปัญหาว่างานศิลปประยุกต์นั้นจะต้องเป็นงานประเภทงานจิตรกรรม หรืองานประติมากรรมเกิดขึ้นมาก่อนหรือไม่ แล้วจึงรวมกันไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างอื่น นอกเหนือจากการชื่นชมในคุณค่าของตัวงานนั้น จึงจะถือว่าเป็นงานประเภทงานศิลปประยุกต์ตามความหมายของ “ศิลปกรรม” อันจะได้รับการคุ้มครองงานลิขสิทธิ์

อีกทั้งมีประเด็นปัญหาต่อมาคือ การคุ้มครองจะคุ้มครองเฉพาะแบบร่างลวดลายเท่านั้น หรือรวมถึงศิลปะลวดลายบนโฟมนมกาแฟด้วย เพราะในทางปฏิบัติผู้ชงกาแฟไม่นิยมการร่างแบบลวดลายขึ้นมาก่อน แต่จะอาศัยจินตนาการ

[3] เพิ่งอ้าง, 173

ลวดลายที่ต้องการแล้วลงมือสร้างสรรค์ผลงานทันที ดังนั้นหากจะพิจารณาตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์แล้ว การสร้างสรรค์ศิลปลวดลายบนกาแฟนั้นหากมีการออกแบบร่างลวดลายไว้ก่อนแล้วจึงนำมาสร้างสรรค์ผลงานลวดลายบนกาแฟแล้วเท่านั้น จึงจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย เป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ ประเภทงานศิลปประยุกต์ กล่าวคือการร่างออกแบบไว้ถือว่าเป็นงานจิตรกรรม เมื่อนำมาสร้างสรรค์เป็นลวดลายบนกาแฟแล้ว จึงก่อให้เกิดการนำงานจิตรกรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างอื่น นอกเหนือจากการชื่นชมในคุณค่าของตัวงานนั้น ส่วนศิลปะลวดลายบนกาแฟที่มิได้มีการร่างแบบไว้ จึงไม่สามารถถือว่าเป็นงานที่ได้รับความคุ้มครองว่าเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ ประเภทงานศิลปประยุกต์ได้ เนื่องจากไม่มีงานจิตรกรรมเกิดขึ้นมาก่อนแต่อย่างใด

นอกจากนี้ยังคงมีประเด็นที่ต้องพิจารณาคือ การสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟนั้นหากจะได้รับความคุ้มครองว่าเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ของไทยจำต้องพิจารณาถึงเรื่อง การคงรูป (fixation) ตามหลักการได้มาซึ่งงานอันมีลิขสิทธิ์ของประเทศสหรัฐอเมริกาด้วยหรือไม่ กล่าวคือจำต้องพิจารณาถึงความเป็นรูปร่าง ความคงทนของงานซึ่งเกิดจากการแสดงออกซึ่งความคิดงานสร้างสรรค์มากน้อยเพียงใด และหากไม่เข้าลักษณะของการคงรูป (fixation) แล้วจะสามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ได้มากน้อยเพียงใด

ประการที่ 2 การสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟเป็นงานออกแบบผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 หรือไม่ เนื่องจากมีข้อที่ต้องพิจารณาว่า ลวดลายโฟมนมบนกาแฟนั้นถือเป็นผลิตภัณฑ์ได้หรือไม่ และศิลปะลวดลายบนโฟมนมกาแฟที่มิได้มีการร่างแบบไว้ อาจไม่สามารถได้รับความคุ้มครองตามสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ได้ เนื่องจากสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์มุ่งคุ้มครองตัวแบบ

ประการที่ 3 การสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟสามารถได้รับความคุ้มครองตาม พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 ได้หรือไม่ ซึ่งจะต้องพิจารณาในเรื่องของความหมายของคำว่า “เครื่องหมาย” “เครื่องหมายการค้า” และ “เครื่องหมายบริการ” หากมีลักษณะเป็นไปตามบทนิยาม มาตรา 4 แล้ว และประกอบด้วยลักษณะบ่งเฉพาะ ไม่มีลักษณะต้องห้ามตามกฎหมาย และไม่เป็นเครื่องหมายที่เหมือนหรือคล้ายกับเครื่องหมายการค้าที่บุคคลอื่นได้จดทะเบียนไว้แล้ว ศิลปะลวดลายบนกาแฟนั้นก็อาจเป็นเครื่องหมายการค้าอันพึงรับจดทะเบียนได้ รวมถึงหากมีกรณีการละเมิดสิทธิในเครื่องหมายการค้าที่ไม่ได้จดทะเบียน จะสามารถฟ้องบุคคลอื่นที่นำเอาศิลปะลวดลายบนกาแฟที่ใช้อย่างเป็นเครื่องหมายการค้าโดยมีการจำหน่ายเผยแพร่ หรือโฆษณาจนแพร่หลายแล้ว ในลักษณะการลวงขายตาม มาตรา 46 พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 ได้มากน้อยเพียงใด

ประการที่ 4 หากศิลปะลวดลายบนกาแฟสามารถได้รับการคุ้มครองทั้งกฎหมายลิขสิทธิ์ สิทธิบัตรและเครื่องหมายการค้า อาจมีปัญหาเรื่องความคาบเกี่ยวหรือซ้ำซ้อนกันของการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์และสิทธิบัตร ซึ่งอาจไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมาย เนื่องจากการคุ้มครองงานลิขสิทธิ์ มีเจตนารมณ์เพื่อคุ้มครองงานซึ่งไม่ได้แสวงหาประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ ดังจะเห็นได้จากการแบ่งทรัพย์สินทางปัญญาออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. ทรัพย์สินทางวรรณกรรมและศิลปกรรม (Literary and Artistic Property) 2. ทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม (Industrial Property) แล้วนั้น แต่การสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟเห็นได้ชัดว่าเป็นงานที่เกิดขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ในทางพาณิชย์ โดยใช้ดึงดูดใจของลูกค้า ซึ่งอาจจะนำไปใช้ในเรื่องของเครื่องหมายการค้าหรือเครื่องหมายบริการได้อีกด้วย ในขณะที่มีบางความเห็นว่าการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟนี้มีลักษณะของงานออกแบบผลิตภัณฑ์ตามกฎหมายสิทธิบัตร โดยในต่างประเทศมีการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการออกแบบไว้โดยเฉพาะขึ้นมา ดังนั้นจึงต้องมีการวิเคราะห์สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาว่ารูปแบบกฎหมายใดจะเหมาะกับการคุ้มครองสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟ

ด้วยเหตุนี้การศึกษาเรื่องการคุ้มครองสิทธิทางทรัพย์สินทางปัญญา ศึกษากรณีการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟจึงเกิดขึ้น เพื่อศึกษาถึงรูปแบบที่เหมาะสมและมาตรการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ สิทธิบัตรและเครื่องหมายการค้า ในส่วนการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟ และศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า และกฎหมายการออกแบบ (Designs Act) ของต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศออสเตรเลีย และสหราชอาณาจักร ร่วมกับแนวทางความคุ้มครองภายใต้สนธิสัญญาระหว่างประเทศต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น อนุสัญญากรุงเบอร์น (Berne Convention) ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับลิขสิทธิ์และการค้า (The Agreement on Trade in Counterfeit Goods – TRIPs) อนุสัญญากรุงปารีสว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม (Paris Convention for the Protection of Industrial Property) และสนธิสัญญาความคุ้มครองลิขสิทธิ์ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) เพื่อเป็นหนทางสู่การหาแนวทางที่เหมาะสมต่อการวางมาตรการความคุ้มครองการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟของประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟ

2. ศึกษาปัญหาข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟ

3. วิเคราะห์กฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟของไทยและต่างประเทศ

4. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการคุ้มครองการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย

สมมติฐานของการศึกษา

การให้คุ้มครองการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟภายใต้กฎหมายไทยไม่มีการวางบรรทัดฐานหรือคำพิพากษาที่ให้ความชัดเจนว่าการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟควรได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายใด จากการศึกษาคาดว่าอาจสามารถได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ประเภทงานศิลปประยุกต์ และอาจได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 แต่ไม่สามารถเป็นงานที่ได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ในส่วนของสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ ดังนั้น เมื่อการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟสามารถได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาได้หลายฉบับ จึงอาจเกิดปัญหาเรื่องความคาบเกี่ยวหรือซ้ำซ้อนกันของการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรซึ่งอาจไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมาย และอาจเกิดความไม่เป็นธรรมขึ้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการแก้ไขความหมายของคำนิยามที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 หรือตรากฎหมายที่จะคุ้มครองการออกแบบขึ้นโดยเฉพาะ (Designs Law) โดยอาจตราเป็นพระราชบัญญัติคุ้มครองงานออกแบบ เพื่อให้การคุ้มครองแบบผลิตภัณฑ์โดยจะคุ้มครองในลักษณะภายนอกทั้งหมดของแบบผลิตภัณฑ์ซึ่งจะคุ้มครองการออกแบบทั้งหมด รวมถึงศิลปะลวดลายบนกาแฟด้วย และกำหนดระยะเวลาการให้คุ้มครองครองงานออกแบบไว้โดยเฉพาะ มีระยะเวลาการคุ้มครองที่จำกัด ทั้งคำนึงถึงประโยชน์ของผู้สร้างสรรค์งานและประโยชน์ของสังคมด้วย รวมถึงการขยายการคุ้มครองสิทธิในการตกแต่งรูปลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ให้กว้างขึ้นกว่าในพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้าที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน จะทำให้เกิดความเป็นธรรมแก่เจ้าของเครื่องหมายการค้าทั้งภายในและต่างประเทศ และเป็นการส่งเสริมการลงทุนของผู้ประกอบการทั้งในและต่างประเทศอีกด้วย

ขอบเขตของการศึกษา

มุ่งศึกษาถึงการให้คุ้มครองการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟ โดยจะศึกษาลักษณะการให้ความคุ้มครองตามกฎหมาย ทั้งกฎหมายลิขสิทธิ์ กฎหมายสิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้าของไทย รวมถึงศึกษาการคุ้มครองการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟของต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และสหราชอาณาจักร เพื่อหาแนวทางในการคุ้มครองการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทยต่อไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้

1. เพื่อทราบถึงแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุ้มครองการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟ

2. เพื่อเข้าใจถึงปัญหาข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องการคุ้มครองการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟของไทย

3. เพื่อให้ทราบและสามารถวิเคราะห์การคุ้มครองการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟของไทยและต่างประเทศ

4. เสนอแนะแนวทางในการคุ้มครองการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

ศึกษาค้นคว้าวิจัยจากเอกสารต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ วารสาร ตัวบทกฎหมาย บทความ งานวิจัย คำพิพากษา ฐานข้อมูลทางอินเตอร์เน็ต สิ่งพิมพ์ต่างๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

ผลการวิจัย

การสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟสามารถเป็นงานที่ได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ได้ ผู้ชงกาแฟหรือบาริสต้าคือเป็นผู้ทำหรือก่อให้เกิดงานสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟ ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้สร้างสรรค์ ได้การสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟด้วยตนเองด้วยตนเอง (Originality) การเทโฟมนมหรือการตักโฟมนมลงบนน้ำกาแฟเอสเปรสโซ แล้วขยับถ้วยให้เป็นลวดลายต่างๆ ถือว่าได้มีการการแสดงออกซึ่งความคิด (Expression of Idea) แล้ว อีกทั้งเป็นการแสดงออกโดยชนิดของงานที่กฎหมายยอมรับ (Type of Work) ศิลปะลวดลายบนกาแฟเข้าข่ายงานประเภทศิลปกรรม แต่อาจเป็นงานศิลปกรรมแขนงงานจิตรกรรม งานประติมากรรม หรือ งานศิลปประยุกต์นั้น ต้องพิจารณาตามลักษณะรูปลักษณ์และรูปร่างการสร้างสรรค์ของบาริสต้าเป็นกรณีไป อีกทั้งงานศิลปประยุกต์ไม่จำเป็นต้องเริ่มจากงานศิลปกรรมเป็นงานประเภทงานจิตรกรรม หรืองานประติมากรรมเกิดขึ้นมาก่อนเสมอไป แล้วจึงรวมกันไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างอื่น นอกเหนือจากการชื่นชมในคุณค่าของตัวงานนั้น จึงจะถือว่าเป็นงานประเภทงานศิลปประยุกต์ ส่วนการพิจารณาเรื่องการคงรูปหรือการบันทึกงาน (fixation) นั้น หากพิจารณากฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศไทย การคงรูปหรือการบันทึกงาน (fixation) ไม่ใช่เงื่อนไขแห่งการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ เพราะพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มิได้บัญญัติบังคับว่าการบันทึกงานเป็นเงื่อนไขของลิขสิทธิ์ ดังนั้น หากการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟเป็นงานที่ไม่ขัดต่อกฎหมายและศีลธรรมอันดี (Non-Illegal Work) และครบองค์ประกอบงานอันมีลิขสิทธิ์ แล้วก็สามารถเป็นงานที่ได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ได้

การออกแบบสร้างสรรค์ลวดลายบนกาแฟ ไม่มีลักษณะเป็นผลิตภัณฑ์ตามความหมายของ “แบบผลิตภัณฑ์” ซึ่งหมายถึง สิ่งมีรูปทรงรูปแบบหรือลวดลายถูกออกแบบขึ้นเพื่อประโยชน์ในการบรรลุ ซึ่งจุดประสงค์ในการทำงานของสิ่งนั้น หรืออาจจะถูกออกแบบเพื่อที่จะทำให้สิ่งนั้นดูสวยงาม น่าสนใจ แปลกตา และดึงดูดใจผู้บริโภคมากกว่าสิ่งของประเภทเดียวกันจากผู้ผลิตรายอื่นๆ เนื่องจากกระบวนการเทโฟม

นมลงบนกาแฟเข้มข้นนั้นไม่สามารถเป็นแบบในการผลิตผลิตภัณฑ์ได้ แม้การออกแบบสร้างสรรค์ลวดลายบนกาแฟ เป็นการคิดสร้างสรรค์เพื่อให้กาแฟมีลักษณะพิเศษ มีรูปลักษณ์ที่มีความสวยงามมากยิ่งขึ้นและสามารถนำมาเพิ่มมูลค่าของกาแฟได้ก็ตาม เพราะจากแนวคำพิพากษาของไทยที่มุ่งคุ้มครองแบบที่เป็นวัตถุทางกายภาพเพื่อให้เป็น “แบบ” ในการผลิตในทางอุตสาหกรรม อีกทั้งสิ่งที่เป็นผลิตภัณฑ์ต้องเป็นสิ่งซึ่งสามารถนำมาปรับใช้กับผลิตภัณฑ์ได้โดยไม่เป็นองค์ประกอบของการใช้งานผลิตภัณฑ์ไม่ว่าจะเป็นผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมหรือผลิตภัณฑ์หัตถกรรม เมื่อพิจารณาการเกิดของลวดลายบนกาแฟแล้ว หากนำลวดลายบนกาแฟซึ่งเกิดจากโฟมนมแยกออกจากตัวน้ำกาแฟแล้ว กาแฟลาเต้จึงไม่มีลักษณะเนื้อหาในความเป็นกาแฟลาเต้หรือกาแฟนมอยู่อีกต่อไป เป็นเพราะน้ำกาแฟเข้มข้นหรือที่เรียกว่าเอสเปสโซ่ ซึ่งเป็นกาแฟอีกลักษณะหนึ่งโดยเฉพาะ ดังนั้นโฟมนมที่ก่อให้เกิดลวดลายจึงองค์ประกอบในการใช้งานหรือการก่อให้เกิดเป็นกาแฟลาเต้ จึงเห็นได้ว่าการออกแบบลวดลายกาแฟไม่สามารถเป็นผลิตภัณฑ์ได้ ดังนั้นจึงไม่สามารถขอรับสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ได้ ตามมาตรา 56 พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522

แต่อย่างไรก็ตาม หากลวดลายบนกาแฟมีลักษณะเป็น “เครื่องหมาย” ตาม มาตรา 4 พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 ซึ่งให้ความหมายว่า “ภาพถ่าย ภาพวาดภาพประดิษฐ์ ตรา ชื่อ คำ ข้อความ ตัวหนังสือ ตัวเลข ลายมือชื่อกลุ่มของสี รูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุ หรือสิ่งเหล่านี้อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกัน” รวมถึงเป็นเครื่องหมายการค้าที่มีลักษณะบ่งเฉพาะ ไม่ว่าจะเป็นลักษณะบ่งเฉพาะในตัวเอง (Inherent Distinctiveness) หรือลักษณะบ่งเฉพาะที่เกิดขึ้นภายหลังด้วยการใช้ (Secondary meaning) ก็ตาม และไม่มีลักษณะต้องห้ามตามกฎหมาย ตามมาตรา 8 และไม่เป็นเครื่องหมายที่ไม่เหมือน หรือคล้ายกับเครื่องหมายการค้าของผู้อื่นที่ได้จดทะเบียนไว้แล้ว ตามมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 ดังนั้น ศิลปะลวดลายบนกาแฟจึงมีลักษณะเป็นเครื่องหมายการค้าอันพึงรับจดทะเบียนได้ ตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 อย่างไรก็ตาม แม้จะมิได้มีการไม่ได้จดทะเบียนเครื่องหมายการค้าไว้ก็อาจสามารถฟ้องบุคคลอื่นที่นำเอาศิลปะลวดลายบนกาแฟที่ใช้อย่างเป็นเครื่องหมายการค้าโดยมีการจำหน่ายเผยแพร่ หรือโฆษณาจนแพร่หลายแล้ว ในลักษณะการลวงขายตาม มาตรา 46 แห่งพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 ได้ด้วย

จึงสรุปได้ว่าการสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟสามารถได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของไทยทั้งสองฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 ซึ่งอาจเป็นปัญหาในการเลือกการให้ความคุ้มครองที่อาจมีลักษณะคาบเกี่ยวหรือซ้ำซ้อนระหว่างกฎหมายทั้งสองฉบับ แม้ประเทศจะมีคำพิพากษาที่มีแนวโน้มยอมรับการให้ความคุ้มครองที่คาบเกี่ยวหรือซ้ำซ้อนกันก็ตาม แต่ทำให้เกิดผลไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์อย่างแท้จริงของ

กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาได้ เนื่องจากความมุ่งหมายของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาแต่ละฉบับกำหนดการคุ้มครองในลักษณะที่แตกต่างกันทั้งรูปแบบในการคุ้มครองและระยะเวลาในการคุ้มครอง ซึ่งอาจทำให้คู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเลือกอ้างการคุ้มครองตามกฎหมายซึ่งตนได้ประโยชน์มากกว่า

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากศิลปะลวดลายบนกาแฟสามารถได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายทั้งสองฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการคุ้มครองและมีมาตรฐานเดียวกันในการพิจารณาการให้ความคุ้มครอง และเพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนกันในลักษณะให้ความคุ้มครอง จึงควรมีการแบ่งแยกการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาประเภทต่างๆ อย่างชัดเจนเพื่อลดความซ้ำซ้อนในการคุ้มครอง เพราะหากทรัพย์สินทางปัญญาอย่างหนึ่งอาจได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายหลายฉบับ อาจทำให้ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์และความมุ่งหมายที่จะใช้ของกฎหมายนั้นๆ จึงมีแนวทางสำหรับการคุ้มครองสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟ 2 แนวทาง กล่าวคือ

แนวทางที่ 1 การแก้ไขกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่มีอยู่เดิมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522

- **การแก้ไขหรือเพิ่มเติมนิยาม พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537** มาตรา 4 (7) บัญญัติว่า “งานศิลปประยุกต์ ได้แก่ งานที่นำเอางานตาม (1) ถึง (6) อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกันไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น นอกเหนือจากการชื่นชมในคุณค่าของตัวงานดังกล่าวนั้น เช่น นำไปใช้สอย นำไปตกแต่งวัสดุหรือสิ่งของอันเป็นเครื่องใช้หรือนำไปใช้เพื่อประโยชน์ทางการค้า” เห็นได้ว่า ศิลปประยุกต์ตามความหมายของกฎหมายเป็นงานที่เกิดจากการนำเอาศิลปกรรมดั้งเดิมในรูปแบบต่างๆ มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างมีความหมายกว้างและไม่ชัดเจน เนื่องจากอาจทำให้เกิดความเข้าใจว่าศิลปประยุกต์ต้องเป็นงานที่มุ่งเน้นการใช้ประโยชน์เพียงอย่างเดียวทำให้สิ่งของใดๆ ที่ใช้ประโยชน์ได้ เช่นอาจมีรูปภาพในการตกแต่งแล้ว สิ่งของนั้นเป็นงานศิลปประยุกต์ทันที ซึ่งเป็นความเข้าใจที่อาจก่อให้เกิดความสับสนว่าสิ่งของเครื่องใช้ที่พบเห็นโดยทั่วไปเป็นงานศิลปประยุกต์ทั้งสิ้น ทั้งที่สิ่งของบางอย่างแทบไม่ปรากฏลักษณะทางศิลปะและบางกรณีก็เป็นเพียงการทำซ้ำหรือดัดแปลงงานศิลปกรรมเดิมลงบนสิ่งของเท่านั้น อีกทั้งการบัญญัติโดยใช้ถ้อยคำดังกล่าวทำให้เกิดความเข้าใจว่างานศิลปประยุกต์จะเกิดขึ้นได้ต้องมีการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมอันเป็นต้นฉบับมาก่อนงานศิลปประยุกต์จึงจะสามารถเกิดขึ้นได้

เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันว่า งานศิลปประยุกต์ไม่จำเป็นต้องเริ่มจากงานศิลปกรรมเป็นงานประเภทงานจิตรกรรม หรืองานประติมากรรม หรืองานประเภทหนึ่งประเภทใดเกิดขึ้นมาก่อนเสมอไป แล้วจึงรวมกันไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างอื่น นอกเหนือจากการชื่นชมในคุณค่าของตัวงานนั้น จึงจะถือว่าเป็นงาน

ประเภทงานศิลปประยุกต์ และเพื่อก่อให้เกิดความชัดเจนในความหมาย จึงควรแก้ไขคำนิยามของงานศิลปประยุกต์ ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 4 (7) เป็น

"งานศิลปประยุกต์ ได้แก่การสร้างสรรค์งานศิลปะซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์หรือประกอบรวมเป็นสิ่งของซึ่งมีประโยชน์ใช้สอยได้นอกเหนือจากการชื่นชมในคุณค่าของตัวงานดังกล่าวนั้น เช่น นำไปใช้สอย นำไปตกแต่งวัสดุหรือสิ่งของอันเป็นเครื่องใช้หรือนำไปใช้เพื่อประโยชน์ทางการค้า"

แต่อย่างไรก็ตาม หากกล่าวถึงงานศิลปะบุคคลทั่วไปมักจะนึกถึงผลงานซึ่งศิลปิน นักเขียน นักแสดง หรือนักดนตรีได้สร้างสรรค์ขึ้นเท่านั้น ส่วนอาหารหรือเครื่องดื่มต่าง ๆ มักจะไม่ถูกพิจารณาในการมีคุณค่าทางศิลปะ ทั้งที่การทำอาหารหรือการชงเครื่องดื่มเป็นสิ่งที่เกิดจากการใช้ความคิด ประสบการณ์ และทักษะ โดยแสดงออกซึ่งมุมมองทางศิลปะได้เช่นเดียวกัน หากพ่อครัวหรือผู้ชงได้ใช้ความวิริยะในการสร้างสรรค์ตกแต่งรูปลักษณ์ การจัดวาง การนำเสนอสิ่งซึ่งสามารถบริโภคแล้วจึงควรได้รับความคุ้มครองในฐานะเป็นศิลปะแขนงหนึ่งเช่นกัน ดังนั้น เพื่อให้การคุ้มครองศิลปะลวดลายบนกาแฟซึ่งเป็นเครื่องดื่ม เป็นสิ่งที่สามารถนำมารับประทานได้ให้ได้รับความคุ้มครองที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น จึงมีอีกแนวทางหนึ่งในการบัญญัติความหมายให้มีความเฉพาะเจาะจง คือควรเพิ่มให้เป็นหนึ่งในประเภทงานที่สามารถได้รับการคุ้มครองตาม พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 โดยเพิ่มบทนิยาม ตามมาตรา 4 ดังนี้

"งานศิลปะที่สามารถบริโภคได้ ได้แก่การสร้างสรรค์งานศิลปะซึ่งสามารถนำมาใช้มาบริโภคได้"

ซึ่งการบัญญัติ นิยามคำว่า "งานศิลปะที่สามารถบริโภคได้" (edible art forms) แยกออกจากงานศิลปกรรมแขนงอื่นๆ จะสามารถให้ความคุ้มครอง รูปลักษณ์ภายนอก การจัดวาง การนำเสนอ ของสิ่งซึ่งสามารถรับประทานได้ ไม่ว่าจะเป็นอาหารและเครื่องดื่มต่างๆ ที่ผู้สร้างสรรค์ได้ใช้ทักษะทางศิลปะประกอบขึ้น

- การแก้ไขนิยามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 3

ควรเพิ่มนิยาม คำว่า "ผลิตภัณฑ์ หมายความว่า สิ่งมีรูปทรง รูปแบบหรือลวดลายถูกออกแบบขึ้นเพื่อประโยชน์ในการบรรลุ ซึ่งจุดประสงค์ในการทำงานของสิ่งนั้น หรืออาจจะถูกออกแบบเพื่อที่จะทำให้สิ่งนั้นดูสวยงามน่าสนใจ แปลกตา และดึงดูดใจผู้บริโภคมากกว่าสิ่งของประเภทเดียวกันจากผู้ผลิตรายอื่น ๆ"

ดังนั้นจากความหมายนี้ "ผลิตภัณฑ์" จึงมีความหมายที่กว้างครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่สามารถตอบสนองความจำเป็นและความต้องการของมนุษย์ได้ โดยครอบคลุมถึงสิ่งที่มีชีวิต เช่น การออกแบบการตัดขนสัตว์ประเภทต่าง ๆ เป็นต้น และสิ่งที่ไม่มีชีวิต รวมทั้งสิ่งที่มีอยู่แล้ว เช่น การออกแบบทรงผมของมนุษย์ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่แล้ว ก็ถือได้ว่าเป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์ได้หรือสิ่งจัดทำขึ้นใหม่

- การแก้ไขนิยามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522

ส่วนแนวทางการให้การสร้างสรรค์งานศิลปะลวดลายบนกาแฟสามารถคุ้มครองภายใต้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาได้เพียงประเภทเดียว เนื่องจากเห็นว่า เมื่อการสร้างสรรค์ลวดลายใดลวดลายหนึ่งเกิดจากการให้ความวิริยะอุตสาหะขึ้นเพียงครั้งเดียว ผู้สร้างสรรค์จึงควรได้รับสิทธิในการแสวงหาผลประโยชน์ภายใต้กฎหมายฉบับเดียว แม้ผลงานดังกล่าวจะเข้าข่ายได้รับความคุ้มครองภายใต้กฎหมายหลายฉบับก็ตาม โดยผู้สร้างสรรค์มีสิทธิเลือกว่าจะขอรับความคุ้มครองภายใต้กฎหมายใด และเมื่อผู้สร้างสรรค์ได้เลือกขอรับความคุ้มครองจากกฎหมายฉบับใดแล้ว งานชิ้นนั้นก็จะได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายฉบับนั้นเพียงอย่างเดียว

ดังนั้น งานสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายบนกาแฟ หากพิจารณาว่าเป็นงานศิลปประยุกต์ และงานศิลปประยุกต์นั้นมีความคาบเกี่ยวกันกับการนำงานสร้างสรรค์ดังกล่าวไปใช้เพื่อเป็นแบบผลิตภัณฑ์ ที่สามารถนำไปจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ได้ด้วย จึงควรมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายทั้งสองฉบับให้มีความสอดคล้องกัน โดยมีลักษณะให้ผู้สร้างสรรค์หรือผู้มีสิทธิขอรับสิทธิบัตรเลือกรับการคุ้มครองตามกฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่ง เพื่อเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายไม่เปิดโอกาสให้งานที่สร้างสรรค์ได้รับการคุ้มครองที่มากจนเกินไป

โดยอาจแก้ไขพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ในส่วนมาตรา 4 (7) ที่บัญญัติเกี่ยวกับ “งานศิลปประยุกต์” โดยให้เพิ่มเติมว่า “ผู้สร้างสรรค์งานศิลปประยุกต์นั้น ต้องไม่มีความประสงค์ที่จะนำส่วนหนึ่งของงานศิลปกรรมไปใช้เพื่อจดทะเบียนสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ หรือใช้เป็นเครื่องหมายการค้า” และควรแก้ไขพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 57 ซึ่งบัญญัติว่า “การออกแบบผลิตภัณฑ์ดังต่อไปนี้ไม่ถือว่าเป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่

(1) แบบผลิตภัณฑ์ที่มีหรือใช้แพร่หลายอยู่แล้วในราชอาณาจักรก่อนวันขอรับสิทธิบัตร

(2) แบบผลิตภัณฑ์ที่ได้มีการเปิดเผยภาพ สาระสำคัญ หรือรายละเอียดในเอกสารหรือสิ่งพิมพ์ที่ได้เผยแพร่อยู่แล้วไม่ว่าในหรือนอกราชอาณาจักรก่อนวันขอรับสิทธิบัตร

(3) แบบผลิตภัณฑ์ที่เคยมีประกาศโฆษณาตามมาตรา 65 ประกอบด้วยมาตรา 28 มาแล้วก่อนวันขอรับสิทธิบัตร

(4) แบบผลิตภัณฑ์ที่คล้ายกับแบบผลิตภัณฑ์ดังกล่าวใน (1) (2) หรือ (3) จนเห็นได้ว่าเป็นการเลียนแบบ” โดยให้มีการเพิ่ม มาตรา 57 (5) “แบบผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะเป็นงานศิลปกรรมหรือมีการใช้งานลักษณะที่ได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 แล้ว” และแก้ไขมาตรา 62 ซึ่งบัญญัติว่า “สิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีอายุสิบปีนับแต่วันขอรับสิทธิบัตรในราชอาณาจักร ในกรณีที่มีการดำเนินคดีทางศาลตามมาตรา 65 ประกอบด้วยมาตรา 16 หรือมาตรา 74 มิให้นับระยะเวลาใน

ระหว่างการดำเนินคดีดังกล่าวเป็นอายุของสิทธิบัตรนั้น” โดยเพิ่มเติมมาตรา 62 วรรคสอง ว่า “แบบผลิตภัณฑ์ที่สิ้นสุดอายุแห่งการคุ้มครองสิทธิบัตรตามวรรคหนึ่งแล้ว ไม่ก่อให้เกิดลิขสิทธิ์ในงานนั้น ๆ ขึ้นใหม่ ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 อีก”

แนวทางที่ 2 ตรากฎหมายที่เกี่ยวเนื่องด้วยการออกแบบโดยเฉพาะ (Designs Law) โดยอาจตราเป็นพระราชบัญญัติคุ้มครองงานออกแบบ เพื่อให้การคุ้มครองแบบผลิตภัณฑ์โดยจะคุ้มครองในลักษณะภายนอกทั้งหมดของแบบผลิตภัณฑ์ ซึ่งรวมถึง รูปทรง (Shape) รูปร่างภายนอก (Configuration) แบบ (Pattern) การประดับ (Ornamentation) ที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะ (Unique Appearance) และนำลักษณะดังกล่าวไปประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ รวมถึงสามารถได้รับการจดทะเบียนเพื่อรับความคุ้มครองจากการลอกเลียนแบบ (Imitation) ตามหลักกฎหมายการคุ้มครองเครื่องหมายรูปลักษณ์ (Trade Dress) ดังกล่าวได้

กำหนดให้พระราชบัญญัติดังกล่าว มีระยะเวลาการให้คุ้มครองครองงานออกแบบไว้โดยเฉพาะ เนื่องจากลักษณะงานออกแบบบางงานมักมีระยะเวลาไม่นาน ขึ้นอยู่กับความนิยม ดังนั้นจึงต้องกำหนดระยะเวลาการคุ้มครองที่จำกัด เพราะหากมีการคุ้มครองที่สูงเกินไปอาจส่งผลให้ผู้สร้างสรรค์งานออกแบบไม่สามารถพัฒนางานให้มีความแตกต่างขึ้น โดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้สร้างสรรค์งานและประโยชน์ของสังคมด้วย รวมถึงการขยายการคุ้มครองสิทธิในการตกแต่งรูปลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ให้กว้างขึ้นกว่าในพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้าที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน จะทำให้เกิดความเป็นธรรมแก่เจ้าของเครื่องหมายการค้าทั้งภายในและต่างประเทศ และเป็นการส่งเสริมการลงทุนของผู้ประกอบการทั้งในและต่างประเทศให้กล้าเข้ามาลงทุนในประเทศไทยมากขึ้น เนื่องจากเห็นว่ารัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาและให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ประกอบการที่ชัดเจนและครอบคลุมเพียงพอ

บรรณานุกรม

ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์ และชูชีวรรณ ตมิศานนท์, “มาตรการคุ้มครองงานศิลปะการชงกาแฟ ศึกษากรณีการชงกาแฟลาเต้อาร์ต” (2543) 66:3 *วารสารบทบัณฑิตย์*

ศิริลักษณ์ บัณฑิตบุญดี, *การศึกษา Business Model และความสำเร็จของธุรกิจกาแฟแฟรนไชส์ในประเทศไทย*, (บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557)

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพ

Legal Problems regarding examining witnesses in criminal cases by video conference

*ธัญธิดา รัตนวิเชียร**
*วราภรณ์ วนาพิทักษ์***

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่องการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพ โดยศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศสิงคโปร์ ซึ่งจะนำไปสู่บทสรุป และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้การสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพมีความเหมาะสมและมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

ผลจากการศึกษา โดยการวิเคราะห์ความเหมาะสมและปัญหาการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพ พบว่า การสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพยังคงมีปัญหาหลายประการ ดังนี้ ตามความในมาตรา 230/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและข้อบังคับประธานศาลฎีกาว่าด้วยการสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพ พ.ศ. 2556 ไม่มีการกำหนดประเภทของคดีในการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพไว้ ซึ่งมีความแตกต่างจากหลักเกณฑ์และวิธีการสืบพยานของต่างประเทศ ให้สืบพยานโดยวิธีดังกล่าวในบางประเภทคดีเท่านั้น เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีประสิทธิภาพ เพราะการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพไม่สามารถค้นหาความจริงได้ดีเหมือนกับการสืบพยาน ในศาล และการกำหนดผู้เป็นสักขีพยานและสถานที่ในการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุม

---

*นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
**ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประจำคณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ทางจอภาพในปัจจุบันนั้นส่งผลให้น้ำหนักคำให้การพยานยังไม่มีความน่าเชื่อถือเท่าที่ควร รวมถึงปัญหาทางเทคนิคที่ยังมีข้อบกพร่อง เหล่านี้ย่อมมีผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย

ดังนั้น จึงควรเสนอให้มีการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยการกำหนดประเภทคดีที่สามารถสืบพยานคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพ การกำหนดให้ผู้พิพากษาเป็นสักขีพยานเพื่อควบคุมดูแลให้การพิจารณาเป็นไปตามข้อบังคับประธานศาลฎีกา และกำหนดให้สามารถสืบพยานคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพที่ห้องพิจารณาของศาลเท่านั้นรวมถึงปรับปรุงระบบการประชุมทางจอภาพที่มีมาตรฐานและทันสมัยในทุกศาลเพื่อให้การสืบพยานบุคคลคดีอาญามีความน่าเชื่อถือ และเป็นพยานที่มีน้ำหนักเพียงพอเทียบเท่ากับการสืบพยานในห้องพิจารณาคดีของศาล

คำสำคัญ : พยานบุคคล คดีอาญา การประชุมทางจอภาพ หลักเกณฑ์และวิธีการสืบพยาน กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

Abstract

This thesis on legal problems regarding examining witnesses in criminal cases by video conference at studying the feasibility problems of hearing witness via video conference by comparing the methods in USA and Singapore, which would lead to the conclusion and suggestions for the legal improvement and development; consequently, this type to hear a personal witness would be appropriate and reliable.

According to the study, it was evident that hearing witness via video conference still encounters the problem of witness' reliability. Therefore, in compliance with the civil procedure code article 230/1 and Directives of the President of the Supreme Court on video-conference hearing B.E. 2556 regulated uncovered, this is different from the hearing regulations and methods in foreign countries. Furthermore, to specify the eye-witness and the place for the witness testimony via video conference nowadays affects the personal hearing in the criminal case. In other words, its reliability is not equal to the personal hearing before the court.

In consequence, there should be the amendment of related laws by specifying the type of cases that allow the testimony via video conference and the judge will be the eye-witness to be in charge of the process for the compliance with Directives of the President of the Supreme Court. Moreover, the witness testimony in the criminal case by video conference must be organized at

the courtroom only. Finally, The video conference system should standardized and modern. This is because this type of personal hearings in the criminal case will be reliable and evident in equivalent to the personal hearing before the courtroom.

Keyword : witnesses, criminal case, video conference, Rules and Procedures of examining, criminal justice

บทนำ

การพิจารณาพิพากษาคดีในส่วนของการสืบพยานนั้นได้มีการนำเอาระบบเทคโนโลยีมาใช้ คือในการสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพ การสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพ (Video Conference) หมายถึง การสืบพยานผ่านระบบสื่อสารทางไกลผ่านทางจอภาพ โดยเป็นเครื่องมือสื่อสารโทรคมนาคมที่สามารถสื่อสารแลกเปลี่ยนทั้งภาพและเสียงของผู้ที่อยู่ต่างสถานที่กันในเวลาเดียวกัน โดยมีลักษณะเสมือนหนึ่งว่าได้นั่งพูดกันอยู่เฉพาะหน้า ทั้งยังเก็บบันทึกภาพเหตุการณ์ทั้งหมดไว้ในวิดีโอได้ด้วยคล้ายกับการส่งสัญญาณทีวี ซึ่งในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา สิงคโปร์นั้นได้มีการสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพมานานแล้ว การพิจารณาคดีโดยระบบการประชุมทางจอภาพจากประสบการณ์ของต่างประเทศที่ได้นำมาใช้ในการพิจารณาคดี ทำให้เห็นว่า ความยุติธรรมทางไกลได้เพิ่มโอกาสในการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางกฎหมาย โดยสามารถลดค่าใช้จ่ายและความยากลำบากของกระบวนการลงได้[1] และสำหรับประเทศไทยนั้น ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศได้พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศจนสามารถทำการสืบพยานบุคคลที่อยู่ในท้องที่ห่างไกลในลักษณะการประชุมทางจอภาพ (Video Conference) อันเป็นการช่วยให้การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปอย่างสะดวก รวดเร็ว เป็นธรรม ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายของคู่ความเป็นอย่างมาก

เพื่อให้มีการนำเอาเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อความสะดวกรวดเร็วและประหยัดเวลา จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายในหลายส่วนด้วยกัน และในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสืบพยานในลักษณะการประชุมผ่านทางจอภาพนี้ ได้แก่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 230/1 และข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการสืบพยานคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพ พ.ศ. 2556 ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 27 กันยายน 2556 ได้ออกข้อบังคับโดยระบุว่าเป็นการสมควรกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการว่าด้วยการสืบพยานคดีอาญาในลักษณะการประชุม

[1]ไพจิตร สวัสดิสาร, *ความยุติธรรมทางไกลระบบสื่อสารทางไกลผ่านจอภาพในศตวรรษที่ 21* (3 กันยายน 2557) มุมไอที <http://elib.coj.go.th/Article/j1_s_11.pdf>

ทางจอภาพ ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นไม่อาจนำพยานมาเบิกความในศาลที่พิจารณาได้ โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 230/1 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

โดยได้กำหนดให้ ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นอันไม่อาจนำพยานมาเบิกความในศาลได้ เมื่อคู่ความร้องขอหรือศาลเห็นสมควร ศาลอาจอนุญาตให้พยานดังกล่าวเบิกความที่ศาลอื่นหรือสถานที่ทำการของทางราชการ หรือสถานที่แห่งอื่นนอกศาลนั้น โดยจัดให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียงในลักษณะการประชุมทางจอภาพได้ ทั้งนี้ ภายใต้การควบคุมของศาลที่มีเขตอำนาจเหนือท้องที่นั้นตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ซึ่งได้กำหนดให้ศาลใช้ดุลพินิจให้สืบพยานที่อยู่นอกศาลในลักษณะการประชุมทางจอภาพเฉพาะกรณีมีเหตุจำเป็น โดยต้องคำนึงถึงความจำเป็นของพยานที่ไม่อาจเดินทางมายังศาลได้กับการที่จะได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดีและการใช้คำถามกับพยานโดยตรงซึ่งอาจทำให้จำเลยได้รับผลกระทบจากการที่พยานไม่ได้อยู่ในห้องพิจารณาคดี เหตุจำเป็นอาจเกิดจากการที่พยานเจ็บป่วย หรือมีถิ่นที่อยู่ห่างไกลจากศาลที่พิจารณาคดี หรือมีถิ่นที่อยู่ในต่างประเทศ หรือมีเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงเสียได้ โดยการเบิกความในลักษณะการสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพนั้นให้ถือเสมือนว่าพยานเบิกความในห้องพิจารณาของศาล[2] จะเห็นว่าศาลจะเป็นผู้ใช้ดุลพินิจในการพิจารณาว่าจะสามารถสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพได้หรือไม่ ผู้ศึกษามีความเห็นว่าหากมีการกำหนดกลุ่มความผิดไว้ให้ชัดเจนว่ากลุ่มความผิดใด จะสามารถใช้วิธีการสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพได้ จะทำให้เป็นไปโดยบรรทัดฐานเดียวกัน

เนื่องจากการสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพในคดีอาญาของต่างประเทศ เช่นสหรัฐอเมริกาและสิงคโปร์ ซึ่งเป็นประเทศที่นำระบบการประชุมทางจอภาพมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเป็นประเทศแรกๆ และทั้งสองประเทศได้มีการนำเอาระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นประเทศต้นแบบก็ว่าได้ แต่ในการสืบพยานด้วยระบบการประชุมทางจอภาพในคดีอาญาของประเทศเหล่านั้นได้มีการจำกัดให้สามารถสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพได้เฉพาะบางฐานความผิดเท่านั้น แต่สำหรับของไทยนั้นไม่มีการจำกัดฐานความผิดไว้แต่อย่างใด ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าควรจะทำการศึกษาวิเคราะห์ความเหมาะสมของการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพและวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพและเปรียบเทียบการสืบพยานในคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพของประเทศสหรัฐอเมริกาและสิงคโปร์ เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

[2]ถาวร เชาว์วิชารัตน์, "การใช้สื่อวิดิทัศน์ในการพิจารณาคดี" (2539) 19:2 *วารสารอัยการ* 132, 132-133.

ต่อไปเพื่อให้การสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพมีความเหมาะสมและเป็นธรรมกับทุกฝ่าย และเป็นการนำเอาเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้อำนวยความยุติธรรมอย่างมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในระดับสากลเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงการอำนวยความยุติธรรมได้โดยง่าย

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความเป็นมา วิวัฒนาการของระบบการพิจารณาคดีและการสืบพยาน หลักการค้นหาความจริงในคดีอาญา และหลักการพิจารณาและสืบพยานในชั้นศาล หลักการสืบพยานบุคคล รวมถึงจิตวิทยาคำให้การพยานบุคคล

2. เพื่อศึกษาระบบการประชุมทางจอภาพและการนำระบบการประชุมทางจอภาพมาใช้ในกระบวนการยุติธรรม รวมถึงวิธีการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพตามกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ

3. เพื่อวิเคราะห์ความเหมาะสมของการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพและปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพ

4. เพื่อนำไปสู่บทสรุปและข้อเสนอแนะในการกำหนดหลักเกณฑ์ และการแก้ไขกฎหมายให้มีความเหมาะสมในการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพ

สมมติฐานของการศึกษา

จากการศึกษาการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพ พบว่ายังมีปัญหาเรื่องความความเหมาะสมของการนำระบบการประชุมทางจอภาพมาใช้ซึ่งยังมีปัญหาทั้งในเรื่องความน่าเชื่อถือของพยานบุคคลที่เบิกความผ่านทางระบบการประชุมทางจอภาพ ปัญหาทางกฎหมายทั้งในมาตรา 230/1 ประมวลวิธีพิจารณาความอาญา และข้อบังคับประธานศาลฎีกาว่าด้วยการสืบพยานคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพ พ.ศ. 2556 จึงเกิดสมมติฐานขึ้นว่า หากมีการศึกษา ความเหมาะสมของการสืบพยานบุคคลในลักษณะการประชุมทางจอภาพ โดยวิเคราะห์ว่า หลักเกณฑ์วิธีการใดที่จะทำให้พยานที่เบิกความผ่านระบบการประชุมทางจอภาพมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น และ การแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศสิงคโปร์ จะเป็นการนำประโยชน์จากเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยเกิดความเป็นธรรมกับทุกฝ่ายและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล

ขอบเขตของการศึกษา

งานวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพทั้งของไทยและต่างประเทศ เนื่องจากการสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพปัจจุบันของไทยนั้นยังมีปัญหาอยู่ในหลายด้าน เพื่อจะศึกษาวิเคราะห์ความเหมาะสมของการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพและวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพโดยจะทำการศึกษาหลักการสืบพยาน วิธี

การสืบพยานบุคคล การนำระบบการประชุมทางจอภาพมาใช้ในกระบวนยุติธรรม และกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งในมาตรา 230/1 ประมวลวิธีพิจารณาความอาญา และข้อบังคับประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการสืบพยานคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพ พ.ศ. 2556 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศสิงคโปร์ (Criminal Procedure Code of Singapore) กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของรัฐเวอร์จิเนีย (Criminal Procedure Code of Virginia) กฎหมายพยานหลักฐานของสิงคโปร์ (Evidence Act of Singapore) ข้อบังคับวิธีพิจารณาความอาญาของศาลสูงอริโซน่า (Supream Court of Arizona, Rule of Criminal Procedure) เป็นหลัก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงความเป็นมา วิวัฒนาการของระบบการพิจารณาคดีและการสืบพยาน หลักการค้นหาความจริงในคดีอาญา และหลักการพิจารณาและสืบพยานในชั้นศาล รวมถึงหลักการสืบพยานบุคคล

2. ทราบถึงวิธีการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพตามกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ

3. ทราบถึงความเหมาะสมของการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพและปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพ

4. ทราบถึงแนวทางในการกำหนดหลักเกณฑ์ และการแก้ไขกฎหมายให้มีความเหมาะสมในการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพ

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การศึกษาเรื่อง ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพ มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาวิเคราะห์ความเหมาะสมและปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพ โดยศึกษาหลักการสืบพยาน วิธีการสืบพยานบุคคล การนำระบบประชุมทางจอภาพมาใช้ในการสืบพยานของไทยเป็นหลัก และศึกษากฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาและสิงคโปร์เปรียบเทียบกับของไทย ซึ่งเป็นการศึกษาในเชิงวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจาก ตัวบทกฎหมาย หนังสือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ เอกสาร และผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องในเรื่องการสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพรวมทั้งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

ผลการวิจัย

การสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพ เป็นการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้ในกระบวนการยุติธรรมเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่บุคคลที่มีความจำเป็นอันไม่อาจมาศาลได้[3] โดยการสืบพยานในลักษณะการประชุมทาง

[3]สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับอ้างอิง* (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, พิมพ์ครั้งที่ 13, 2555) 399

จอภาพหมายถึง การสืบพยานผ่านระบบสื่อสารทางไกลผ่านทางจอภาพเป็นเครื่องมือสื่อสารโทรคมนาคมที่สามารถสื่อสารแลกเปลี่ยนทั้งภาพและเสียงของผู้ที่อยู่ต่างสถานที่กันในเวลาเดียวกันเสมือนประหนึ่งว่าได้นั่งพูดกันอยู่เฉพาะหน้า ระบบการประชุมทางจอภาพนี้สามารถนำมาใช้ในการพิจารณาคดีได้แม้พยานไม่ได้อยู่ในห้องพิจารณาเดียวกับผู้พิพากษา โดยพยานนั้นอาจจะอยู่ในอีกห้องพิจารณาของศาลอื่นหรืออาจจะอยู่ในสถานที่ที่ได้จัดไว้นอกศาลไม่ว่าจะเป็นในประเทศหรือต่างประเทศ ก็สามารถสืบพยานและพิจารณาคดีในลักษณะการประชุมทางจอภาพนี้ได้[4]

พยานบุคคล คือผู้มีความสามารถที่จะให้ถ้อยคำที่ตนได้ประสบพบเห็นเหตุการณ์อันเป็นข้อเท็จจริงของคดีอันมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการพิสูจน์ข้อเท็จจริง เนื่องจากในคดีอาญานั้น มีมาตรการพิสูจน์โดยจะต้องพิสูจน์จนถึงขั้นศาลปราศจากข้อสงสัย โดยศาลก็จะใช้ดุลพินิจว่าพยานมีความน่าเชื่อถือเพียงใด

แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพยานไม่สามารถมาศาลได้โดยอาจจะไม่สะดวกอย่างยิ่งในการเดินทางมาเบิกความที่ศาล หรือมีเหตุจำเป็นอื่นใดและในความผิดเกี่ยวกับเพศที่ผู้เสียหายหรือพยานเป็นเด็กหรือถูกทารุณกรรม การสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพจะทำให้พยานเด็กไม่ต้องมาเผชิญหน้ากับจำเลย ซึ่งจะช่วยลดความกดดันและความอับอายของพยาน เมื่อถูกซักถามถึงพฤติการณ์แห่งคดี

การสืบพยานในคดีอาญาศาลต้องคำนึงถึงการพิจารณาที่เป็นธรรม ควบคู่ไปกับการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดี โดยปกติกำหนดให้ต้องกระทำในศาลต่อหน้าจำเลย ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 172 เพื่อให้จำเลยได้รับทราบการดำเนินการต่างๆ ในศาลได้ทุกขั้นตอน ให้จำเลยได้ทราบว่าตนถูกกล่าวหาว่าอย่างไร จะได้แก้ตัวและสู้คดีได้อย่างถูกต้อง สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้า เป็นสิทธิที่สำคัญอย่างหนึ่งของจำเลย จำเลยจะได้เห็นพยานได้รับฟังการสืบพยานและถามค้านพยาน การให้จำเลยได้เผชิญหน้ากับพยานในศาลเพื่อจะได้กดดันพยานให้ต้องให้การตามความเป็นจริง โดยคำว่าต่อหน้านั้นกฎหมายน่าจะครอบคลุมถึงสภาพการณ์ที่ผู้เกี่ยวข้องแต่ละฝ่ายสามารถติดต่อสื่อสาร รับรู้ความเป็นไปของผู้เกี่ยวข้องฝ่ายอื่นๆ ได้ในฉับพลันทันที ไม่ได้จำกัดเพียงการกระทำต่อหน้าโดยตรงเท่านั้น ดังนั้นการใช้ระบบการประชุมทางจอภาพเป็นการกระทำให้เหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งปรากฏต่อสายตา ผู้ดูซึ่งทุกฝ่ายสามารถตอบโต้กันได้ในฉับพลันทันทีก็ถือได้ว่าเป็นการกระทำต่อหน้าแล้ว

---

[4]สุรพล สนธยานนท์, *ประสิทธิภาพและความคุ้มค่าของการดำเนินกระบวนพิจารณาและสืบพยานด้วยระบบการประชุมทางจอภาพ (Video Conference) : ศึกษากรณีศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง* (กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551) 19-20.

ข้อดี การสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพ เป็นการคุ้มครองสิทธิของคู่ความทั้งสองฝ่าย กล่าวคือ ฝ่ายโจทก์ผู้กล่าวอ้างพยานบุคคลดังกล่าว สามารถรักษาคุณค่าของพยานมิให้ต้องเสียไป เพราะความไม่สะดวกหากต้องเดินทางระยะไกลเพื่อมาเบิกความในคดีที่ตนมิได้มีส่วนได้เสียโดยตรงหรืออันเนื่องจากความหวาดกลัวการเผชิญหน้ากับฝ่ายตรงข้าม ในขณะเดียวกันจำเลยก็ไม่เสียสิทธิในการเผชิญหน้าและการถามค้าน อีกทั้งช่วยให้ศาลได้ดำเนินกระบวนพิจารณาให้เป็นไปตามหลักพยานโดยตรง โดยผู้พิพากษาได้ทำหน้าที่สืบพยาน วินิจฉัยคดี พิจารณาความน่าเชื่อถือของพยานและชั่งน้ำหนักพยานด้วยตนเอง ถือเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ทุกฝ่ายในกระบวนพิจารณา

ข้อเสีย การสืบพยานลักษณะการประชุมทางจอภาพอาจทำให้การตอบสนองต่อการรับรู้ต่างจากการสืบพยานในศาลตามปกติ การมองพยานผ่านสื่อทำให้ไม่สามารถสังเกตอากัปกิริยาของพยานได้เท่ากับการที่พยานมาเบิกความในห้องพิจารณา ผู้ศึกษาเห็นด้วยกับคณะกรรมาธิการที่ศาลอริโซน่าได้จัดตั้งขึ้นเพื่อปรึกษาเกี่ยวกับการใช้ระบบการประชุมทางจอภาพในคดีอาญา ที่ให้เหตุผลว่า อากัปกิริยาของพยานมีความสำคัญมากไม่ใช่เฉพาะแต่การสื่อจากถ้อยคำของพยานเท่านั้น การเบิกความจากคอกพยาน กิริยาอาการขณะที่เดินเข้ามาในห้องพิจารณาคดี ความเต็มใจการสบสายตากับผู้ร่วมในกระบวนการพิจารณาคดี ความสามารถในการควบคุมอาการที่เกิดขึ้นในขณะให้การเป็นพยาน สิ่งเหล่านี้เป็นการปกป้องประโยชน์ของผู้ต้องหาและผู้กล่าวหา อีกทั้งการเบิกความความของพยานที่อยู่ห่างไกลออกไปในสภาพแวดล้อมที่ต่างจากห้องพิจารณาคดีจริง ๆ อาจทำให้พยานเบิกความเท็จก็เป็นได้

บทสรุปผลการวิจัย

สำหรับประเทศไทย ได้นำระบบการประชุมทางจอภาพมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมปัจจุบันสามารถดำเนินการสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพได้โดยเป็นการดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 230/1 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา15ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 121 วรรคสอง ข้อบังคับประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการสืบพยานคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพ พ.ศ. 2556 และระเบียบสำนักงานศาลยุติธรรมว่าด้วยวิธีปฏิบัติงานด้านธุรการในการสืบพยานโดยระบบการประชุมทางจอภาพ พ.ศ. 2557 จะนำมาใช้ในกรณีที่พยานบุคคลไม่สามารถเดินทางมาศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาคดีหรือไม่สะดวกอย่างยิ่งที่จะมาเบิกความในศาล

แต่จากการพิจารณาบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องพบว่ายังมีปัญหาเรื่องความน่าเชื่อถือของพยานจากการสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพดังนี้

1) การที่กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพของประเทศไทยไม่มีการกำหนดประเภทของคดีไว้นั้น แต่จากการศึกษาหลักเกณฑ์การสืบ

พยานบุคคลในลักษณะการประชุมทางจอภาพของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่าประเทศสหรัฐอเมริกาสามารถสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพในคดีอาญาได้ แต่อย่างไรก็ตามยังคงมีการจำกัดประเภทคดีที่ไม่สามารถนำระบบการประชุมทางจอภาพมาใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีที่ร้ายแรงสำหรับหลักเกณฑ์การสืบพยานบุคคลในลักษณะการประชุมทางจอภาพของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพระราชบัญญัติพยานหลักฐานของประเทศสิงคโปร์กำหนดให้สืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพได้ แต่ได้มีการจำกัดให้ใช้ได้เฉพาะประเภทคดีที่พยานบุคคลมีอายุต่ำกว่า 16 ปี หรือหากเป็นการกระทำความผิดเกี่ยวกับการทำร้ายร่างกายหรือประทุษร้ายหรือขู่เข็ญว่าจะประทุษร้าย การกระทำความผิดที่เกี่ยวกับเด็กและผู้เยาว์ การกระทำความผิดฐานข่มขืน กระทำชำเราและความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงและเด็กผู้หญิง

2) บุคคลซึ่งอยู่เป็นสักขีพยานมีภารกิจที่ต้องปฏิบัติหลายประการด้วยกันตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกาฯ และมีเพียงคนเดียวประกอบกับทั้งความเชี่ยวชาญในการจับพิรุธก็ต้องมีน้อยกว่าผู้พิพากษาซึ่งกว่าจะพิจารณาพิพากษาคดีได้ต้องผ่านการอบรมและผ่านการเป็นผู้ช่วยผู้พิพากษามาแล้วความสมบูรณ์ในการทำหน้าที่ของสักขีพยานซึ่งมีคุณสมบัติตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกาจึงยังมีไม่เพียงพอและไม่อาจคาดหวังได้ว่าคำให้การของพยานจะเป็นไปอย่างถูกต้องตรงเหมือนกับให้การในศาลซึ่งพิจารณาคดีนั้นได้

3) สถานที่ในการสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพ มีผลต่อความน่าเชื่อถือของพยานบุคคลในการสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพ ซึ่งพยานมีโอกาสหันไปดูแวดล้อมรอบข้างก่อนเบิกความในกรณีต้องเบิกความในประเด็นที่ไม่ได้ประสบพบเจอมาหรือต้องเบิกความในประเด็นที่ไม่ได้ตระเตรียมมาล่วงหน้า เพื่อให้คำเบิกความของตนเป็นประโยชน์หรือเป็นโทษแก่คู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดนั้นได้ส่งผลให้การเบิกความโดยวิธีการดังกล่าวบิดเบือนไปจากความจริงและย่อมก่อให้เกิดผลเสียต่อกระบวนการยุติธรรมได้ ประกอบกับทั้งปัญหาการสบตากันระหว่างคู่สนทนา (eye contact) ซึ่งในสถานการณ์ปกติถือว่าการสบตากันเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งในการสนทนา เป็นเรื่องของภาษากายที่จะสื่อความหมายให้คู่สนทนาอีกฝ่ายหรือในกลุ่มสนทนาสามารถรับรู้ความหมายได้แต่การสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพจะมีข้อด้อยยิ่งกว่าการสืบพยานโดยการให้พยานอยู่ในห้องพิจารณาคดีนั้นในแง่ที่อาจจะสร้างความเข้าใจผิดให้เกิดขึ้นในการสนทนาได้อันเนื่องจากการหลีกเลี่ยงการสบตาระหว่างคู่สนทนา ไม่ว่าจะเป็นศาลกับพยาน อัยการกับพยานหรือทนายความกับพยานก็ตาม นอกจากนี้ความกังวลของพยานต่อสถานการณ์ที่ตนเองต้องอยู่หน้ากล้องระหว่างเบิกความทำให้การสนทนาไม่เป็นไปตามธรรมชาติตามที่ควรจะเป็น ความน่าเชื่อถือของพยานบุคคลในการสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพยังมีความน่าเชื่อถือไม่เท่ากับการสืบพยานต่อหน้าจำเลยโดยให้พยานอยู่ในห้องพิจารณาคดีนั้น ๆ

ดังนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่าเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้การสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงเห็นควรต้องมีการแก้ไขในประมวลวิธีพิจารณาความอาญาและข้อบังคับประธานศาลฎีกาว่าด้วยการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพเพื่อให้เกิดความเหมาะสมต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพ พบว่ามีประเด็นปัญหาที่ผู้ศึกษาเห็นควรให้มีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมายิ่งขึ้น จึงขอเสนอแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขในประเด็นต่างๆ ดังนี้

กำหนดประเภทคดีและหลักเกณฑ์ในการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพ

ดังที่ผู้ศึกษาได้กล่าวอ้างไปแล้วถึงประโยชน์ ข้อดี ข้อเสีย ของการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพ จึงแนะนำว่าควรนำระบบการประชุมทางจอภาพมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมให้มากขึ้น เพื่อกระบวนการพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็ว พยานบุคคลได้รับความสะดวก ประหยัดค่าใช้จ่ายได้มากขึ้น แต่การนำมาใช้ควรมีการกำหนดประเภทคดีไว้ ผู้ศึกษามีความเห็นว่าควรพิจารณาความร้ายแรงแห่งคดีเป็นหลักเหมือนของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยควรนำมาใช้ในกรณีเป็นคดีที่มิได้มีโทษทางอาญาอย่างร้ายแรง และควรกำหนดประเภทคดีเหมือนของประเทศสิงคโปร์ ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนะให้มีระบบการประชุมทางจอภาพมาใช้ในประเภทแห่งคดี ดังต่อไปนี้

1) ในคดีความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกต่ำกว่าห้าปี

2) ความผิดเกี่ยวกับเพศ

3) คดีที่เด็กหรือเยาวชนเป็นพยานหรือเป็นผู้กระทำความผิด

ขอเสนอแนะให้แก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 230/1 โดยบัญญัติประเภทคดีไว้ในมาตราดังกล่าว

กรณีการส่งประเด็นไปสืบ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 230 ผู้ศึกษามีความเห็นว่า ควรนำระบบการประชุมทางจอภาพมาใช้แทน หากมีการแก้ไขกฎหมายตามที่ได้เสนอไปในข้างต้น คือการให้ผู้พิพากษาอยู่ในศาลเป็นสักขีพยานและดูแลกระบวนการพิจารณาให้เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพ เพื่อให้ผู้พิพากษาศาลเดิมได้พิจารณาคดีไปโดยตลอดตามหลักพยานโดยตรง

ในกรณีพยานอยู่นอกราชอาณาจักรหรือเป็นการสืบพยานบุคคลระหว่างประเทศ ให้สืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพเพื่อพยานไม่ต้องเดินทาง อันเป็นการประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง โดยอาจจะจัดให้มีการทำข้อตกลงระหว่างประเทศในการสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพระหว่างประเทศ ดังนี้

1. รัฐบาลต่างประเทศยืนยันที่จะไม่คัดค้านการได้มาซึ่งพยานหลักฐานด้วยวิธีการใช้ระบบการประชุมทางจอภาพ

2. รัฐบาลต่างประเทศยืนยันว่า จะกำกับดูแลไม่ให้พยานที่เบิกความอยู่ในประเทศของตนได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลใดๆ ในขณะเบิกความในลักษณะการประชุมทางจอภาพ

3. ศาลของทั้งสองประเทศยอมรับในความแตกต่างกันในเรื่องของเวลา

4. อุปกรณ์สื่อสารที่ใช้ในศาลจะต้องไม่มีความแตกต่างกันมากในด้านของประสิทธิภาพ

5. มีการจัดทำรายชื่อของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีและอยู่ในห้องพิจารณาคดีขณะสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพ

6. จะต้องจัดให้มีการสาบานตนก่อนเบิกความ

7. มีการจัดเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการบันทึกภาพขณะดำเนินกระบวนพิจารณา

8. กำหนดให้คู่ความฝ่ายที่ร้องขอ เป็นผู้รับผิดชอบในค่าใช้จ่าย

ผู้เป็นสักขีพยานในการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพ

ปัญหาเรื่องผู้เป็นสักขีพยานในการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพตามข้อบังคับประธานศาลฎีกากำหนดให้เจ้าพนักงานศาลเป็นสักขีพยาน ผู้ศึกษามีความเห็นว่าเพื่อประโยชน์ในการพิจารณาคดี ผู้เป็นสักขีพยานควรจะเป็นผู้พิพากษา มีหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยในห้องพิจารณา สังเกตความผิดปกติของพยาน และเป็นการทำให้ห้องที่พยานเบิกความมีบรรยากาศเหมือนห้องพิจารณาคดีนั้นๆ เพราะการสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพที่ยังคงมีปัญหาทางเทคนิคต่าง ๆ อยู่ตามที่ผู้ศึกษาได้กล่าวไว้แล้ว จะส่งผลให้ผู้พิพากษาของศาลที่พิจารณาคดีไม่สามารถวินิจฉัยคำให้การของพยาน หากกำหนดให้ผู้พิพากษาเป็นสักขีพยานจะเหมาะสมกว่าการให้เจ้าหน้าที่ศาลเป็นสักขีพยาน ซึ่งอาจจะเกิดข้อครหา หรืออาจจะทำให้พยานไม่มีน้ำหนัก และกำหนดให้เจ้าพนักงานศาลเป็นผู้ดำเนินการด้านธุรการต่าง ๆ แทน

เห็นควรแก้ไขระเบียบข้อบังคับประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพในข้อที่ 9 วรรคสอง จากเดิมความว่า ให้ศาลที่พยานไปเบิกความมอบหมายเจ้าพนักงานศาลอยู่เป็นสักขีพยานตลอดการสืบพยานและให้ศาลจดแจ้งชื่อ สกุล ของสักขีพยานไว้ในรายงานกระบวนพิจารณาด้วย นั้นควรแก้ไขโดยการกำหนดให้ผู้พิพากษาทำหน้าที่กำกับดูแลให้เป็นไปตามระเบียบประธานศาลฎีกา เหมือนกรณีที่มีการสืบพยานระหว่างประเทศไทยและประเทศสวีเดน ที่ได้กล่าวอ้างในบทที่ 4

สถานที่สืบพยานในการสืบพยานบุคคลคดีอาญาในลักษณะการประชุมทางจอภาพ

เพื่อให้คำเบิกความของพยานมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น ผู้ศึกษาเห็นว่าควรมีการแก้ไขกฎหมายประมวลวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 230/1 กรณีมีเหตุจำเป็นไม่อาจนำพยานมาเบิกความในศาลได้ เมื่อคู่ความร้องขอหรือศาลเห็นสมควรศาลอาจอนุญาตให้พยานดังกล่าว เบิกความที่ศาลอื่นเท่านั้นโดยยกเลิกการให้พยานเบิกความ ณ สถานที่ทำการของทางราชการหรือสถานที่อื่น ด้วยเหตุผลของบรรยากาศแวดล้อมอันศักดิ์สิทธิ์ในห้องพิจารณาของศาลย่อมมีผลกระทบต่อคำเบิกความของพยานบุคคล

ปัญหาทางเทคนิค

ควรมีการติดตั้งและปรับปรุงระบบการประชุมทางจอภาพที่มีมาตรฐานและทันสมัยในทุกศาล และควบคุมดูแลเกี่ยวกับระบบความปลอดภัยของข้อมูลมิให้รั่วไหล มีการรักษาความลับข้อมูล โดยการใช้ระบบพิสูจน์ตัวบุคคลผู้ใช้งานในการเข้าสู่ระบบการประชุมทางจอภาพ มีการระบุตัวตนเพื่อให้ทราบข้อมูลผู้ใช้งานและสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลและชั้นความลับของข้อมูล เพื่อความปลอดภัย มีความน่าเชื่อถือและได้รับการยอมรับ

บรรณานุกรม

ถาวร เชาว์วิชารัตน์, “การใช้สื่อวิดีทัศน์ในการพิจารณาคดี” (2539) 19:2 *วารสารอัยการ*

ไพจิตร สวัสดิสาร, *ความยุติธรรมทางไกลระบบสื่อสารทางไกลผ่านจอภาพในศตวรรษที่ 21* (3 กันยายน 2557) มุมไอที <http://elib.coj.go.th/Article/j1_s_11.pdf>

สุรพล สนธยานนท์ , *ประสิทธิภาพและความคุ้มค่าของการดำเนินกระบวนพิจารณาและสืบพยานด้วยระบบการประชุมทางจอภาพ (Video Conference) : ศึกษากรณีศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง* (กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551)

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับอ้างอิง* (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, พิมพ์ครั้งที่ 13, 2555)

การใช้สถานที่ขังแทนการขังหรือจำคุกในเรือนจำ[1]

An Approach to Alternative Imprisonment

*รุ้งทิพย์ แซ่แง่**

*ภาณุมาศ ขัดเงางาม***

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการใช้สถานที่ขังแทนการขังหรือจำคุกในเรือนจำนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีและหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับการใช้สถานที่ขังแทนการขังหรือจำคุกในเรือนจำที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติของผู้ที่จะมีสิทธิใช้มาตรการสถานที่ขังแทนเรือนจำ การลงโทษจำคุกในสถานที่ขังแทนเรือนจำ รูปแบบการควบคุมตัวในสถานที่ขัง สถานที่ขังของเอกชนและเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการใช้สถานที่ขังแทนการขังหรือจำคุกในเรือนจำได้อย่างเหมาะสม

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิจัยเอกสารจากการค้นคว้าและรวบรวมจากตัวบทกฎหมาย หนังสือ วิทยานิพนธ์ บทความ คำสั่งหรือคำพิพากษาของศาล สื่ออิเล็กทรอนิกส์และเอกสารอื่นๆที่เกี่ยวข้อง โดยจะแบ่งเป็นตามขั้นตอนตั้งแต่การใช้สถานที่ขังกับผู้ต้องหาที่อยู่ในระหว่างสอบสวนจำเลยที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล และนักโทษที่จำคุกตามคำพิพากษาของศาลมาแล้วระยะเวลาหนึ่ง

จากการศึกษาพบว่าเหตุที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/1 และมาตรา 89/2 ไม่เคยถูกนำมาบังคับใช้เลย เนื่องจากมีความไม่ชัดเจนในเรื่องคุณสมบัติของผู้ที่จะมีสิทธิใช้มาตรการสถานที่ขังแทนเรือนจำในต่างประเทศนั้นมีการกำหนดเงื่อนไขต้องห้ามใช้สถานที่ขังกับผู้กระทำความผิดบางกลุ่มไว้อย่างชัดเจน คือ ความผิดร้ายแรงบางฐานและมีลักษณะการกระทำความผิดตามที่กำหนดไว้

---

[1] บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การใช้สถานที่ขังแทนการขังหรือจำคุกในเรือนจำ" นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

**นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.*

***รองศาสตราจารย์ ดร ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*

หรือเป็นการกระทำความผิดซ้ำ จำเลยหรือผู้ต้องหาที่คดีอยู่ระหว่างการพิจารณาก็จะสามารถอยู่ในสถานที่ขังและไปทำงานหรือไปเรียนได้ตามปกติโดยติดตั้งอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เพื่อติดตามตัว และยังสามารถที่จะควบคุมตัวไว้ในสถานที่ขังบางช่วงเวลาได้สำหรับในความผิดที่ไม่ร้ายแรง ศาลสามารถที่ลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดโดยจำคุกในสถานที่ขังแทนการส่งตัวไปเรือนจำได้เลย และยังมีการจัดตั้งสถานที่ขังและเรือนจำเอกชนในลักษณะที่รัฐให้เอกชนก่อสร้าง หรือให้สัมปทานในการดูแลโดยที่รัฐยังเป็นผู้ควบคุมอย่างใกล้ชิด โดยแบ่งแยกนักโทษตามวัย เพศ ลักษณะการกระทำความผิด เพื่อมุ่งเน้นในการแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และยังเปิดโอกาสได้ทำงานและนำเงินมาจ่ายค่าเช่าสถานที่ขัง ทำให้ผู้ต้องขังมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

คำสำคัญ : การใช้สถานที่ขังแทนการขังหรือจำคุกในเรือนจำ

Abstract

This thesis aimed to study in concept and theory of an approach to detain the alleged offender or defendant in the other place, besides the penitentiary related qualify of claimant who request by the said person, an approach to detain the alleged offender or defendant in the other place, besides the penitentiary or private place and propose properly solutions about detain the alleged offender or defendant in the other place, besides the penitentiary.

This studied is qualitative legal research by documentary research, text book, thesis, journal, order or court judgment, media and other documents. This thesis studied in the alleged offender keep in custody, the accused in trial and the convict in the other place, besides the penitentiary.

The result showed that Thailand never enforcement in Article 89/1 and Article 89/2 to the Criminal Procedure Code of Thailand because ambiguity in property who entitles to detain in the other place. In other countries, they got prohibited conditions with some serious crimes and criminal offense or recidivism offends. The alleged offender or the accused who wasn't found guilty of crime can stay at the place with the Electronic Monitoring. The court may give the order to detain the alleged offender in the other place, besides the penitentiary. Furthermore, the private sector establishes private penitentiary and place or made concessions to management it with following closely by the government. It separates the prisoners by age, gender, criminal offense

for behavior modification and the provide job for pay a place rent. This resulted in the prisoners got better life. In summary, Thailand shall establish the private place to detain alleged offender or defendant.

Keywords : Alternative Imprisonment

แนวคิด เกี่ยวกับการใช้สถานที่ขังแทนการขังหรือจำคุกในเรือนจำ

จากผลกระทบที่เกิดจากโทษจำคุก ทำให้เรือนจำมีนักโทษเป็นจำนวนมากทำให้เกิดภาวะแออัดในเรือนจำหรือนักโทษล้นคุก เป็นภาระแก่รัฐที่ต้องนำงบประมาณอันเป็นภาษีของประชาชนไปเลี้ยงดู ซึ่งก่อให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจ เรือนจำกลายเป็นสถานที่สั่งสอนวิชาโจร อาจทำให้ผู้ที่กระทำความผิดเล็กๆน้อยๆพัฒนาไปเป็นอาชญากรร้ายแรงได้ เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงมีการนำมาตรการการลงโทษระดับกลางมาใช้ ซึ่งเป็นวิธีการที่กำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องอยู่ภายใต้การสอดส่องดูแลของเจ้าหน้าที่ โดยจะถูกคุมประพฤติและมีเงื่อนไขพิเศษที่เข้มงวดหลายประการ เช่น การรายงานตัวที่ค่อนข้างถี่ การเข้าศูนย์ที่พักพิงหรือศูนย์ควบคุมผู้ถูกคุมความประพฤติ การเข้าค่ายฝึกแบบทหาร การใช้โทษจำคุกผสานกับการคุมความประพฤติ การกักขังไว้ที่บ้านของตนเองโดยมีอุปกรณ์ควบคุมอิเล็กทรอนิคส์ ฯลฯ ขณะเดียวกันผู้ที่กระทำความผิดก็ยังต้องรับผิดชอบในการจ่ายค่าปรับ ชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย (โดยการผ่อนชำระ) การทำงานบริการสังคมซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นการควบคุมดูแลอย่างเคร่งครัดเข้มงวดกว่าการคุมประพฤติและก็ประหยัดกว่าการใช้เรือนจำมาก

การใช้สถานที่ขังแทนการขังหรือจำคุกในเรือนจำของประเทศไทย

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้สถานที่ขังแทนการขังหรือจำคุกในประเทศไทยนั้น ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/1 และมาตรา 89/2 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 กฎกระทรวงกำหนดสถานที่อื่นที่ใช้ในการขัง จำคุก หรือควบคุมผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด พ.ศ. 2552 ซึ่งสามารถที่จะสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้มีการนำสถานที่ขังมาใช้กับบุคคลสองกลุ่มด้วยกัน กลุ่มแรก คือ กลุ่มของผู้ต้องหาที่อยู่ระหว่างสอบสวนหรือพิจารณาคดี ตามมาตรา 89/1 กลุ่มที่สอง คือ นักโทษเด็ดขาดที่ได้รับโทษมาแล้วอย่างเด็ดขาดเป็นระยะหนึ่ง ตาม มาตรา 89/2

1. ผู้ต้องหาที่อยู่ระหว่างสอบสวนหรือพิจารณาคดี ตามมาตรา 89/1

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/1 วรรค แรก ซึ่งบัญญัติว่า “ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นระหว่างสอบสวนหรือพิจารณา เมื่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำหรือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตาม

หมายขังร้องขอ หรือเมื่อศาลเห็นสมควร ศาลจะมีคำสั่งให้ขังผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในสถานที่อื่นตามที่บุคคลดังกล่าวร้องขอ หรือตามที่ศาลเห็นสมควรนอกจากเรือนจำก็ได้ โดยให้อยู่ในความควบคุมของผู้ร้องขอหรือเจ้าพนักงานตามที่ศาลกำหนด ในการนี้ศาลจะกำหนดระยะเวลาตามที่ศาลเห็นสมควรก็ได้" และ มาตรา 89/1 วรรคสาม บัญญัติว่า "สถานที่อื่นตามวรรคหนึ่งต้องมิใช่สถานีตำรวจ หรือสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวน โดยมีลักษณะตามที่กำหนดในกฎกระทรวงซึ่งต้องกำหนดวิธีการควบคุมและมาตรการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นด้วย"

2. นักโทษเด็ดขาดที่ได้รับโทษมาแล้วอย่างเด็ดขาดเป็นระยะหนึ่ง ตามมาตรา 89/2

ภายหลังจากที่ศาลได้มีคำพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดแล้วก็เป็นหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ที่จะบังคับโทษให้เป็นไปตามกฎหมายภายใต้อำนาจตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักที่ใช้ในการควบคุมตัวผู้ต้องขัง ซึ่งตามคำนิยามของคำว่า "เรือนจำ" ในมาตรา 4 ไม่รวมถึงสถานที่ขัง อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากที่จำเลยได้รับโทษมาแล้วระยะหนึ่ง ศาลสามารถที่จะทำการลงโทษจำคุกโดยวิธีการอื่น

กรณีแรก ได้รับโทษจำคุกมาแล้วไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามสำหรับโทษตามที่ได้ระบุไว้ในคำพิพากษาตามหมายจำคุกตามหมายจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดในครั้งแรก ไม่ว่าผู้ต้องโทษจะถูกต้องโทษตามคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกกี่ครั้งก็ตาม

กรณีที่สอง ได้รับโทษจำคุกมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี สำหรับโทษจำคุกเกินสามสิบปีขึ้นไปหรือจำคุกตลอดชีวิต ซึ่งอาจไม่ใช่โทษตามคำพิพากษาถึงที่สุดสามารถใช้ได้กับโทษที่ได้รับล่าสุด[2] ศาลอาจกำหนดวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 89/2 คือ การจำคุกในสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำ การจำคุกในเรือนจำหรือสถานที่อื่นเฉพาะวันที่กำหนด การนำอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์มาใช้ติดตามตัว

ผู้มีอำนาจร้องขอ ได้แก่ ด้านเจ้าหน้าที่ ได้แก่ ศาล พนักงานอัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำหรือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายจำคุก ด้านราษฎร ได้แก่ ผู้ถูกขังนั้นเอง ผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับผู้ถูกกักขัง ซึ่งได้แก่ พ่อแม่ สามีภริยา ญาติของผู้นั้น แต่ไม่สามารถดำเนินการได้เอง ต้องดำเนินการผ่านพนักงานอัยการ โดยพนักงานอัยการจะพิจารณาเหตุผลประกอบลักษณะพฤติกรรมของจำเลย ว่าสามารถใช้มาตรการอื่นแทนมาตรการที่ใช้อยู่ได้หรือไม่

การที่ศาลจะอนุญาตให้นำวิธีการควบคุมตัวผู้ต้องโทษ โดยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ มาใช้กับผู้ต้องโทษจะต้องพิจารณาตาม มาตรา 89/2 วรรคสาม โดยศาลจะต้องคำนึงถึงฐานความผิด ความประพฤติ สวัสดิภาพของผู้ซึ่งต้องถูกจำคุกตลอดจนสวัสดิภาพ และความปลอดภัยของผู้เสียหายและสังคมด้วย โดยให้ศาลดำเนินการไต่สวน

[2]มาตรา 89/2, *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.*

หรือสอบถามผู้เสียหาย เจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องตามหมายจำคุก พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในท้องที่นั้นหรือผู้ที่ศาลเห็นว่ามีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อทราบข้อมูลดังกล่าวแล้วการสั่งการก็ได้ ต่อมาจึงได้มีการตรากฎกระทรวงกำหนดสถานที่อื่นที่ใช้ในการขัง จำคุก หรือควบคุมผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด พ.ศ. 2552 ได้ให้คำจำกัดคำว่า "สถานที่ขัง" หมายความว่า สถานที่อื่นนอกจากสถานีตำรวจหรือสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวน เรือนจำ หรือสถานที่ที่กำหนดไว้ในหมายจำคุก ที่ตั้งขึ้นเพื่อใช้ขังผู้ต้องหาหรือจำเลย จำคุกผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด หรือควบคุมจำเลยที่ได้รับทุเลาการบังคับให้จำคุกโดยอาจเป็นสถานที่ของราชการหรือของเอกชน นอกจากนั้นยังมีการกำหนดขั้นตอนการขังในสถานที่ขังและลักษณะของสถานที่ขังไว้ด้วย

การใช้สถานที่ขังแทนการขังหรือจำคุกในเรือนจำของประเทศอังกฤษ

การใช้สถานที่ขังนั้นได้กำหนดเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ควรจะถูกควบคุมตัวโดยวิธีคุมขัง ในประเทศอังกฤษนั้นเมื่อผู้กระทำความผิดที่ศาลมีคำสั่งห้ามออกนอกสถานที่ (Curfew order) ซึ่งศาลมักจะมีคำสั่งให้ใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ร่วมด้วย ศาลอาจรอรายงานการสืบเสาะจาก Muti-Agency Public Protection Panal (MAPPP)[3] ที่ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของหัวหน้าตำรวจและหัวหน้างานคุมประพฤติที่มาจากหลายภาคส่วนโดยจะเสนอเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดที่ยังมีข้อน่าห่วงใยโดยเฉพาะก็จะถูกเสนอไปยังศาล[4]

สำหรับการใช้สถานที่ขังกับนักโทษที่ถูกจำคุกมาแล้วระยะหนึ่งมีสิทธิที่จะได้ขังในสถานที่ขังทันทีภายใต้เงื่อนไขที่ The Criminal Justice Act 1991 ได้กำหนดไว้ว่า ผู้ต้องโทษที่มีกำหนดระยะเวลาการลงโทษน้อยกว่า 12 เดือน เมื่อผู้ต้องโทษได้รับโทษจำคุกในเรือนจำมาแล้วกึ่งหนึ่ง รัฐมนตรี (The Secretary of State) มีหน้าที่ในการปล่อยตัวนักโทษออกจากเรือนจำโดยไม่มีเงื่อนไข ส่วนผู้ที่ต้องโทษตามคำพิพากษาที่มีกำหนดระยะเวลาตั้งแต่ 12 เดือนขึ้นไป เมื่อผู้ต้องโทษได้รับโทษจำคุกในเรือนจำมาแล้วกึ่งหนึ่ง กฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของ รัฐมนตรีที่จะต้องปล่อยตัวเขาออกจากเรือนจำและทั้งนี้จะต้องอยู่ภายใต้การอนุญาต ซึ่งรัฐมนตรีอาจกำหนดเงื่อนไขได้ ซึ่งเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสถานที่ขัง

ในเรื่องของการนำสถานที่ขังมาใช้แทนโทษจำคุกนั้น The Criminal Justice and Court Service Act 2000 มาตรา 64 (5) ซึ่งเป็นกฎหมายหลักที่กำหนดเงื่อนไขการไม่จำคุกในเรือนจำสำหรับบุคคลที่มีอายุ18 ปีขึ้นไปได้ให้คำจำกัดความของคำว่า "คำพิพากษาจำคุก" ให้หมายความรวมถึง

---

[3] *Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000*

[4] *Prison Act of 1952*

(1) การควบคุมและสั่งให้ฝึกอบรม (A detention and training order)

(2) คำพิพากษาให้ควบคุมผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนในสถานพินิจ

(3) คำพิพากษาให้ควบคุมภายใต้มาตรา 90 ของ The Power of Criminal Court (Sentencing) Act 2000

(4) คำพิพากษาให้ควบคุมผู้กระทำความผิดที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีในความผิดร้ายแรง ตามมาตรา 91 ของ The Power of Criminal Court (Sentencing) Act 2000

(5) คำพิพากษาจำคุกตลอดชีวิตภายใต้มาตรา 93 และมาตรา 94[5]

ประเทศอังกฤษ ให้เอกชนเข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมากในการจะให้มีเรือนจำหรือสถานที่ขัง หลากหลายรูปแบบ เพื่อให้เหมาะสมกับการลงโทษ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของรัฐที่มุ่งจะบำบัด หรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดปัจจัยสำคัญ คือการให้ความสำคัญกับการกำหนดจำนวนของนักโทษในแต่ละเรือนจำนั้น โดยจะมีการจำนวนนักโทษขั้นสูงเพื่อให้เหมาะสมกับจำนวนผู้คุมโดยกำหนดไว้โดยเฉลี่ยแล้ว น้อยกว่า 1,500 คนต่อสถานที่คุมขังหนึ่ง ทำให้ผู้ต้องขังมีคุณภาพชีวิตที่ดีและการควบคุมและคัดแยกประเภทของนักโทษโดยแยกผู้ต้องหาออกจากนักโทษอย่างชัดเจน และพิจารณาสถานที่ควบคุมตัวนักโทษตามอัตราความร้ายแรงของโทษ ลักษณะของการกระทำความผิดเพื่อบำบัดรักษาได้อย่างเหมาะสม

การใช้สถานที่ขังแทนการขังหรือจำคุกในเรือนจำของมลรัฐนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา

มลรัฐนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา กำหนดให้ใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อติดตามตัวผู้ต้องหาที่อยู่ในระหว่างสอบสวนหรือในระหว่างพิจารณา เว้นแต่มีประวัติอาชญากรรมภายในเวลา 5 ปี ในข้อหาทำร้ายร่างกายที่รุนแรง ข่มขืนรุกรานทางเพศเด็ก ปล้นทรัพย์ จำหน่ายกัญชาหรือสารที่ควบคุม ฆ่าผู้อื่นโดยยานพาหนะ เคยหนีประกัน จะต้องถูกควบคุมตัวในสถานที่ขังระหว่างการพิจารณาของศาลเท่านั้น ไม่สามารถที่จะได้รับการปล่อยตัวโดยใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ได้ อย่างไรก็ตาม มีบางกรณีที่ห้ามมิให้ควบคุมตัวไว้ในสถานที่ขังรวมทั้งการห้ามใช้มาตรการลงโทษในที่ชุมชน ในความผิดดังต่อไปนี้ (ซึ่งรวมทั้งการใช้สถานที่กักขัง)

(1) ฆ่าคนตายโดยทารุณ เมื่อผู้กระทำความผิดไม่ได้ถูกลงโทษประหารชีวิต

(2) ข่มขืนโดยใช้กำลังประทุษร้ายหรือการพยายามข่มขืนผู้เสียหายที่มีอายุต่ำกว่า 13 ปี

(3) การกระทำอนาจารหรือทารุณทางเพศในขณะที่ผู้เสียหายมีอายุต่ำกว่า 13 ปี หรือผู้ที่เคยกระทำความผิดฐานข่มขืน อนาจาร หรือทารุณทางเพศมาก่อน และผู้เสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดครั้งก่อนมีอายุต่ำกว่า 13 ปี

[5]Section 645, *The Criminal Justice and Court Service Act 2000*

(4) การกระทำความผิดอุจฉกรรจ์ในความผิดที่กฎหมายกำหนดให้ลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิด

(5) การกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดในระดับที่กฎหมายกำหนดให้จำคุกผู้กระทำความผิด

(6) ผู้ที่กระทำความผิดอุจฉกรรจ์เกี่ยวกับยาเสพติด ในระดับ 1 ที่ไม่มีลักษณะตาม ข้อ 1-2 แต่เคยกระทำความผิดในคดีอุจฉกรรจ์ ในระดับกระทำความผิดฐานฆ่าคนตายโดยทารุณ ฆ่าคนตาย หรือความผิดในกฎหมายอื่น

แม้ว่าจะมีการกำหนดฐานความผิดที่ร้ายแรงเป็นคดีอุจฉกรรจ์เอาไว้แต่กฎหมายของมลรัฐนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา ก็ยังกำหนดให้ศาลต้องพิจารณาองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอีกด้วย โดยกำหนดเป็นลักษณะต้องห้ามมิให้นำมาตรการลงโทษในที่ชุมชนอย่างเด็ดขาด ซึ่งจะมีการคุมขังนักโทษเหล่านี้ในเรือนจำเท่านั้น ได้แก่

1) ความผิดเกี่ยวกับการทำร้ายผู้อื่นโดยมีอาวุธ

2) มีพฤติกรรมว่าเคยทำร้ายผู้อื่น

3) เป็นการกระทำความผิดโดยอาศัยตำแหน่งหน้าที่การงานที่น่าเชื่อถือหรือใช้ชื่อเสียงตำแหน่งหน้าที่ในการกระทำความผิด

4) ความผิดเกี่ยวกับเพศในคดีอุจฉกรรจ์

5) ผู้เคยต้องโทษจำคุกในเรือนจำมาก่อนหรือทำผิดในระหว่างถูกทำทัณฑ์บนหรือคุมประพฤติ[6]

นอกจากจะมีการกำหนดฐานความผิดเอาไว้ ยังกำหนดเงื่อนไขให้ต้องพิจารณาองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอีกด้วย โดยกำหนดเป็นลักษณะต้องห้ามมิให้นำมาตรการลงโทษในที่ชุมชนอย่างเด็ดขาด ซึ่งจะมีการคุมขังนักโทษเหล่านี้ในเรือนจำเท่านั้น ได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับการทำร้ายผู้อื่นโดยมีอาวุธ มีพฤติกรรมว่าเคยทำร้ายผู้อื่น เป็นการกระทำความผิดโดยอาศัยตำแหน่งหน้าที่การงานที่น่าเชื่อถือ หรือใช้ชื่อเสียงตำแหน่งหน้าที่ในการกระทำความผิด ความผิดเกี่ยวกับเพศในคดีอุจฉกรรจ์ ผู้เคยต้องโทษจำคุกในเรือนจำมาก่อน หรือทำผิดในระหว่างถูกทำทัณฑ์บนหรือคุมประพฤติ[7]

สำหรับการให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมตัวผู้ต้องขังนั้น ประเทศสหรัฐอเมริกามีจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำเอกชนประมาณร้อยละ 5 ของผู้ต้องขังทั้งประเทศ แต่แบ่งประเภทของเรือนจำน้อยกว่าอังกฤษ แต่ละแห่งควบคุมตัวนักโทษหลายพันคน รัฐจะกำหนดอำนาจหน้าที่โดยมีข้อตกลงให้เอกชนเป็นเจ้าของและดำเนินการบริหารจัดการเรือนจำ โดยสถานที่เรือนจำนั้นอาจเป็นของรัฐหรือเอกชนก็ได้และยังมีรูปแบบการเช่าซื้อเรือนจำซึ่งปลูกสร้างโดยเอกชนเพื่อรัฐจะมาบริหารจัดการต่อไปด้วย ซึ่งมีจุดเด่นในเรื่องข้อตกลงให้เอกชนสามารถจ้างแรงงานนักโทษ รัฐได้ตกลงให้เอกชนสามารถจ้างแรงงานนักโทษได้โดยการจ่ายเงินค่าจ้างตามราคาตลาด ทำให้เรือนจำสามารถประหยัดเงินให้กับรัฐบาลด้วยการ

---

[6]บุณยฤทธิ ตั้งสุณาวรรณ, *ศูนย์ควบคุม: มาตรการทางเลือกในกระบวนการยุติธรรม* (นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544) 95-96.

[7]เพิ่งอ้าง, หน้า 97.

หักภาษี เงินค่าที่พัก ค่าอาหาร จากรายได้ของนักโทษ รัฐไม่ต้องจ่ายเงินอุดหนุนให้กับนักโทษที่ไม่มีงานทำและมีบุตร นอกจากนี้นักโทษยังมีเงินสำหรับจ่ายให้กับเหยื่อหรือผู้ถูกกระทำ[8]

วิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการใช้สถานที่ขังแทนการขังหรือจำคุกในเรือนจำ

จากการวิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการใช้สถานที่ขังแทนการขังหรือจำคุกในเรือนจำ สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะมีสิทธิใช้มาตรการสถานที่ขังแทนเรือนจำ

กลุ่มแรก คุณสมบัติของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีสิทธิถูกขังในสถานที่ขัง ตามมาตรา 89/1 การควบคุมตัวผู้ต้องหาในระหว่างการสอบสวนหรือในระหว่างพิจารณาคดีของศาลนั้นไม่ใช่การลงโทษแต่เป็นไปเพื่อป้องกันการหลบหนี การควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในสถานที่ขังแทนเรือนจำ ซึ่งก็เป็นผลดีต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตาม จากถ้อยคำที่ว่า “ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นระหว่างสอบสวนหรือพิจารณา” ย่อมแสดงให้เห็นว่าไม่ใช่บทบัญญัติที่ให้สิทธิเด็ดขาดกับจำเลยหรือผู้ต้องหาได้ใช้สิทธิขังในสถานที่ขังแต่เป็นอำนาจของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำหรือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายขังร้องขอ เห็นว่ามีเหตุจำเป็น ซึ่งหากพิจารณาในแง่ของแรงจูงใจของบุคคลดังกล่าวข้างต้น ซึ่งเป็นบุคคลที่มีหน้าที่ดูแลควบคุมผู้ต้องหาไม่ให้หลบหนีและมีหน้าที่กล่าวหาผู้ต้องหาว่ากระทำความผิด อันเป็นการกระทำในเชิงที่ขัดต่อสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยอยู่แล้ว หากผู้ต้องหาหลบหนีย่อมมีเป็นหน้าที่ติดตามตัวมาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้ ดังนั้นการที่จะมีความเห็นว่าเป็น “กรณีที่มีเหตุจำเป็น” และใช้อำนาจยื่นคำร้องขอใช้มาตรการในเรื่องสถานที่ขังจึงเป็นเรื่องยาก ส่วนกรณีที่ศาลจะเห็นสมควรนั้น ก็ย่อมต้องอาศัยพยานหลักฐานจากพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำหรือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายขังมาก่อนศาลจึงจะมีความเห็นในเรื่องนี้ได้ ไม่สามารถที่จะใช้อำนาจดุลพินิจไปตามลำพังได้ ทำให้ไม่สอดคล้องกับสิทธิในการรับสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ เพราะผู้ต้องหาควรมีสิทธิที่จะไม่ถูกคุมขังในเรือนจำ โดยไม่จำต้องยื่นคำร้องใด ๆ และควรเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องยื่นคำร้องเป็นรายกรณีไปให้ใช้สถานที่ขังกับผู้ต้องหาบางรายที่เชื่อว่ากระทำความผิดอาญาร้ายแรงในบางฐานความผิด

กลุ่มที่สอง คุณสมบัติของนักโทษที่มีสิทธิถูกจำคุกในสถานที่ขัง ตามมาตรา 89/2 กล่าวคือ การไม่กำหนดคุณสมบัติของนักโทษในเรื่องของฐานความผิดที่จะสามารถใช้สิทธิให้ศาลสั่งให้ขังในสถานที่ขังตามมาตรา 89/2(2) จากการ

---

[8]ณิศวดี กิตติภูมิชัย, *พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479: ศึกษากรณีการดำเนินกิจการเรือนจำเอกชน* (นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549) 135.

ศึกษาพบว่าเมื่อครั้งยกร่างกฎหมายมีการพิจารณาเพื่อแก้ไขปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในเรื่องนี้เคยมีแนวความคิดที่จะจำกัดฐานความผิดบางฐานที่ห้ามใช้มาตรการบรรเทาโทษในเรื่องสถานที่ขัง จากการศึกษาแนวทางดังกล่าวของมลรัฐนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ได้พิจารณาความร้ายแรงของอัตราโทษเพียงอย่างเดียว แต่มีการกำหนดพฤติการณ์ต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงเจตนาและแสดงออกถึงสภาวะจิตใจของผู้กระทำความผิดซึ่งอาจจะก่อให้เกิดอันตรายต่อสังคมได้ และประวัติการหลบหนีหรือการกระทำความผิดซ้ำนี้เองก็แสดงให้เห็นว่าผู้ต้องโทษไม่สำนึกหรือเข็ดหลาบจำหรือมีความเกรงกลัวต่อกฎหมาย และไม่สมควรได้รับการบรรเทาโทษใด ๆ อย่างไรก็ตาม การส่งตัวนักโทษที่ใกล้พ้นโทษไปยังสถานที่ขังนั้นไม่ได้เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ผู้ต้องโทษควรมีโอกาสที่จะปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ก่อนที่จะกลับเข้าไปใช้ชีวิตในสังคมจริง ๆ หลังจากพ้นโทษ การใช้สถานที่ขังสำหรับนักโทษกลุ่มนี้จึงไม่ได้มีลักษณะเป็นไปเพื่อการลงโทษมากนักและอาจไม่ต้องคำนึงถึงฐานความผิด แตกต่างจากนักโทษร้ายแรงข้างต้นที่ได้กล่าว ตามแนวทางของกฎหมายของประเทศอังกฤษแล้ว The Criminal Justice Act 1991 กล่าวคือ ผู้ต้องโทษที่มีกำหนดระยะเวลาการลงโทษน้อยกว่า 12 เดือน เมื่อผู้ต้องโทษได้รับโทษจำคุกในเรือนจำมาแล้วกึ่งหนึ่ง รัฐมนตรีที่มีอำนาจหน้าที่ในการอนุญาตให้ปล่อยตัวจากเรือนจำเพื่อใช้มาตรการลงโทษอื่น ๆ เช่น การใช้สถานที่ขังได้ทันทีโดยไม่มีเงื่อนไข

2. ปัญหาเกี่ยวกับการลงโทษจำคุกในสถานที่ขังแทนเรือนจำ

การใช้สถานที่ขังนั้น เป็นหนึ่งในมาตรการลงโทษระดับกลางเป็นวิธีการที่กำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องอยู่ภายใต้การสอดส่องดูแลของเจ้าหน้าที่ โดยจะถูกคุมประพฤติและมีเงื่อนไขพิเศษที่เข้มงวดหลายประการ แต่การลงโทษจำคุกในสถานที่ขังนั้นตามกฎหมายของประเทศไทยจะเห็นได้ว่า กฎหมายของประเทศไทยนั้นยังไม่เปิดโอกาสให้ศาลมีอำนาจที่จะมีคำพิพากษาจำคุกจำเลยในสถานที่ขังแทนเรือนจำได้ ไม่ว่าความผิดนั้นจะมีความหนักเบาเพียงใดก็ตาม นักโทษจะต้องถูกจำกัดเสรีภาพในเรือนจำ เพื่อเป็นการลงโทษบุคคลนั้น และเพื่อความปลอดภัยของสังคม ทั้งที่ การควบคุมตัวในสถานที่ขังนั้นหากพิจารณาในแง่ของวัตถุประสงค์ในการลงโทษแล้ว “สถานที่ขัง” ยังมีลักษณะเป็นการจำกัดเสรีภาพอย่างเด็ดขาด เพียงแต่เข้มงวดน้อยกว่าเรือนจำ ผู้ถูกคุมขังยังได้รับความทุกข์ทรมานจากการลงโทษทางร่างกาย ทางจิตใจจากการต้องห่างไกลครอบครัว ความทุกข์ทรมานจากการลงโทษทางสังคม ที่จะถูกตราหน้าว่าเป็นคนคุก และความทุกข์ทรมานจากการลงโทษทางเศรษฐกิจจากการขาดโอกาสในการทำงาน จึงไม่ขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ในการลงโทษในเรื่องการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนหรือชดเชยความผิด จากการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้สถานที่ขังเพื่อลงโทษจำคุกแทนเรือนจำของประเทศอังกฤษและมลรัฐนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศไทยจึงควรปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้ศาลสามารถที่จะลงโทษจำคุกจำเลยในสถานที่ขังได้

หากจำเลยได้กระทำความผิดในฐานที่ไม่ร้ายแรง เหมือนอย่างประเทศอเมริกาด้วยการแก้ไขคำนิยามของคำว่า “คำพิพากษาจำคุก” ให้มีความหมายที่กว้างกว่าการจำคุกในเรือนจำ เพราะในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 4(1) กำหนดให้ควบคุมตัวผู้ถูกจำคุกในเรือนจำ เท่านั้น

3. ปัญหาเกี่ยวกับรูปแบบการควบคุมตัวในสถานที่ขัง

ตามกฎหมายของประเทศไทยนั้น มีลักษณะเป็นการจำกัดเสรีภาพอย่างสิ้นเชิงเพียงแต่ไม่เข้มงวดมากเหมือนอย่างเรือนจำ ผู้ถูกขังจะถูกตัดขาดจากสังคมอย่างถาวรในช่วงระยะเวลาหนึ่ง แต่ยังมีลักษณะเป็นการควบคุมตัวในสถานที่ขังตลอดเวลา สำหรับในกลุ่มของการคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยที่อยู่ในระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/1นั้น การควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยเท่านั้น การที่ต้องถูกควบคุมตัวอย่างเด็ดขาดในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลนั้นย่อมส่งผลกระทบต่อตำแหน่งหน้าที่การงานอย่างแน่นอน ต้องสูญเสียตำแหน่งหน้าที่การงานที่มั่นคง ต้องสูญเสียรายได้ที่เลี้ยงดูตนเองหรือครอบครัว แม้ว่าต่อมาศาลจะมีคำพิพากษาว่าไม่มีความผิด ความยุติธรรมก็ไม่อาจคืนสิ่งเหล่านี้ให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ ซึ่งไม่แตกต่างกับผลร้ายจากการที่ถูกลงโทษ ทั้งที่เจตนารมณ์ของกฎหมายที่ควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างการพิจารณานั้นเพื่อป้องกันการหลบหนีเท่านั้น ไม่ใช่การลงโทษ ส่วนในกลุ่มของการจำคุกในสถานที่ขังนักโทษเด็ดขาดตามคำพิพากษาของศาล ซึ่งรับโทษมาแล้วเป็นระยะเวลาหนึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/2 (1) นั้น แม้การจำคุกในสถานที่ขังจะยังคงมีวัตถุประสงค์ในการลงโทษอยู่ก็ตาม แต่วัตถุประสงค์สำคัญอีกประการหนึ่งคือการมุ่งที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักโทษให้พร้อมกลับไปดำรงชีวิตในสังคมได้ จากการศึกษากฎหมายของประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกานั้น ผู้ต้องขังที่จำคุกในสถานที่ขังบางประเภทจะไม่ถูกตัดขาดจากสังคมอย่างสิ้นเชิง เพียงแต่อาศัยอยู่ในสถานที่ขังเท่านั้น และสามารถออกจากสถานที่ขังไปทำงานหรือไปเรียนได้ ตามระยะเวลาที่กำหนด โดยมีการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ติดตามตัว ทำให้ผู้ถูกควบคุมตัวหรือจำคุกในสถานที่ขัง จากการศึกษากฎหมายของต่างประเทศเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศไทยทำให้พบข้อแตกต่างที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ หากมีการใช้สถานที่ขังบางช่วงเวลากับผู้ต้องหา จำเลย หรือนักโทษเด็ดขาด จะมีการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เพื่อติดตามตัวด้วยเสมอ จึงกลายเป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ศาลของประเทศไทยไม่สามารถที่จะควบคุมตัวผู้ต้องหา จำเลย หรือนักโทษ ในสถานที่ขังบางช่วงเวลานั้น เพราะประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยนั้นยังไม่เปิดโอกาสให้สามารถนำการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ หรือการจำคุกเฉพาะที่กำหนดมาใช้ร่วมกับการควบคุมตัวในสถานที่ขังได้

4. ปัญหาเกี่ยวกับสถานที่ขังของเอกชน

ประเทศไทยนั้น การให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐเพื่อควบคุมตัวผู้ต้องหา

ปรากฏเป็นรูปธรรมครั้งแรกในปี พ.ศ. 2550 ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2550 ในมาตรา 89/1 และ 89/2 ซึ่งกำหนดให้มีการขังผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำได้ ซึ่งต่อมามีการตรากฎกระทรวงกำหนดสถานที่อื่นที่ใช้ในการขัง จำคุกหรือควบคุมผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด พ.ศ. 2552 ซึ่งกำหนดให้สามารถที่จะมีสถานที่ขังเอกชนได้ จาก แต่อย่างไรก็ตาม จวบจนถึงปัจจุบัน กลับไม่เคยมีการจัดตั้งสถานที่ขังซึ่งดำเนินการโดยเอกชนให้เกิดขึ้นจริงเลย ซึ่งขัดแย้งต่อเจตนารมณ์ของกฎหมายด้วยเหตุผลที่กรมราชทัณฑ์ เห็นว่า จะเป็นการเพิ่มภาระในการติดตามนักโทษที่หลบหนีให้กับกรมราชทัณฑ์ ประเทศไทยควรนำรูปแบบการจัดสถานที่ขังของเอกชนตามแนวทางของประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกามาใช้อย่างผสมผสานกัน เพราะเมื่อเปรียบเทียบลักษณะของเรือนจำเอกชนทั้งสองประเทศแล้ว จะเห็นว่า สถานที่ขังของเอกชน ในประเทศสหรัฐอเมริกานั้นมุ่งเน้นไปที่การประหยัดงบประมาณของภาครัฐมากกว่าการจัดการให้ ผู้คุมขังมีคุณภาพชีวิตที่ดี เหมือนอย่างสถานที่ขังของเอกชนในประเทศอังกฤษนั้น มีความหลากหลายมีความยืดหยุ่นมากกว่าประเทศสหรัฐอเมริกา แต่รูปแบบการให้เอกชนเข้าบริหารจัดการของสหรัฐก็ส่งผลดีเป็นอย่างมากให้แง่ของกระประหยัดงบประมาณ และการที่เปิดโอกาสให้เอกชนสามารถจ้างงานนักโทษได้ นอกจากจะส่งผลดีต่อการประหยัดงบประมาณของรัฐแล้ว ยังทำให้นักโทษมีรายได้สำหรับการดำรงชีวิต ยิ่งไปกว่านั้น ยังสามารถที่จะชดใช้ค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายได้ด้วย โดยในระยะเริ่มต้นนั้น ควรใช้รูปแบบของประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ให้เอกชนเข้ามาบริหารจัดการเรือนจำของรัฐที่มีอยู่ แต่ในระยะยาวแล้วควรกำหนดหลักเกณฑ์เงื่อนไขและตรวจสอบมาตรฐานของสถานที่ขังเอกชน ที่จะจัดให้มีเรือนจำเอกชนอย่างหลากหลายรูปแบบเหมือนอย่างประเทศอังกฤษ เพราะจะส่งผลดีต่อคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังมากที่สุด มุ่งที่จะบำบัดฟื้นฟูเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเตรียมความพร้อมกลับเข้าสู่สังคมเมื่อพ้นโทษ

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากปัญหาที่ได้กล่าวมาข้างต้น ขอเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการใช้สถานที่ขังแทนการขังหรือจำคุกในเรือนจำ ดังต่อไปนี้

1) ควรแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 89/1 วรรคแรกและวรรคสองจากเดิมเพื่อให้สิทธิขั้นพื้นฐานกับผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการปล่อยตัวหรือหากต้องควบคุมตัวก็ให้มีการควบคุมตัวในสถานที่ขัง

2) ควรแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/3 โดยนำฐานความผิดร้ายแรงที่ผู้กระทำความผิดต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิตหรือศาลมีคำพิพากษาให้จำคุกไม่ต่ำกว่าสิบปี ในฐานความผิดเกี่ยวกับเพศ ชีวิต ทรัพย์ ยาเสพติด เป็นต้น ตามที่เคยปรากฏเมื่อครั้งร่างกฎหมาย นอกจากนั้นยัง ควรพิจารณาถึงลักษณะของการกระทำความผิดประกอบด้วย เช่น การกระทำความผิดที่อาศัยตำแหน่งหน้าที่ หรือ

ผู้กระทำความผิดที่เคยได้รับการจำคุกในเรือนจำมาก่อน ในความผิดที่มิใช่การกระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

3) ควรแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 89/4 โดยมีรายละเอียดว่า “เมื่อผู้ต้องโทษได้รับโทษจำคุกในเรือนจำมาแล้วสองในสามของกำหนดโทษตามที่ระบุไว้ในหมายศาลที่ออกตามคำพิพากษานั้นหรือไม่น้อยกว่าสิบปีในกรณีต้องโทษจำคุกเกินสามสิบปีขึ้นไปหรือจำคุกตลอดชีวิต ให้พนักงานสอบสวน อัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำ เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายจำคุก มีหน้าที่ต้องยื่นคำร้องต่อศาลขอให้มีการจำคุกในสถานที่อื่นตามมาตรา 89/2 (1) ภายใต้เงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้”

4) ควรแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อกำหนดให้ ศาลสามารถมีคำพิพากษาลงโทษจำคุกใน “สถานขัง” แทน “เรือนจำ” สำหรับนักโทษที่ไม่ได้กระทำความร้ายแรง เพื่อให้ปะปนกับนักโทษที่เป็นอาชญากรรม

5) ควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ให้หมวดที่ 12 โดยบัญญัติเพิ่มเติมเรื่องเกี่ยวกับสถานที่ขังเอาไว้และควรแก้ไขพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 4 ให้ปรากฏความหมายของคำว่า “สถานที่ขัง” และควรแก้ไขพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 4(1) โดยแก้ไขเป็นข้อความดังต่อไปนี้ ในพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่จะมีข้อความแสดงให้เห็นเป็นอย่างอื่น “เรือนจำ” หมายความว่า ที่ซึ่งใช้ควบคุมกักขังผู้ต้องขัง กับทั้งสิ่งที่ใช้ต่อเนื่องกัน และให้หมายความรวมสถานที่ขัง ตลอดถึงที่อื่นใดที่รัฐมนตรีได้กำหนดและประกาศในราชกิจจานุเบกษาวางอาณาเขตไว้โดยชัดเจน”

6) ควรแก้ไขกฎหมายให้อำนาจศาลในการลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดในสถานที่ขังในความผิดที่ไม่ร้ายแรงซึ่งเป็นหนึ่งในมาตรการลงโทษระดับกลางโดยไม่ต้องจำคุกในเรือนจำ

7) ควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/1 โดยเพิ่มเติมวรรคท้าย ด้วยข้อความว่า ศาลอาจสั่งให้ขังผู้ต้องหาหรือจำเลยตลอดเวลาหรือเฉพาะบางช่วงเวลาที่กำหนดโดยมีการติดตั้งอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เพื่อติดตามตัวก็ได้

8) ควรมีการตรากฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานที่ขังของเอกชนและความรับผิดของเจ้าหน้าที่และบุคลากรในสถานที่ขังของเอกชน โดยควรกำหนดมาตรฐานของสถานที่ขัง ความรับผิดของเอกชน กำหนดรูปแบบต่างๆ ในการที่เอกชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมผู้ต้องขังไปจนถึงการจัดตั้งเรือนจำเอกชน โดยกำหนดจำนวนนักโทษขั้นสูงและจัดแบ่งนักโทษตามลักษณะของการกระทำความผิด ความร้ายแรงของอัตราโทษ เหมือนอย่างประเทศอังกฤษ โดยรัฐจะทำหน้าที่ใน “การกำกับดูแล” เพื่อให้เอกชนรักษามาตรฐานอย่างที่ควรจะเป็นได้อย่างเหมาะสม โดยควรเริ่มต้นจัดทำสถานที่ขังในประเทศไทยโดยแบ่งออกเป็น 4 ได้แก่ การตกลงให้เอกชนทำหน้าที่ในการบริหารจัดการ ข้อตกลงให้เอกชนเป็นเจ้าของและดำเนินการบริหารจัดการเรือนจำ ข้อตกลงให้เอกชนสามารถจ้างแรงงานนักโทษได้โดยการจ่ายเงินค่าจ้างตามราคาตลาด วิธีนี้ทำให้เรือนจำสามารถประหยัดเงินให้กับรัฐบาลด้วยการหักภาษี เงินค่าที่พัก ค่าอาหาร

จากรายได้ของนักโทษ และวิธีการสุดท้าย คือข้อตกลงเกี่ยวกับการก่อสร้างและเช่าซื้อ

9) รัฐควรควบคุมเอกชนที่เข้ามาดำเนินการเรื่องสถานที่ขังด้วยการตรากฎหมายกำหนดหน้าที่และความรับผิดของเจ้าหน้าที่ในสถานที่ขัง โดยอาจกำหนดให้เจ้าหน้าที่ของเอกชนต้องรับผิดเช่นเดียวกับความรับผิดของเจ้าหน้าที่ตามประมวลกฎหมายอาญา หากมีการประพฤติมิชอบหรือใช้อำนาจในทางที่ผิดสามารถที่จะดำเนินคดีได้เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกประการ ในกรณีที่มีผู้ต้องขังหลบหนีหรือมีข้อบกพร่องไม่ปฏิบัติตามสัญญา ควรกำหนดให้มีมาตรการลงโทษปรับจนถึงขั้นบอกเลิกสัญญา

บรรณานุกรม

ณิศวดี กิตติภูมิชัย, *พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479: ศึกษากรณีการดำเนินกิจการเรือนจำเอกชน* (นิติศาสตรมหาบัณฑิต , คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549)

บุณยฤทธิ ตั้งสุณาวรรณ, *ศูนย์ควบคุม: มาตรการทางเลือกในกระบวนการยุติธรรม* (นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544)

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชน[1]

Community-Based Rehabilitation Law

*กรกฎ ทองขะโชค**
*เอกราช สุวรรณรัตน์***
*อภิวัฒน์ สมาธิ****

บทคัดย่อ

ศึกษาทบทวนกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชนสำหรับงานคุมประพฤติ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาวิจัยจากเอกสาร กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาที่มีบังคับใช้อยู่ในปัจจุบันมีจำกัด เพื่อพิจารณาหาแนวในการพัฒนาให้มีการนำแนวทางในการนำมาตรการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดมาใช้เป็นโทษทางเลือก โดยมีอาสาสมัครคุมประพฤติ และเครือข่ายยุติธรรมชุมชนที่เป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงานคุมประพฤติในการดูแลผู้กระทำความผิดในชุมชน กฎหมายที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการดูแลผู้กระทำความผิดในชุมชนยังไม่มีกฎหมายการคุ้มครอง ดูแลอาสาสมัครคุมประพฤติและเครือข่ายยุติธรรมในการดูแลผู้กระทำความผิด ควรสร้างความสัมพันธ์ระหว่างอาสาสมัครคุมประพฤติกับพนักงานคุมประพฤติ ควรสร้างระบบสนับสนุนการจูงใจ เพิ่มบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงาน และสร้างมาตรการในการควบคุมการปฏิบัติงาน

คำสำคัญ : การแก้ไขฟื้นฟู ผู้กระทำความผิด ชุมชน

---

[1] *บทความเรื่องนี้ส่วนหนึ่งมาจากรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง "การฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในงานคุมประพฤติของชุมชนจังหวัดชายแดนภาคใต้" โดยได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยทักษิณ ประจำปีงบประมาณแผ่นดิน พ.ศ. 2559*

**รองศาสตราจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ*

***อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ*

****ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประจำวิทยาลัยการจัดการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ*

Abstract

This research aims to study the laws and policies related to rehabilitation of offenders in the community for probation works. The qualitative research was conducted by studying from documents and related laws. The study results of offender rehabilitation according to the Criminal Code currently enforced are quite limited. To consider guidelines for the development, there should be an implementation of offender rehabilitation measures as an alternative punishment by supporting from volunteer probation officers and the community justice network that assist probation officers in ministering to offenders in the community. Nonetheless, there is still no law related to the protection of volunteer probation officers and the community justice network in ministering to offenders. Therefore, there should be an establishment of relationship between volunteer probation officers and probation officers as well as creating incentive support system, articles about operational responsibilities and operations control measures

Keyword : Rehabilitation, Offender, Community

บทนำ

ประเทศไทยได้เริ่มมีการคุมประพฤติครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2495 โดยนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนก่อน ส่วนผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่นั้นตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 ได้บัญญัติเกี่ยวกับวิธีการคุมประพฤติไว้ แต่ศาลยังใช้มาตรการรอกำหนดโทษหรือรอการลงโทษ โดยไม่ใช้วิธีการคุมความประพฤติ เนื่องจากยังไม่มีหน่วยงานใดที่เข้ามารับผิดชอบในภารกิจหน้าที่นี้อย่างแท้จริง จนกระทั่งรัฐบาลได้ผ่านพระราชบัญญัติวิธีดำเนินการคุมประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522 ได้มีการจัดตั้งสำนักงานคุมประพฤติกลางโดยเริ่มดำเนินการในกรุงเทพมหานครก่อน จนปรากฏผลเป็นที่น่าพอใจ จึงได้มีการเริ่มดำเนินการสำนักงานคุมประพฤติในส่วนภูมิภาคทั่วประเทศ โดยกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรมมีความมุ่งหมายที่จะแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชนให้กลับตนเป็นพลเมืองดี และทำประโยชน์ให้กับสังคมต่อไป ในการแก้ไขฟื้นฟูจะให้ประสบผลสำเร็จนั้นจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจจากภาคประชาสังคมเพื่อให้เกิดแนวทางในการดำเนินงานคุมประพฤติให้ประสบผลสำเร็จ ตามมุ่งหมาย ปัจจุบันกรมคุมประพฤติเป็นส่วนหนึ่งของกระทรวงยุติธรรม ที่มีสำนักงานคุมประพฤติประจำอยู่ทุกจังหวัดและทุกศาลในประเทศ ซึ่งในงานแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ในกระบวนการงานคุมประพฤติผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ โดยมีวัตถุประสงค์หลักของการคุมประพฤติ คือการให้ความช่วยเหลือ แนะนำ แก้ไขปรับปรุง และส่งเสริมให้

ผู้คุมประพฤติได้กลับตนเป็นพลเมืองดีโดยไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก ซึ่งผู้ถูกคุมประพฤตินั้นจะมีความแตกต่างกัน ทั้งด้านสถานะทางสังคมประวัติส่วนตัว สภาวะอารมณ์ จึงจำเป็นต้องแก้ไขฟื้นฟูให้เหมาะสมตามความต้องการเป็นรายบุคคล ทั้งในด้านพฤติกรรมและอารมณ์การปรับทัศนคติการเข้าใจปัญหาและการรู้จักการแก้ไขปัญหาโดยมีพัฒนาการในการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชนในกระบวนการคุมประพฤติ กฎหมายและนโยบายมาเป็นลำดับ เพื่อให้สามารถแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชนได้ตามเป้าหมาย ซึ่งนอกจากกระบวนการแนวคิดที่นำไปสู่เป้าหมายในการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชนแล้ว กฎหมาย และนโยบายถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการดังกล่าวให้เกิดการปฏิบัติได้จริง จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่กฎหมายและนโยบาย ตลอดจนกระบวนการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชนนั้นต้องพัฒนาไปพร้อมกัน ช่องว่าง และอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมาย ในกระบวนการคุมประพฤติและฟื้นฟูผู้กระทำความผิดควรได้รับการแก้ไข และพัฒนาต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาทบทวนกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชนสำหรับงานคุมประพฤติ

วิธีดำเนินการวิจัย

วิจัยเอกสาร (Documentary Research)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยโดยวิเคราะห์จากแนวคิดทฤษฎี หลักการ บทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกรมคุมประพฤติ ในการดำเนินงานของสำนักงานกรมคุมประพฤติ โดยการรวบรวม ศึกษา ค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ประกอบด้วยข้อมูลที่ปรากฏในรูปของเอกสาร ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นเอกสารข้อมูลที่ได้ผ่านการวิเคราะห์หรือตีความจากบุคคลอื่นมาแล้ว ได้แก่ บทบัญญัติของกฎหมาย เอกสารทั่วไป ได้แก่ หนังสือ บทความ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

1) บทบัญญัติกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน สำนักงานยุติธรรมจังหวัด ซึ่งมีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้ คือ

- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
- ประมวลกฎหมายอาญา
- พระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559
- พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545
- ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยบทบาทและวิธีการปฏิบัติงานของอาสาสมัครคุมประพฤติและบทบาทของภาคประชาชน พ.ศ. 2560
- ระเบียบกรมคุมประพฤติว่าด้วยการบริหารกองทุนส่งเสริมงานของกรมคุมประพฤติ พ.ศ. 2545

- ระเบียบกรมคุมประพฤติว่าด้วยค่าใช้จ่ายในการดำเนินการสงเคราะห์ผู้กระทำผิดของกรมคุมประพฤติ พ.ศ. 2546

- ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการติดตามและสอดส่องความประพฤติผู้ได้รับพักการลงโทษ พ.ศ. 2507

- ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการดำเนินการคุมความประพฤติผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ พ.ศ. 2526

- ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการปกครองและการปฏิบัติราชการของข้าราชการและลูกจ้างในสำนักคุมประพฤติ พ.ศ. 2537

- ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติ พ.ศ. 2550

- ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยอาสาสมัครคุมประพฤติ พ.ศ. 2528

- ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบริหารองค์การอาสาสมัครคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2541

2) เอกสารทั่วไปที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจาก หนังสือ บทความ รายงานการศึกษาวิจัย กฎกระทรวง ประกาศกระทรวง คำสั่งหรือระเบียบ เกี่ยวกับกฎหมายตามข้อ 1) และเอกสารอื่นๆ รวมทั้งข้อมูลทางอินเตอร์เน็ต

ผลการวิจัย

1. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1) ทฤษฎีเกี่ยวกับการลงโทษ

ทฤษฎีอาชญาวิทยาเกี่ยวกับการลงโทษมี 4 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อทดแทนความผิด (Retributive Theory) ทฤษฎีการลงโทษแบบอรรถประโยชน์ (Utilitarian Theory) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด (Rehabilitative Theory) และทฤษฎีการลงโทษเพื่อปกป้องคุ้มครองสังคม (Social Protection Theory)

1.1) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อทดแทนความผิด (Retributive Theory)

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นหรือเพื่อทดแทนนั้น มีวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อให้เกิดความยุติธรรมต่อผู้เสียหายและสังคม โดยโทษที่ลงแก่ผู้กระทำผิดนั้นควรจะต้องเป็นสัดส่วนกับความผิดที่เกิดขึ้น ซึ่งการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนเน้นการลงโทษที่มองไปที่อดีตเหตุผลการลงโทษเป็นไปเพื่อการแก้แค้น ซึ่งการลงโทษจะเกิดจากอารมณ์แค้นที่มีตามสัญชาติญาณของมนุษย์[1] อีกเหตุผลหนึ่งคือ ทุกคนควรต้องมีความรับผิดชอบต่อการกระทำผิดที่เกิดขึ้น เพื่อรักษาความยุติธรรม หรือสมดุลในสังคมไว้[2] เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้น ผู้กระทำผิดจึงสมควรจะต้องได้รับโทษ เพื่อทดแทนความผิด หรือลบล้างความชั่วที่เกิดขึ้น โดยโทษที่จะได้รับควรจะเท่า

[1] ประเสริฐ เมฆมณี, *หลักทัณฑวิทยา* (กรุงเทพฯ: บริษัท บพิธการพิมพ์ ไทยวัฒนาพาณิชย์ จำกัด, 2523) 45-60.

[2] อุทิศ แสนโกศิก, *หลักกฎหมายอาญา : การลงโทษ* (กรุงเทพฯ: อุทิศนุสรณ์,2515) 112-122.

กับความเจ็บปวด และมีความยากลำบากหรือมีความทนทุกข์ทรมาน เช่นเดียวกับที่ผู้เสียหายหรือสังคมได้รับ[3] วิธีการลงโทษแต่เดิมใช้ความทารุณโหดร้าย ซึ่งถูกคัดค้านจากประชาชน สำนักคลาสสิกได้เปลี่ยนแนวคิดในการลงโทษไม่ให้ใช้การลงโทษแบบทรมาน แต่จำนวนโทษต้องได้สัดส่วนกับความผิด[4] ส่วนเหตุผลการลงโทษยังยึดหลักว่า ผู้กระทำผิดสมควรได้รับโทษเพราะทุกคนมีเจตจำนงอิสระวิธีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนมีวิธีการลงโทษหลายทางคือ (1) สำหรับในความผิดที่ร้ายแรงนั้น ควรต้องลงโทษให้สาสมกับความผิดที่ได้กระทำขึ้น (2) โดยการใช้ค่าเสียหาย หรือค่าทดแทนความเสียหายแทนการถูกลงโทษหรือ (3) โดยการลงโทษให้สาสมกับความผิด และให้ใช้ค่าเสียหาย หรือค่าทดแทนเพื่อชดเชยความผิดที่เกิดขึ้น (Expiation) ด้วย เช่น การลงโทษจำคุกหรือ ปรับ หรือทั้งจำคุกและปรับ และให้คืนทรัพย์ หรือใช้ราคาทรัพย์แทน

1.2) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อป้องกันหรือข่มขู่ยับยั้งหรือแบบอรรถประโยชน์ (Utilitarian Theory)

แนวคิดของทฤษฎีนี้ คือ คนเรากระทำผิดโดยเจตนา และก่อนจะลงมือกระทำนั้นก็ได้พิจารณาใคร่ครวญถึงผลดีผลเสียแล้วจึงลงมือทำ[5] เพราะฉะนั้นรัฐจึงควรออกกฎหมายกำหนดความผิดและโทษสำหรับความผิดนั้นไว้ให้ชัดเจนและเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อป้องกันความผิดที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงหลักการของความสุขชื่นชมยินดี และความเจ็บปวดทุกข์ทรมานมาประกอบการพิจารณาเพื่อควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ด้วย เมื่อมีผู้กระทำผิดหรือฝ่าฝืนกฎหมายก็จะต้องได้รับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ทั้งนี้การลงโทษจะต้องกระทำอย่างรวดเร็ว แน่นอน เสมอภาคกัน และรุนแรงตามความเหมาะสมของโทษที่กำหนดไว้ การลงโทษดังกล่าวย่อมจะมีประโยชน์ต่อสังคม ในด้านการลดอาชญากรรม และส่งเสริมให้คนทั่วไปเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย[6]

หากเปรียบเทียบทฤษฎีการลงโทษแบบอรรถประโยชน์กับทฤษฎีการลงโทษเพื่อทดแทนจะพบว่ามีหลักเกณฑ์แตกต่างกัน คือ ทฤษฎีการลงโทษแบบอรรถประโยชน์มองว่า การลงโทษควรจะมองไปในอนาคต มากกว่ามองย้อนหลังไปในอดีต ส่วนทฤษฎีการลงโทษเพื่อทดแทนจะมองแต่เฉพาะในอดีตเท่านั้น ในส่วนจุดมุ่งหมายการลงโทษ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อทดแทน เห็นว่าโทษที่จะลงต้องเหมาะสม และได้สัดส่วนกับความผิด ในขณะที่ทฤษฎีการลงโทษแบบ

---

[3] กรมคุมประพฤติ, *คู่มือการปฏิบัติงานคุมประพฤติ กลุ่มงานวิจัย และพัฒนาระบบ* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2537) 33-44

[4] Paul Guyer, *Critique of the Power of Judgment* (The Cambridge Edition of the Works of Immanuel Kant Cambidge University Press, 2001) 112-125.

[5] ประธาน วัฒนวาณิชย์, "การปฏิรูประบบการลงโทษ แนวทางสหวิทยาการโดยเน้นทางด้านอาชญาวิทยา" (2541) 54:4 *บทบัณฑิตย์*, 11, 11-43

[6] ผจงจิตต์ อธิฒนันทะ, *สังคมวิทยาว่าด้วยอาชญากรรมและการลงโทษ* (กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2525) 67-70.

อรรถประโยชน์ มีหลักเกณฑ์ว่า จะต้องลงโทษเพื่อป้องกันสังคม และจำนวนโทษต้องมากพอที่จะป้องกันสังคมได้[7] แต่ปริมาณโทษต้องไม่มากเกินไปกว่าที่จำเป็นในการบรรลุผลในการป้องกันด้วย โดยจะกำหนดโทษให้สูงตามความพอใจไม่ได้ ต้องพิจารณาให้เหมาะสมไม่มาก หรือน้อยเกินไป

1.3) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด (Rehabilitative Theory)

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟู มีวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไข ผู้กระทำผิดให้เป็นคนดีไม่หวนไปกระทำผิดซ้ำขึ้นอีก การลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไขโดยใช้โทษจำคุก เป็นแนวคิดของสำนักคลาสสิก ด้วยเหตุผลที่ว่า การลงโทษจะทำให้เกิดความกลัวและทำให้เกิดสำนึกว่าการกระทำผิดให้ประโยชน์ไม่คุ้มกับโทษที่ได้รับ ถ้าเป็นโทษจำคุกระยะยาวจะมีผลต่อการปรับปรุงมากยิ่งขึ้น คือ ผู้กระทำผิดเคยชินที่จะไม่ฝ่าฝืนกฎหมายจนกลายเป็นนิสัย ส่วนการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู เป็นแนวคิดของสำนักโพซิติพที่เห็นว่า ผู้กระทำผิดไม่มีเจตนาในการประกอบอาชญากรรม แต่กระทำผิดไปเพราะถูกกำหนดโดยปัจจัยที่เกี่ยวกับความบกพร่องทางสภาพร่างกาย จิตใจ และสิ่งแวดล้อม การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดต้องหาสาเหตุของการกระทำผิดก่อน เมื่อพบสาเหตุจึงแก้ไขที่สาเหตุนั้น โดยดำเนินการแก้ไขผู้กระทำผิดทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นรายกลุ่มเพื่อให้เหมาะสมกับบุคคลมากที่สุด[8] ไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขภายในสถานที่ควบคุม หรือในชุมชน ผู้ที่ทำหน้าที่ในการแก้ไขปรับปรุงฟื้นฟูนั้น ควรจะต้องมีความรู้และความชำนาญในการแก้ไขสาเหตุที่เกิดขึ้นตามแขนงสาขาวิชาที่ได้ศึกษามาด้วย เช่น นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น เมื่อแก้ไขผู้กระทำความผิดได้สำเร็จแล้ว ผู้กระทำผิดก็จะไม่ไปกระทำความผิดขึ้นอีกต่อไป แต่สำหรับผู้กระทำผิดที่แก้ไขไม่ได้ต้องกำจัดให้พ้นไปจากสังคม เช่น การประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิตเป็นต้น กล่าวโดยสรุปคือ ต้องลงโทษผู้กระทำผิดให้เหมาะสมเป็นรายบุคคลไป ส่วนวิธีการแก้ไขฟื้นฟู อาจทำเป็นรายบุคคล หรือรายกลุ่ม และก่อนทำการแก้ไขฟื้นฟูควรศึกษาสาเหตุของปัญหาโดยใช้วิธีทางวิทยาศาสตร์ เพื่อแก้ปัญหาให้ถูกจุด

1.4) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อปกป้องคุ้มครองสังคม (Social Protection Theory)

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อป้องกันสังคมมีวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัย โดยวิธีแยกผู้กระทำผิดออกจากสังคม เพื่อตัดโอกาสไม่ให้ผู้กระทำผิดได้กระทำผิดขึ้นอีก สำหรับการลงโทษเพื่อคุ้มครองสังคมนั้น มีหลักการสำคัญคือ การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดและอบรมบ่มนิสัย มากกว่าการลงโทษ โดยเน้นการคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม ส่วนการลงโทษจะเน้นให้เหมาะสมกับผู้กระทำ

---

[7]Allen, F.A, *The Decline of the Rehabilitative Ideal in American Criminal Justice* (Cleveland. Cleveland State Law Review, 1978) 147-156.

[8]Herbert L.Packer, *The Limited of the Criminal Sentence* (California: Stanford University Press, 1979) 54.

ผิดเป็นรายบุคคล เพื่อให้มีการปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้เป็นคนดี โดยบัญญัติหลักเกณฑ์ในการป้องกันควบคุม และการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำผิดไว้ในกฎหมายอาญาด้วย เช่น หลักเกณฑ์การนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาใช้กับผู้กระทำผิด เป็นต้น วัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อคุ้มครองสังคมจึงเป็นมาตรการเสริมที่สำคัญ อันจะนำมาใช้ในการแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำผิดที่กลับตัวเป็นคนดียาก

การดำเนินคดีอาญาจึงมีจุดประสงค์ที่จะไม่ใช้โทษตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการลงโทษนั้นประการสำคัญเพื่อแก้แค้นทดแทน[9] (Retribution) ซึ่งเป็นสิ่งแรกที่ต้องคำนึงเพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้ชดใช้ต่อการกระทำความผิดอาญาของตน[10] หากฝ่าฝืนก็จะมีการทำโทษวิธีการนี้คือการควบคุมสังคม(Social Control)[11]

มาตรการเสริมดังกล่าว อาจนำมาใช้ในกรณีที่กฎหมายกำหนดอัตราโทษไว้น้อยไปไม่เพียงพอต่อการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำผิดบางประเภท จึงต้องนำมาตรการเสริมมาผนวกใช้ด้วย เช่น การนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาใช้กับผู้กระทำความผิดซ้ำ เป็นต้น

2. การรอการลงโทษ

การรอการลงโทษเป็นมาตรการทางกฎหมายที่ยังไม่ประสงค์จะบังคับโทษแก่ผู้กระทำความผิดเป็นการให้โอกาสผู้กระทำความผิดจึงเป็นวิธีการที่ศาลใช้เพื่อหลีกเลี่ยงผลร้ายของโทษจำคุกระยะสั้น สำหรับผู้ที่ต้องโทษจำคุกระยะที่ไม่ยาวนัก โดยมีผลมาจากทฤษฎีแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดที่ไม่ต้องการให้บุคคลเข้าไปรับอิทธิพลในทางเสียหายจากในเรือนจำและการจำคุกระยะสั้นไม่อาจทำการปรับปรุงแก้ไขให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวได้โดยสมบูรณ์ระหว่างอยู่ในเรือนจำนั้น[12] แนวความคิดเกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำความผิด โดยมุ่งแก้ไขอบรมนิสัยของผู้ถูกลงโทษให้กลับตัวเป็นคนดีในสังคม แต่การลงโทษจำคุกในระยะสั้นไม่สามารถสนองตอบจุดมุ่งหมายดังกล่าว เนื่องจากระยะเวลาสั้นเกินกว่าที่จะอบรมแก้ไขนิสัยของผู้กระทำความผิด นอกจากนี้ยังมีผลเสียต่อบุคคลดังกล่าวที่ต้องได้ชื่อว่าเคยติดคุกติดตะรางมาแล้ว และก่อให้เกิดการเสื่อมเสียชื่อเสียงหน้าที่การงาน ทั้งที่บุคคลดังกล่าวอาจไม่ใช่ผู้ร้ายโดยสันดาน และความผิดที่บุคคลดังกล่าวกระทำก็ไม่ใช่เรื่องร้ายแรง เพื่อหลีกเลี่ยงผลร้ายของการลงโทษจำคุกระยะสั้นดังกล่าว จึงมีการนำวิธีการรอการลงโทษมาใช้

---

[9]ประเทือง ธนยผล, *อาชญาวิทยา ทัณฑวิทยา* (กรุงเทพฯ: สำนักงานพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแห่ง, 2544) 134.

[10]Richard Quinney, *Criminolgy* (Boston : Little, Brown and Company, 1999) 134.

[11]ชาย เสวิกุล, *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2517) 171-173.

[12]กรมคุมประพฤติ, *กระบวนการปฏิบัติงานด้วยกลไกการควบคุมพฤติกรรมและการสนับสนุนการปรับเปลี่ยนพฤตินิสัยของผู้ถูกคุมความประพฤติสำหรับพนักงานคุมประพฤติ* (กรุงเทพฯ: กรมคุมประพฤติ, 2560) 42-55.

ดังนั้น การรอการลงโทษจึงมีวัตถุเพื่อที่จะให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นคนดี ผู้กระทำความผิดที่ไม่เคยได้รับโทษจำคุกมาก่อนหรือเคยได้รับโทษจำคุกมาก่อนสำหรับความผิดที่กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ[13] เปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการรอการลงโทษให้ได้

3. การฟื้นฟูผู้กระทำความผิดโดยชุมชน

วิธีการทั้งหลายที่จะนำมาใช้ปฏิบัติต่อผู้ต้องโทษนี้ จะต้องมีสภาพเป็นตัวบำบัด ตัดโอกาส หรือจำกัดความสามารถในการกระทำผิด วิธีการเหล่านี้จะต้องเป็นตัวกำหนดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ต้องโทษเพื่อความสุข ความพึงพอใจของผู้นั้น และเพื่อป้องกันสังคมจากอาชญากรรมอันจะพึงมีขึ้น การแก้ไขผู้กระทำความผิดในปัจจุบัน เป็นที่ยอมรับกันในวงการราชทัณฑ์โดยทั่วไปแต่ยังมีอุปสรรคหลายประการ[14] คือ (1) ผู้กระทำความผิดได้สูญเสียบุคลิกภาพไปแล้ว โดยถูกหล่อหลอมและขัดเกลามาเป็นเวลานาน (2) ขัดกับความรู้สึกของคนในสังคมว่าผู้กระทำความผิดไม่ควรได้มีการปฏิบัติที่ดีกว่าคนทั่วไป (3) การแก้ไขฟื้นฟูเหมาะสำหรับผู้กระทำความผิดบางประเภทเท่านั้น เช่น ทำผิดครั้งแรก (4) การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดสามารถทำได้ในขณะที่อยู่ในเรือนจำเท่านั้น (5) ผู้กระทำผิดเป็นผู้มีมลทิน เมื่อกลับเข้าสังคมมักจะไม่ได้รับการยอมรับ

4. นโยบายของรัฐเกี่ยวกับฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

นายกรัฐมนตรีได้ให้ความสำคัญต่อการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดโดยออกเป็นนโยบาย คำสั่ง และข้อสั่งการ ดังนี้ คำแถลงนโยบายต่อรัฐสภาของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557 ข้อ 2 การรักษาความมั่นคงของรัฐและการต่างประเทศ โดยข้อ 2.1 กำหนดให้ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาเฉพาะหน้าที่ต้องได้รับการป้องกันและแก้ไขโดยการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวดและจัดการปัญหาอื่นๆ ที่เชื่อมโยงต่อเนื่องให้เบ็ดเสร็จ และข้อ 3 การลดความเหลื่อมล้ำของสังคมและการสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการของรัฐ ข้อ 3.1 โดยเร่งสร้างโอกาสอาชีพ และการมีรายได้ที่มั่นคงให้ผู้ด้อยโอกาส จึงมีความจำเป็นต้องมีการบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาคต่างๆ เพื่อให้นโยบายของรัฐบาลมีผลเป็นรูปธรรมโดยออกคำสั่ง เรื่อง การปราบปรามและหยุดยั้งการแพร่ระบาดของยาเสพติด[15] ข้อ 3 ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบนำผู้เสพยาเสพติด เข้ารับการบำบัดรักษาโดยทันทีและติดตาม ดูแล ให้ความช่วยเหลือผู้ผ่านการบำบัดให้สามารถกลับมาดำรงชีวิตได้ตามปกติ ทั้งในด้านการศึกษาและการประกอบอาชีพ โดยประสานงานกับทุกองค์กรที่เกี่ยวข้องรวมทั้งภาคประชาชนและองค์กรชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานดังกล่าวอย่างจริงจัง และ ข้อสั่ง

---

[13]มาตรา 56, *ประมวลกฎหมายอาญา*

[14]อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, *ทฤษฎีอาญา* (กรุงเทพฯ : วิญญชน,พิมพ์ครั้งที่ 6, 2556) 56-77.

[15]คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 41/2557

การของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2558 ให้มีการดูแลติดตามผู้ต้องขังที่พ้นโทษและผู้ผ่านกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดที่กลับคืนสู่สังคมจำนวนมากให้มีอาชีพ มีรายได้เลี้ยงดูตนเองและครอบครัวและสามารถกลับมาประพฤติตนในสังคมได้ปกติเป็นพลเมืองดีของสังคม มิให้สร้างความเดือดร้อนและกระทำผิดซ้ำอีกและให้หน่วยงานที่รับผิดชอบพิจารณาเสนอการแก้ไขปัญหาที่มีความจำเป็นเร่งด่วนในการฝึกอาชีพผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างถูกคุมขัง การติดตามและส่งเสริมให้ผู้ที่พ้นโทษมีอาชีพเพื่อมิให้กลับมากระทำผิดซ้ำในระดับกระทรวงนโยบายกระทรวงยุติธรรม มุ่งเน้น ด้านการพัฒนาพฤตินิสัย แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดและป้องกันการกระทำผิดในชุมชน ด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โดยพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลการแก้ไขฟื้นฟูและสงเคราะห์ผู้ติดยาเสพติดอย่างเป็นระบบ ซึ่งเห็นได้ว่ามีการให้ความสำคัญกับชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอำนวยความยุติธรรมมากขึ้น ซึ่งทั้งนี้ การป้องกันอาชญากรรมและการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชนนั้นเป็น ภารกิจของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนและอาสาสมัครคุมประพฤติในเชิงของนโยบายซึ่งเป็นในภาพกว้าง แต่กฎหมายในการรองรับอำนาจหน้าที่ของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนและอาสาสมัครคุมประพฤตินั้นยังไม่ครอบคลุมและยังไม่ชัดเจน ทำให้เกิดเป็นข้อจำกัดประการหนึ่ง

ในส่วนของแผนยุทธศาสตร์การป้องกันและการแก้ไขปัญหายาเสพติด พ.ศ. 2558 - 2562 ซึ่งมีแนวคิดหลัก คือยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ซึ่งยุทธศาสตร์ที่ 2 การแก้ไขปัญหาผู้เสพผู้ติดยาเสพติด ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างและพัฒนาระบบรองรับการคืนคนดีให้สังคม และยุทธศาสตร์ที่ 7 การมีส่วนร่วมภาคประชาชน และยุทธศาสตร์ที่ 8 การบริหารจัดการอย่างบูรณาการ เห็นได้ว่ารัฐบาลในปัจจุบันเน้นการพัฒนาพฤตินิสัย แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและป้องกันการกระทำความผิดในชุมชน และสร้างและพัฒนาระบบรองรับการคืนคนดีให้สังคมโดยมีส่วนร่วมภาคประชาชน รวมทั้งการบริหารจัดการแบบบูรณาการ การแก้ไขฟื้นฟู ติดตาม ดูแล ช่วยเหลือและสงเคราะห์ผู้กระทำผิดในชุมชน เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง ทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคม เพื่อปรับปรุงกลไกการแก้ไขฟื้นฟูและพัฒนาพฤตินิสัย ผู้กระทำผิดให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นการลดความเหลื่อมล้ำของสังคม โดยเร่งสร้างโอกาส อาชีพและการมีรายได้ที่มั่นคง สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนเพื่อให้นโยบายรัฐบาลมีผลอย่างเป็นรูปธรรม

5. วิเคราะห์กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

1) ประมวลกฎหมายอาญา

ตามประมวลกฎหมายอาญานี้เป็นมาตราที่กำหนดถึงดุลพินิจของศาลในการที่จะสั่งลงโทษผู้กระทำผิด อันเป็นความผิดที่ไม่ร้ายแรงหรือความผิดเล็กๆ น้อยๆ โดยในคดีนั้นถ้าศาลจะสั่ง

จำคุกไม่เกินห้าปีโดยจะสั่งปรับด้วยหรือไม่นั้น ศาลสามารถใช้ดุลพินิจประกอบกับพฤติการณ์ของผู้กระทำผิดเพื่อจะสั่งว่าผู้นั้นมีความผิดแต่รอการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษหรือรอการลงโทษไว้ก็ได้ เพื่อเป็นการให้โอกาสแก่จำเลยในการกลับตัวภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด แต่ไม่เกินห้าปี ถือเป็นจุดเริ่มต้นของงานคุมประพฤติ เพราะในประมวลกฎหมายอาญา[16] ได้กำหนดให้ศาลสามารถสั่งคุมประพฤติผู้กระทำความผิดในระหว่างระยะเวลาที่ศาลมีคำสั่งให้จำเลยมีความผิดแต่รอการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอการลงโทษไว้ ซึ่งในช่วงระยะเวลานี้ศาลสามารถสั่งคุมประพฤติผู้กระทำความผิดได้ โดยที่ให้อำนาจศาลในการกำหนดเงื่อนไขในการคุมประพฤติผู้กระทำความผิดซึ่งศาลจะกำหนดข้อเดียวหรือหลายข้อก็ได้ เช่น ให้ไปรายงานตัวต่อเจ้าพนักงานที่ศาลระบุไว้เป็นครั้งคราว เพื่อเจ้าพนักงานจะได้สอบถามแนะนำ ช่วยเหลือ หรือตักเตือนตามที่เห็นสมควรในเรื่องความประพฤติและการประกอบอาชีพ หรือจัดให้กระทำกิจกรรมบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ ให้ฝึกหัดหรือทำงานอาชีพอันเป็นกิจจะลักษณะ ให้ละเว้นการคบหาสมาคมหรือการประพฤติใดอันอาจนำไปสู่การกระทำความผิดในทำนองเดียวกันอีก ให้ไปรับการบำบัดรักษาการติดยาเสพติดให้โทษ ความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจหรือความเจ็บป่วยอย่างอื่น ณ สถานที่และตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด เป็นต้น โดยให้พนักงานคุมประพฤติเป็นผู้ทำหน้าที่ในการควบคุม ดูแลให้ผู้กระทำผิดตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด

ส่วนการให้อำนาจแก่ศาลในการสั่งลงโทษผู้กระทำผิด ที่ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลได้กำหนดตามมาโดยศาลจะตักเตือนผู้กระทำผิดหรือสั่งกำหนดโทษในโทษที่ยังไม่ได้กำหนดสั่งให้ลงโทษในโทษที่รอการลงโทษนั้นไว้ก็ได้

2) พระราชบัญญัติคุมความประพฤติ พ.ศ. 2559

พนักงานคุมประพฤติมีอำนาจตามพระราชบัญญัตินี้และกฎหมายอื่น โดยให้สืบเสาะและพินิจ สอดส่อง ติดตาม สอบถาม แนะนำ ช่วยเหลือ ตักเตือน ให้การสงเคราะห์ กำหนดรายละเอียดในการปฏิบัติตามเงื่อนไข ส่งตัวผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ ผู้ถูกคุมความประพฤติ จัดการหรือดำเนินการเกี่ยวกับตัวผู้สืบเสาะและพินิจหรือผู้คุมประพฤติ ใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์อื่นในการติดตามตัวผู้ถูกคุมความประพฤติ จัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ ทำรายงานและความเห็นเกี่ยวกับความประพฤติ[17] นอกจากนั้น กำหนดให้พนักงานคุมประพฤติมีหน้าที่ดำเนินการและประสานงานเพื่อสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เมื่อมีการร้องขอจากผู้เสียหาย ผู้ถูกสืบเสาะและพินิจหรือผู้ถูกคุมประพฤติ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยอีกฝ่ายยินยอม ซึ่งการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นี้เน้นให้ความสำคัญกับการบรรเทา

[16]มาตรา 56, *ประมวลกฎหมายอาญา*

[17]มาตรา 14, *พระราชบัญญัติคุมความประพฤติ พ.ศ. 2559*

ผลร้ายหรือ การระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิด โดยการชดใช้เยียวยาแก่ผู้เสียหาย ชุมชน สร้างความสำนึกและความรับผิดชอบในการกระทำของตน[18]

พนักงานคุมประพฤติมีอำนาจหน้าที่ใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์อื่นใดในการติดตามตัวผู้ถูกคุมประพฤติตามเงื่อนไขที่ศาลสั่ง ซึ่งเป็นไปตามอำนาจของศาลที่จะกำหนดเงื่อนไขคุมความประพฤติว่าห้ามออกนอกสถานที่อยู่อาศัยหรือห้ามเข้าในสถานที่ใดในระหว่างเวลาที่ศาลกำหนดโดยจะใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์อื่นใดที่สามารถใช้ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทางด้วยก็ได้

การมีส่วนร่วมของหน่วยงานของรัฐและภาคประชาชน ให้กรมคุมประพฤติมีหน้าที่ดำเนินการหรือประสานความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน หรือองค์กรอื่น เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานสร้างเครือข่ายหรือให้ความช่วยเหลือในภารกิจของกรมคุมประพฤติ และจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดเพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ[19]

3) พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545

ด้วยแนวคิดที่ว่าผู้เสพยาเสพติดมีสภาพเป็นผู้ป่วยอย่างหนึ่ง มิใช่อาชญากรปกติ การฟื้นฟูสมรรถภาพของผู้ติดยาเสพติดจึงสมควรกระทำให้กว้างขวาง ทั้งผู้เสพส่วนหนึ่งถูกบังคับให้ขายด้วย จึงสมควรขยายขอบเขตของการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดให้ครอบคลุมถึงผู้เสพและมีไว้ในครอบครอง ผู้เสพและมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย และผู้เสพยาและจำหน่ายยาเสพติดจำนวนเล็กน้อยด้วย นอกจากนั้นเนื่องจากบุคคลซึ่งติดหรือเสพยาเสพติดมีจำนวนมากและเป็นปัญหาสำคัญของประเทศ จึงมีการขยายความหมายของคำว่า สถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์การเสพหรือติดยาเสพติด และสถานที่เพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ให้หน่วยงานอื่นของรัฐ และหน่วยงานเอกชนที่มีขีดความสามารถเข้ามาร่วมในการตรวจพิสูจน์การเสพหรือการติดยาเสพติดและการฟื้นฟูสมรรถภาพของบุคคลดังกล่าว อาทิเช่น สถานที่ของหน่วยงานในราชการทหาร เขต อำเภอ และกิ่งอำเภอ สถานพยาบาลของกระทรวงสาธารณสุข สถานพยาบาลของเอกชนหรือหน่วยงานอื่น รวมทรัพยากรเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสามารถลดปริมาณนักโทษในเรือนจำได้มากโดยอาศัยสถานที่อื่นๆเป็นที่บำบัดฟื้นฟูแทน

แต่แนวคิดดังกล่าวมิได้คำนึงถึงศักยภาพและมาตรฐานในการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิดที่สามารถแก้ไขปัญหาได้จริง จึงทำให้หน่วยงานต่างๆ ไม่ว่า ฝ่ายปกครอง สาธารณสุข ทหาร สามารถบำบัดฟื้นฟูได้ทั้งหมดโดยไม่มีรูปแบบ

[18]มาตรา 36-39, *พระราชบัญญัติคุมความประพฤติ พ.ศ. 2559*

[19]มาตรา 44, *พระราชบัญญัติคุมความประพฤติ พ.ศ. 2559*

ที่แน่นอนและไม่มีผลสัมฤทธิ์ที่เป็นบรรทัดฐานเดียวกัน จึงควรปรับปรุงให้ผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดซึ่งเป็นผู้ป่วย ดำเนินการในกระบวนการดังกล่าวให้เป็นมาตรฐานต่อไป

โดยมีคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ประกอบด้วยผู้แทนกระทรวงยุติธรรมเป็นประธาน คณะอนุกรรมการแพทย์หนึ่งคน นักจิตวิทยาหนึ่งคน ผู้ทรงคุณวุฒิมีคุณสมบัติตามที่กำหนดในกฎกระทรวงไม่เกินสองคนเป็นอนุกรรมการและผู้แทนกรมคุมประพฤติหนึ่งคนเป็นอนุกรรมการและเลขานุการ[20] เมื่อคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดมีคำสั่งหรือคำวินิจฉัยว่าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เป็นผู้เสพ หรือเป็นผู้ติดยาเสพติดผู้เข้ารับการฟื้นฟูจะต้องเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดที่คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดได้วินิจฉัยแล้ว ซึ่งวิธีในการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดจะแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแบบไม่ควบคุมตัว และการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแบบควบคุมตัว แต่กฎหมายไม่ได้กำหนดรูปแบบการฟื้นฟูและผู้รับผิดชอบที่แน่นอน ทำให้มีการปรับเปลี่ยนตามนโยบายของรัฐและทรัพยากรของรัฐในขณะนั้น ๆ ซึ่งแต่เดิมมีการใช้โปรแกรมฟื้นฟูของคุมประพฤติเองในลักษณะการจัดค่ายอบรม ซึ่งเป็นระยะเวลาอันสั้น หากผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูฯ ได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขครบถ้วนตามแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดและผลเป็นที่พอใจแล้ว ให้ถือว่าผู้นั้นพ้นจากความผิดที่ถูกกล่าวหาตาม มาตรา 19 และให้คณะอนุกรรมการการฟื้นฟูฯ มีคำสั่งปล่อยตัวผู้นั้นไป แล้วแจ้งพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการซึ่งยังคดีอยู่ทราบ[21] แต่หากผลการฟื้นฟูฯยังไม่เป็นที่พอใจให้คณะอนุกรรมการฟื้นฟูฯรายงานความเห็นและส่งตัวผู้ต้องหาไปยังพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการเพื่อดำเนินคดีต่อไป[22] กรณีหลบหนีจากการควบคุมตัวหรือหลบหนีออกจากสถานที่ตรวจพิสูจน์ฟื้นฟูฯ ให้ถือว่าผู้นั้นหลบหนีการคุมขังตามมาตรา 190 แห่งประมวลกฎหมายอาญา[23] และให้พนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งพนักงานสอบสวนให้ทราบทันที ในกรณีนี้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจออกติดตามจับกุมด้วย แต่หากต้องบังคับใช้กับผู้ที่มีอายุไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ให้นำมาตรการลงทัณฑ์ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวมาตรา 138 มาบังคับใช้

---

[20]มาตรา 12, *พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545*

[21]มาตรา 25, *พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545*

[22]มาตรา 33, *พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545*

[23]มาตรา 190, *ประมวลกฎหมายอาญา* "ผู้ใดหลบหนีไประหว่างที่ถูกคุมขังตามอำนาจของศาล ของพนักงานอัยการ ของพนักงานสอบสวน หรือของเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ..."

พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ยังไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจำเป็นที่เกิดขึ้น อันเนื่องมาจากการประชุมคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด เพื่อพิจารณาอนุญาตการปล่อยตัวชั่วคราว ระหว่างการตรวจพิสูจน์ไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากคณะอนุกรรมการฟื้นฟูไม่ครบองค์ประชุมในวันที่มีการยื่นประกันตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์จะต้องเลื่อนนัดผู้ประกันมาฟังผลของการพิจารณาในภายหลังว่าจะได้รับการประกันตัวเข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือไม่ ซึ่งเห็นว่าเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดผู้เสพเป็นผู้ป่วยจะต้องได้รับการฟื้นฟูฯ เมื่อผู้ป่วยจะต้องได้รับการบำบัดรักษาแม้ไม่ครบองค์ประชุมในทางปฏิบัติก็ควรอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราว

4) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับอาสาสมัครคุมประพฤติ

โดยรวมแล้วนั้นอาสาสมัครคุมประพฤติเป็นผู้ช่วยเหลือพนักงานคุมประพฤติในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าสืบเสาะข้อเท็จจริงของผู้ต้องขังในชั้นก่อนได้รับการพักการลงโทษหรือลดวันต้องโทษ สอดส่องเยี่ยมเยียนแก้ไขฟื้นฟูและสงเคราะห์ผู้ที่อยู่ระหว่างถูกคุมความประพฤติ ผู้ที่ทำงานบริการภายหลังปล่อย ในการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดและติดตามผลผู้ติดยาเสพติด และติดตามผลผู้ผ่านการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 และอื่น ๆ ที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติ นอกจากนี้ยังเป็นเครือข่ายช่วยเผยแพร่ความรู้และประชาสัมพันธ์ภารกิจของกรมคุมประพฤติ ทั้งนี้ตามแนวทางที่กรมคุมประพฤติหรือกระทรวงยุติธรรมกำหนด

(1) ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยบทบาทและวิธีการปฏิบัติงานของอาสาสมัครคุมประพฤติและบทบาทของภาคประชาชน พ.ศ. 2560

บทบาทของอาสาสมัครคุมประพฤติมีบทบาทในการช่วยเหลือพนักงานคุมประพฤติในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ติดตาม ดูแลช่วยเหลือ สงเคราะห์ ผู้กระทำผิดหรือผู้ได้รับการสงเคราะห์ แสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำความผิด ส่งเสริมสนับสนุนภารกิจของกรมคุมประพฤติ มีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรม[24]

การติดตาม เยี่ยมเยียนและการสงเคราะห์ผู้กระทำความผิดภายหลังปล่อย เมื่ออาสาสมัครคุมประพฤติได้รับมอบหมายให้ออกไปติดตามเยี่ยมเยียนผู้กระทำความผิดภายหลังปล่อย อาสาสมัครคุมประพฤติ สามารถเข้าไปในเคหสถานหรือสถานที่ใด ๆ ที่ผู้กระทำความผิดภายหลังปล่อย พักอาศัยหรือทำการงานหรือมีความเกี่ยวข้องด้วย ต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าของเคหสถานหรือสถานที่นั้นก่อน[25] และกำหนดให้

[24] ข้อ 6, *ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยบทบาทและวิธีการปฏิบัติงานของอาสาสมัครคุมประพฤติและบทบาทของภาคประชาชน พ.ศ. 2560*

[25] ข้อ 14, *ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยบทบาทและวิธีการปฏิบัติงานของอาสาสมัครคุมประพฤติและบทบาทของภาคประชาชน พ.ศ. 2560*

ภาคประชาชนมีบทบาท แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด สงเคราะห์ผู้กระทำผิดและผู้กระทำผิดภายหลังปล่อย สนับสนุนการดำเนินงานตามภารกิจกรมคุมประพฤติ[26]

(2) ระเบียบวินัยและจริยธรรม อาสาสมัครคุมประพฤติ (อ.ส.ค.)

นอกเหนือจากวินัยและจริยธรรมขั้นพื้นฐานในการปฏิบัติงานแล้ว อาสาสมัครคุมประพฤติยังมีสิทธิและประโยชน์อย่างอื่น เช่น มีสิทธิประดับเข็มหรือเครื่องหมายอาสาสมัครคุมประพฤติของกระทรวงยุติธรรม อาสาสมัครคุมประพฤติอาจได้รับการพิจารณาเข้าร่วมสัมมนาในงานที่เกี่ยวข้อง อาสาสมัครคุมประพฤติที่ปฏิบัติงานได้ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดจะได้รับการพิจารณาคัดเลือกและเสนอชื่อเพื่อเป็นอาสาสมัครคุมประพฤติดีเด่นของกระทรวงยุติธรรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาสาสมัครคุมประพฤติที่ปฏิบัติงานดีเด่นของกระทรวงยุติธรรมที่มีผลงานตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดจะได้รับการพิจารณาคัดเลือก และเสนอชื่อเพื่อขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตามระเบียบว่าด้วยการขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และอาสาสมัครคุมประพฤติอาจได้รับสิทธิหรือประโยชน์อื่นใดตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเห็นสมควรซึ่งเห็นได้ว่าแม้ไม่มีเรื่องค่าตอบแทนเข้ามาเกี่ยวข้องเนื่องจากอาจส่งผลให้มีการแสวงหาผลประโยชน์ได้นั้น แต่ขวัญกำลังใจของอาสาสมัครที่ปฏิบัติงานในชุมชนยังเป็นเรื่องสำคัญและถือเป็นการตอบแทนความเสียสละของอาสาสมัครทั้งหลายได้ดีมีเกียรติและศักดิ์ศรีในการปฏิบัติงาน

(3) ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบริหารองค์การอาสาสมัครคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2541

วัตถุประสงค์ของกระทรวงยุติธรรมที่ออกระเบียบฉบับนี้นั้นก็เพื่อให้อาสาสมัครคุมประพฤติได้เข้ามาช่วยเหลือพนักงานคุมประพฤติเกี่ยวกับการดำเนินงานของคุมประพฤติ เพื่อให้การดำเนินงานของอาสาสมัครคุมประพฤติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นเชิงการบริหารจัดการระบบงาน โดยได้แบ่งหมวดหมู่คณะกรรมการบริหารอาสาสมัครคุมประพฤติเป็นระดับ คือ ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับภาค โดยกำหนดให้ประธานกรรมการคณะกรรมการโครงการอาสาสมัครคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม มีอำนาจออกกฎหรือข้อบังคับเพื่อปฏิบัติตามระเบียบนี้

คณะกรรมการบริหารอาสาสมัครคุมประพฤติอำเภอหรือกิ่งอำเภอ หรือเขตที่มีอาสาคุมประพฤติตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป ให้มีคณะกรรมการบริหารอาสาสมัครคุมประพฤติคณะหนึ่ง ประกอบด้วยประธานกรรมการ 1 คน ที่มาจากการเลือกตั้งของอาสาสมัครคุมประพฤติของท้องที่นั้นๆ มีหน้าที่ประสานงานกับอาสาสมัครคุมประพฤติในเขตท้องที่นั้น จัดประชุมและรายงานการจัดกิจกรรมต่อคณะกรรมการบริหารอาสาสมัครคุมประพฤติจังหวัด และให้อาสาสมัครคุมประพฤติ

[26]ข้อ 23, *ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยบทบาทและวิธีการปฏิบัติงานของอาสาสมัครคุมประพฤติและบทบาทของภาคประชาชน พ.ศ. 2560*

ในท้องที่ดังกล่าวเป็นกรรมการ[27] มีหน้าที่ประสานงานระดมทรัพยากรในชุมชนมาสนับสนุนการดำเนินงาน และจัดกิจกรรมตามแผนงานโครงการต่าง ๆ รวมทั้งประชาสัมพันธ์งานคุมประพฤติ[28]

คณะกรรมการบริหารอาสาสมัครคุมประพฤติจังหวัด กำหนดให้มีคณะกรรมการอย่างน้อย 15 คน อย่างมากไม่เกิน 35 คนประกอบด้วย ประธานกรรมการ 1 คนซึ่งได้รับเลือกตั้งจากที่ประชุมอาสาสมัครคุมประพฤติที่สังกัดสำนักงานคุมประพฤติ

คณะกรรมการบริหารอาสาสมัครคุมประพฤติภาค ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งประกอบด้วยประธานกรรมการคณะกรรมการบริหารอาสาสมัครคุมประพฤติจังหวัดภายในภาคเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และให้กรรมการดังกล่าวเลือกตั้งกรรมการคนใดคนหนึ่งเป็นประธานกรรมการ ซึ่งประธานกรรมการมีหน้าที่เป็นผู้แทนของอาสาสมัครคุมประพฤติในภาค และเป็นกรรมการโดยตำแหน่งของคณะกรรมการสมาคมอาสาสมัครคุมประพฤติกระทรวงยุติธรรม มีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาระบบ รูปแบบและวิธีการในการดำเนินกิจกรรม จัดให้มีการสัมมนาทางวิชาการและประสานความร่วมมือระหว่างอาสาสมัครภายในภาค ซึ่งคณะกรรมการบริหารทุกระดับตั้งขึ้นเพื่อพัฒนาระบบการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชน และมีการใช้กระบวนการประชาธิปไตยโดยใช้การเลือกตั้ง ซึ่งการจัดประชุมเพื่อระดมความเห็น ทำแผนงานต่าง ๆ และการจัดเลือกตั้งแต่ละครั้งต้องใช้งบประมาณในการดำเนินการจึงจะขับเคลื่อนได้ ซึ่งแม้ไม่มีค่าตอบแทนแต่การบริหารจัดการเหล่านี้ล้วนต้องใช้งบประมาณทั้งสิ้น จึงอาจสังเกตได้ว่าการนำไปปฏิบัตินั้นจะเกิดปัญหาอุปสรรคอย่างไร และส่งผลต่อความเข้มแข็งและประสิทธิภาพขององค์กรอย่างไรและมากน้อยเพียงใด

(4) ข้อบังคับของสมาคมอาสาสมัครคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม

ให้ยกเลิกข้อบังคับสมาคมอาสาสมัครคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2538[29] และให้เรียกว่า “ข้อบังคับสมาคมอาสาสมัครคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม 2551”[30] โดยมีชื่อย่อว่า ส.อส ค.ยธ.[31] โดยสมาคมอาสาสมัครคุมประพฤติมีวัตถุประสงค์ของสมาคม เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้การปฏิบัติงานคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมของอาสาสมัครคุมประพฤติกระทรวงยุติธรรมและกิจกรรมของกระทรวงยุติธรรมให้การช่วยเหลือและสงเคราะห์แก่สมาชิกของสมาคมให้การช่วยเหลือสงเคราะห์แก่ผู้ถูกคุม

---

[27] ข้อ 6, *ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบริหารองค์การอาสาสมัครคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2541*

[28] ข้อ 7, *ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบริหารองค์การอาสาสมัครคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2541*

[29] ข้อ 1, *ข้อบังคับของสมาคมอาสาสมัครคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม*

[30] ข้อ 2, *ข้อบังคับของสมาคมอาสาสมัครคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม*

[31] ข้อ 3, *ข้อบังคับของสมาคมอาสาสมัครคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม*

ความประพฤติและเป็นศูนย์กลางติดต่อประสานงานกับองค์กรที่มีวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกันทั้งที่อยู่ภายในประเทศและต่างประเทศ[32] โดยสมาชิกของสมาคมมี 2 ประเภท คือ สมาชิกสามัญ ได้แก่ (1) ผู้ที่เป็นอาสาสมัครคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรมและ (2) สมาชิกกิตติมศักดิ์[33] และสมาชิกต้องจ่ายค่าลงทะเบียน และค่าบำรุงสมาคม โดยการจ่ายค่าลงทะเบียน จะแบ่งเป็น 2 ประเภท (1) สมาคมสามัญ ที่มีความประสงค์จะรับสวัสดิการจากสมาคมจะต้องเสียค่าลงทะเบียนครั้งแรก 50 บาท และค่าบำรุงสมาคมครั้งเดียว 300 บาท (2) สมาชิกกิตติมศักดิ์ มิต้องเสียค่าลงทะเบียนและค่าบำรุงสมาคมแต่อย่างใดทั้งสิ้น[34]

สถานภาพของสมาชิกให้สิ้นสุดลงด้วยเหตุดังต่อไปนี้[35] ตาย ลาออก โดยยื่นหนังสือต่อเลขานุการ หรือขาดคุณสมบัติสมาชิก หรือที่ประชุมคณะกรรมการได้มีมติด้วยคะแนนเสียงสองในสามของจำนวนคณะกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ ให้ลบชื่อออกจากทะเบียนบ้าน เพราะมีความประพฤติเสื่อมเสียหรืออาจเกิดการยุบเลิกสถาบันตามกฎหมายหรือเลิกกิจการ สิทธิและหน้าที่ของสมาชิก สมาชิกสามัญมีสิทธิในการเลือกตั้งหรือได้รับการเลือกตั้งเป็นกรรมการสมาคม

อภิปรายผล

การคุมประพฤติ (Probation) เป็นมาตรการหนึ่งที่ใช้ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ในชุมชน โดยยึดหลักอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาแนวใหม่ ซึ่งเน้นการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล นอกจากนี้ยังเป็นการเปลี่ยนแนวคิดจากวิธีการลงโทษมาเป็นวิธีการแก้ไขบำบัด พร้อมกับเปลี่ยนแนวคิดจากการลงโทษจำคุกเป็นวิธีการเลี่ยงการจำคุก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการป้องกันอาชญากรรมและการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด การให้ชุมชนเข้ามาช่วยในการคุมประพฤติครอบคลุมทั้งในขั้นตอนก่อนและหลังการพิพากษาคดีของศาล ขั้นตอนก่อนคำพิพากษาของศาลเรียกว่า การสืบเสาะและพินิจ(presentence investigation) ส่วนขั้นตอนหลังคำพิพากษาคดีของศาลเรียกว่า การควบคุมและสอดส่อง (supervision) ซึ่งพนักงานคุมประพฤติจะทำหน้าที่ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือผู้กระทำความผิดนั้น ๆ พร้อมกับนำทรัพยากรในชุมชนเข้ามาช่วยเหลือเรียกว่า กิจกรรมชุมชน (community affairs) วิธีการหนึ่งของการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในชุมชนโดยมีวัตถุประสงค์ในการมุ่งแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับเป็น

[32]ข้อ 6, *ข้อบังคับของสมาคมอาสาสมัครคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม*

[33]ข้อ 7, *ข้อบังคับของสมาคมอาสาสมัครคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม*

[34]ข้อ 9, *ข้อบังคับของสมาคมอาสาสมัครคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม*

[35]ข้อ 10, *ข้อบังคับของสมาคมอาสาสมัครคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม*

คนดีไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำและสามารถที่จะดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างปกติสุข

กระบวนการยุติธรรมทางเลือกได้รับการพัฒนาและสร้างมาตรที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน โดยผสมผสานระหว่างฐานที่สนับสนุนแนวคิดมาตรการที่ใช้ในการบังคับใช้กฎหมาย สำหรับการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยชุมชน (community-base correction) การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ (noncustodial treatment of offender) การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช่ระบบที่เป็นทางการ (non-institutional treatment of offender) การดำเนินการในการดูแลแก่ผู้กระทำความผิดทางอาญาจึงจำเป็นอย่างยิ่งต้องให้อาสาสมัครประชาชนในชุมชนที่มีจิตอาสา เข้ามามีส่วนร่วม (participation) กับภาครัฐในระดับต่าง ๆ หรือเป็นหุ้นส่วน (partnership) ถือเป็นการดำเนินการเพื่อให้ประชาชนและชุมชนบรรลุเป้าหมายแห่งการเข้าถึงความยุติธรรม และสร้างความสงบสุขของสังคมได้อย่างรวดเร็ว ประหยัด เป็นธรรม และเป็นความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพราะเป็นการฟื้นฟูสัมพันธภาพระหว่างบุคคล โดยให้ผู้กระทำความผิดได้แสดงความรับผิดชอบในการกระทำด้วยการปรับพฤติกรรมให้เป็นผู้ที่เคารพกฎหมาย

ประสิทธิภาพของการคุมประพฤติที่เกิดจากการคุมประพฤติที่ผ่อนปรนไม่เคร่งครัดเท่าที่ควรเนื่องจากเป็นการดำเนินการของประชาชนที่มีจิตอาสา และเครือข่าย ซึ่งประสิทธิภาพของวิธีการดำเนินการขึ้นอยู่กับการเพิ่มความถี่ของการปฏิสัมพันธ์ในการควบคุมดูแลระหว่างอาสาสมัครคุมประพฤติและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนกับผู้กระทำความผิดที่เน้นการติดตามตรวจตราให้มากขึ้น และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านของอาสาสมัครคุมประพฤติและเครือข่ายยุติธรรมชุมชน เพราะการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแต่ละประเภทนั้นต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจเฉพาะด้าน และมีความชำนาญเป็นพิเศษเข้าใจสภาพผู้กระทำความผิดแต่ละราย ส่วนจิตใจที่พร้อมจะช่วยสงเคราะห์ผู้กระทำความผิดอย่างจริงจังถือเป็นจุดเด่นของอาสาสมัครคุมประพฤติและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนที่มีเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

เห็นได้ว่ามาตรการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาที่มีบังคับใช้อยู่ในปัจจุบันมีเพียงรูปแบบการรอการลงโทษหรือรอกำหนดโทษผู้กระทำผิดโดยกำหนดเงื่อนไขการคุมประพฤติผู้กระทำความผิด การให้ทำงานบริการสังคม และติดตามผลผู้ผ่านการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ดังนั้นควรให้หน่วยงานภาคีในชุมชนเข้าร่วมในการดูแลผู้กระทำความผิดในชุมชนโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดดังกล่าวนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่ให้โอกาสคนกลับตัว จึงเน้นพิจารณาที่ตัวผู้กระทำความผิดมากกว่าการกระทำความผิด คือ ความสามารถของผู้กระทำความผิดที่จะกลับตัว การให้ผู้กระทำผิดทดลองกลับเข้าสู่สังคม ถ้าเป็นการกระทำความผิดพลั้งพลาดไม่ได้กระทำความผิดร้ายแรง หรือมีความ

โหดร้ายก็ใช้มาตรการเลี่ยงโทษจำคุก เป็นการทำให้ผู้กระทำความผิดเหล่านั้นเต็มใจที่จะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและแนวความคิดนี้เชื่อว่าเมื่อพ้นโทษไปแล้ว ผู้กระทำผิดจะสามารถอยู่ในสังคมได้ในฐานะสมาชิกที่ดีของสังคม การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดโดยประชาชนและชุมชนร่วมกับเจ้าพนักงาน เป็นระบบงานเกี่ยวกับชุมชนจึงต้องทำงานร่วมระหว่างงานภาครัฐและเอกชนในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ซึ่งในระบอบประชาธิปไตยประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ประชาชนจึงควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐ

อาสาสมัครคุมประพฤติและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนนั้นเป็นงานที่เกี่ยวข้องกันจนแทบจะเป็นส่วนเดียวกัน และกรมคุมประพฤติมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนภาคประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมภายใต้กำกับดูแลของพนักงานคุมประพฤติ แต่อย่างไรก็ตามเครือข่ายยุติธรรมชุมชนและหน่วยงานภาคีการฟื้นฟูผู้กระทำผิดยังไม่มีกฎหมายรองรับเป็นเพียงให้กรมคุมประพฤติมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนภาคประชาชนแต่เพียงประการเดียว จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชนรองรับอำนาจหน้าที่ของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนและหน่วยงานภาคีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เนื่องจากการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดนั้นเห็นว่าต้องมีการอำนวยความยุติธรรม การป้องกันอาชญากรรมและการไกล่เกลี่ยสมานฉันท์ในชุมชนควบคู่ไปด้วยกันจึงจะเกิดผลดี

ควรมีกฎหมายรองรับในการดำเนินงานโดยกำหนดบทบาท อำนาจหน้าที่ให้แก่ผู้เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน และมีการคุ้มครองหรือรักษาความปลอดภัยแก่อาสาสมัครคุมประพฤติและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนในการดูแลการทำงานบริการสังคมหรือการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชน ควรร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีกลุ่มอาสาสมัครในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เข้าร่วมเป็นเครือข่ายอาสาสมัครคุมประพฤติหรือเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเพื่อประสานความร่วมมือในชุมชน

ควรจัดสรรงบประมาณ ค่าอาหารกลางวัน เครื่องดื่ม สำหรับผู้ที่ทำงานบริการสังคมและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำงานบริการสังคมให้เพียงพอต่อการดำเนินงานเพื่อให้เกิดมีความต่อเนื่องและเกิดประโยชน์สูงสุด

บรรณานุกรม

กรมคุมประพฤติ, *กระบวนการปฏิบัติงานด้วยกลไกการควบคุมพฤติกรรมและการสนับสนุนการปรับเปลี่ยนพฤตินิสัยของผู้ถูกคุมความประพฤติสำหรับพนักงานคุมประพฤติ* (กรุงเทพฯ: กรมคุมประพฤติ, 2560)

กรมคุมประพฤติ, *คู่มือการปฏิบัติงานคุมประพฤติ กลุ่มงานวิจัย และพัฒนาระบบ* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2537)

ชาย เสวิกุล, *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2517)

ประธาน วัฒนวาณิชย์, "การปฏิรูประบบการลงโทษ แนวทางสหวิทยาการโดยเน้นทางด้านอาชญาวิทยา" (2541) 54:4 *บทบัณฑิตย์*

ประเทือง ธนยผล, *อาชญาวิทยา ทัณฑวิทยา* (กรุงเทพฯ: สำนักงานพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแห่ง, 2544)

ประเสริฐ เมฆมณี, *หลักทัณฑวิทยา* (กรุงเทพฯ: บริษัท บพิธการพิมพ์ ไทยวัฒนาพาณิชย์ จำกัด, 2523)

ผจงจิตต์ อธิฒนันทะ, *สังคมวิทยาว่าด้วยอาชญากรรมและการลงโทษ* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2525)

อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, *ทฤษฎีอาญา* (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, พิมพ์ครั้งที่ 6, 2556)

อุทิศ แสนโกศิก, *หลักกฎหมายอาญา : การลงโทษ* (กรุงเทพฯ: อุทิศนุสรณ์,2515)

Allen, F.A, *The Decline of the Rehabilitative Ideal in American Criminal Justice* (Cleveland: Cleveland State Law Review, 1978)

Herbert L. Packer, *The Limited of the Criminal Sentence* (California: Stanford University Press, 1979)

Paul Guyer, *Critique of the Power of Judgment* (The Cambridge Edition of the Works of Immanuel Kant Cambidge University Press, 2001)

Richard Quinney, *Criminolgy* (Boston: Little, Brown and Company, 1999)

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับมลพิษทางน้ำจากชุมชน ศึกษากรณี : หมู่บ้านจัดสรรที่สร้างขึ้นก่อนและขณะใช้พระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543

legal issues about water pollution from community, studied cases of housing estates which were built before and during Estate Development Act, B.E. 2543 (2000) enforcing

*นรินทร์ภัค เกตุสุรินทร์**
*วริยา ล้ำเลิศ***

บทคัดย่อ

บทความเล่มนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์หัวข้อ “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับมลพิษทางน้ำจากชุมชน ศึกษากรณี : หมู่บ้านจัดสรรที่สร้างขึ้นก่อนและขณะใช้พระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543” มีวัตถุประสงค์ ในการแก้ปัญหามลพิษทางน้ำที่เกิดจากชุมชนในหมู่บ้านจัดสรรเพื่อให้ทราบถึงสภาพปัญหา แนวคิดและกฎหมายที่เกี่ยวกับการควบคุมมลพิษทางน้ำจากชุมชนในหมู่บ้านจัดสรร เช่น ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 286 พ.ศ.2515 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 พระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ.2543 เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขการจัดการมลพิษทางน้ำที่เกิดจากชุมชนในหมู่บ้านจัดสรร

จากการศึกษาพบว่า ปัญหามลพิษทางน้ำของประเทศไทยเกิดจากหลายสาเหตุซึ่งหนึ่งในนั้น คือ มลพิษทางน้ำที่เกิดจากชุมชนในหมู่บ้านจัดสรร ซึ่งหมู่บ้านจัดสรรเป็นที่อยู่อาศัยและที่อยู่อาศัยเป็นปัจจัยที่สำคัญของมนุษย์ โดยในปัจจุบันหมู่บ้านจัดสรรเป็นที่นิยมของประชาชนเป็นจำนวนมากแต่

*นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
**ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำคณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ผู้ประกอบการไม่ได้คำนึงถึงการจัดทำสิ่งสาธารณูปโภคและบริการสาธารณะให้กับหมู่บ้านประกอบกับการสร้างท่อระบายน้ำในหมู่บ้านจัดสรรของประเทศไทยเป็นการสร้างท่อระบายน้ำขึ้นมาเพื่อรองรับการระบายน้ำฝนแต่ไม่ได้สร้างขึ้นมาเพื่อระบายน้ำที่ผ่านการใช้งานในชีวิตประจำวันของผู้อยู่อาศัยในหมู่บ้านจัดสรร จึงทำให้เกิดปัญหาการปล่อยน้ำที่ผ่านการใช้แล้วมารวมกับน้ำฝนในท่อระบายน้ำฝนแล้วปล่อยสู่แหล่งน้ำสาธารณะโดยที่ไม่มีการบำบัด ทำให้เกิดปัญหามลพิษทางน้ำ เมื่อหมู่บ้านหลายๆ โครงการมีลักษณะเหมือนกันก็จะทำให้เกิดปัญหามลพิษทางน้ำที่เกิดจากหมู่บ้านจัดสรร ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเกิดความเสื่อมโทรมส่งผลกระทบต่อประเทศชาติในด้านต่าง ๆ

จากปัญหาดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนวทางในการแก้ปัญหามลพิษทางน้ำที่เกิดจากชุมชนในหมู่บ้านจัดสรร ในกรณีที่หมู่บ้านจัดสรรที่สร้างขึ้นตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 286 แม้ตามประกาศคณะปฏิวัติจะมีข้อกำหนดเกี่ยวกับสาธารณูปโภคและบริการสาธารณะไว้ มีการกำหนดเรื่องของการบำบัดน้ำเสียที่ใช้จากครัวเรือนจะต้องมีการบำบัดให้มีคุณสมบัติไม่ต่ำกว่ามาตรฐานน้ำที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมกำหนดก็ตาม แต่ในความเป็นจริงก็ยังคงเห็นปัญหามลพิษทางน้ำจากหมู่บ้านจัดสรรที่สร้างขึ้นตามประกาศคณะประวัติฉบับที่ 286 แม้ต่อมาประกาศคณะประวัติฉบับที่ 286 จะถูกยกเลิกไปแล้ว แต่หมู่บ้านที่สร้างขึ้นตามประกาศคณะปฏิวัติก็ยังคงอยู่ จึงต้องอาศัยบทเฉพาะกาลในมาตรา 70 ของพระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543 ในการเร่งรักษาสาธารณูปโภค ส่วนโครงการหมู่บ้านจัดสรรที่สร้างขึ้นตามพระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543 ก็ต้องบังคับตามพระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543 แต่ยังมีประเด็นของการตีความว่าระบบบำบัดน้ำเสียจัดว่าเป็นบริการสาธารณะหรือสาธารณูปโภค เนื่องจากมีความแตกต่างกันของเจตนารมณ์ของกฎหมายจึงจะต้องมีการกำหนดความชัดเจนของความหมาย เนื่องจากพระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543 ได้มีการตีความหมายกว้างจนเกินไปจึงขาดความชัดเจนซึ่งอาจส่งผลต่อการจัดตั้งการก่อสร้างการจัดให้มีระบบบำบัดน้ำเสียรวมทั้งเมื่อมีการบำบัดน้ำเสียแล้ว ผู้ศึกษาขอเสนอแนวทางในการนำน้ำที่ผ่านการใช้แล้วนำกลับมาใช้ใหม่โดยอาศัยหลักการ Reduce Reuse Recycle (3R) มาใช้กับประเทศไทยและนำหลักการดังกล่าวไปกำหนดไว้ในกฎหมายทั้งยังเป็นการจัดการน้ำเสียโดยไม่ต้องเสียเปล่าและยังเป็นการลดวิธีการแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำ นอกจากนั้นให้ประชาชนที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านจัดสรรใช้น้ำเท่าที่จำเป็นและน้ำที่ผ่านการใช้แล้วก็จะมีจำนวนลดลงทำให้เกิดมลพิษทางน้ำในหมู่บ้านจัดสรรน้อยลงรัฐบาลควรมีนโยบายอย่างเช่น การคืนภาษีให้กับครัวเรือนหรือในหมู่บ้านที่ดำเนินการดังกล่าว

คำสำคัญ : มลพิษทางน้ำ, ระบบบำบัดน้ำเสีย, ชุมชนในหมู่บ้านจัดสรร

Abstract

The objective of the study was to resolve water pollution from communities, to be aware of the issues, concepts and law about water pollution control such as Revolutionary Proclamation No.286, B.E. 2515, Improvement and Conservation of National Environmental Quality Act, B.E. 2535 (1992) in order to approach resolving water pollution from communities in housing estates.

It was found that water pollution issue in Thailand caused by various reasons, one of those is water pollution issue from community in housing whom those accommodations are important to people. Housing estates are now famously chosen, however the entrepreneurs regardless focus on providing public utilities and services to villages including to providong appreciate drains. Housing estates in Thailand provided drains to support rain drainages instead of daily use drainages. Thereby, those caused issues of releasing used water gathered with rain water in rain drains and released to the public canals or river without wastewater treatments. Moreover, those recurring occurred in many housing estates which had brought water pollution issues in housing estates and caused natural resources deterioration also effected in different ways.

The problems mentioned above, I would propose guideline in order to resolve water pollution from communities in housing estates which were built according to Revolutionary Proclamation No.286, B.E. 2515. Although, the proclamation had set about public utilities and services, wastewater treatments are required to be as standard as a designated by environmental committee, those problems still occurred. Even though, the proclamation had been declined after that but those accommodations had to remain according to the transitional provisions of Code 70th in Estate Development Act, B.E. 2543 (2000). As for, housing estates which were built according to the Estates Development Act, B.E. 2543 (2000) had to be under its enforcement. However, there is interpretion issue of wastewater treatment system whether it is public service or utilities due to the difference of the intention of the law. There should be a clarity of its meaning because the interpretation of the Estates Development Act, B.E. 2543 (2000) is too wide which may effect the wastewater treatment settings. Moreover, I would like to propose 3R guideline-reusing water to use in Thailand and adapt to use in law. On the other hand, it is another method to reduce a lack of water. also for the residents in housing estates to use water necessarily.Thereby, used water will reduce and also water pollution. The government should set a policy such as having tax refund to the residents that follows policy.

Keywords : Water pollution, Wastewater treatments, Community in housing

บทนำ

น้ำเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่ต่อการดำรงชีพของมนุษย์อย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่ช่วยหล่อเลี้ยงชีวิตทุกชีวิต ตั้งแต่สมัยโบราณการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความจำเป็นจะต้องอยู่ใกล้บริเวณแหล่งน้ำเพื่อที่จะหล่อเลี้ยงชีวิตเพื่อที่จะดำรงชีวิตอยู่ต่อไป

ในอดีตจำนวนประชากรของประเทศไทยยังมีไม่มากความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ ยังไม่รุ่งเรืองทรัพยากรในด้านต่างๆ ยังไม่เสื่อมโทรมจึงยังไม่ค่อยประสบปัญหาในเรื่องมลพิษทางน้ำ แต่เมื่อมีประชากรเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากปัญหาเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยก็มีเพิ่มมากขึ้นและยังมีความเจริญก้าวหน้าในทางด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเทคโนโลยี ทางด้านอุตสาหกรรม ประชากรเข้ามาสู่ชุมชนเมืองมากขึ้นทำให้เกิดชุมชน เกิดหมู่บ้านจัดสรรขึ้นเป็นจำนวนมากซึ่งหมู่บ้านจัดสรรก็ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้เป็นอย่างดีจึงทำให้หมู่บ้านจัดสรรจะต้องมีการบริการทางด้านอื่นๆ เช่น ด้านสาธารณูปโภค การจัดให้มีท่อระบายน้ำเสีย เนื่องจากการใช้น้ำในการอุปโภคบริโภคก่อให้เกิดการปล่อยน้ำเสียออกจากหมู่บ้านจัดสรรหรือเททิ้งขยะมูลฝอยที่เกิดจากการอุปโภคบริโภคสู่แหล่งน้ำธรรมชาติรวมทั้งน้ำเสียหรือขยะมูลฝอยดังกล่าวยังมีสารพิษอื่นๆ อีกด้วย ซึ่งปัจจุบันนี้ปัญหาน้ำเสียเริ่มมีความรุนแรงมากขึ้นทุกวัน และชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณเขตเมือง เช่น ในหมู่บ้านจัดสรรแม้จะไม่ได้ปล่อยทิ้งน้ำเสียหรือขยะมูลฝอยลงในแหล่งน้ำโดยตรง แต่เมื่อประชาชนใช้น้ำในการอุปโภคบริโภคแล้วน้ำดังกล่าวก็ลงสู่ท่อระบายน้ำโดยท่อระบายน้ำของประเทศไทยถูกสร้างขึ้นมาเพื่อระบายน้ำฝน เมื่อมีการปล่อยน้ำเสียรวมกัน ในท่อระบายน้ำซึ่งทำให้น้ำไหลลงสู่แหล่งน้ำตามธรรมชาติโดยขาดการจัดการและควบคุม เมื่อไม่มีการวางระบบ การบำบัดน้ำเสียจากกระบวนการผลิตจึงเป็นสาเหตุของการเกิดมลพิษทางน้ำ ซึ่งในอดีตนั้นการจัดทำหมู่บ้านจัดสรรในบางโครงการไม่ได้มีการจัดทำสาธารณูปโภค เช่น ถนน ท่อระบายน้ำ ตามที่ผู้จัดสรรได้มีการโฆษณาไว้ นอกจากนั้น การวางแผนผังโครงการ วิธีการจัดสรรที่ดินก็ไม่เป็นไปตามหลักการผังเมืองจึงทำให้รัฐบาลได้ออกมาแก้ปัญหาเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนผู้ซื้อบ้านจัดสรรโดยออกประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 286 ประกาศ ณ วันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 ซึ่งในประกาศคณะปฏิวัติได้ให้ความหมายของการจัดสรรที่ดินคือ การจัดจำหน่ายที่ดินติดต่อกันเป็นแปลงย่อยจำนวนตั้งแต่สิบแปลงขึ้นไปโดยได้รับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นตอบแทน และมีการให้คำมั่นหรือการแสดงออกโดยปริยายว่าจะจัดให้มีสาธารณูปโภคหรือการบริการสาธารณะ[2] ในที่ดินดังกล่าว ซึ่งยังเกิดความไม่ชัดเจนว่าการจำหน่ายที่ดินนั้นกฎหมายให้มีการจำหน่ายที่ดินโดยมีการให้คำมั่นว่าจะจัดให้มีสาธารณูปโภคหรือต้องการให้จำหน่ายที่ดินโดยจัดทำสาธารณูปโภคให้เสร็จสิ้นก่อน ซึ่งส่งผลถึงระบบการบำบัดน้ำเสียในหมู่บ้านจัดสรรเช่นกัน

[2]ข้อ 1, *ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 286 พ.ศ. 2515*

นอกจากนั้นยังไม่ได้มีการวางหลักเกณฑ์เรื่องสาธารณูปโภคในหมู่บ้านจัดสรรเท่าที่ควร จึงทำให้ผู้จัดสรรอาศัยช่องว่างของกฎหมายทำให้เกิดปัญหาขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่ผู้จัดสรรไม่ดูแลไม่บำรุงรักษาสาธารณูปโภคในหมู่บ้านจัดสรร อีกทั้งยังเกิดปัญหากับผู้ซื้อที่ดินจัดสรรในเรื่องการดูแลบำรุงรักษาสาธารณูปโภคและในบางโครงการผู้จัดสรรหมู่บ้านได้ทิ้งโครงการไม่รับผิดชอบในการบำรุงรักษาสาธารณูปโภคส่งผลให้สาธารณูปโภคเกิดความเสื่อมโทรมทั้งยังส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมในเรื่องของการปล่อยน้ำเสียจากหมู่บ้านลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ หากมีการปล่อยปละละเลยในเรื่องดังกล่าวหรือไม่ได้รับการแก้ไขให้ลุล่วงก็จะทำให้เป็นปัญหาของสังคม ส่วนหมู่บ้านโครงการใดที่ได้มีการจัดให้ดูแลและใช้สาธารณูปโภคโดยจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายอื่นก็ต้องเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายนั้น ๆ ทำให้กฎหมายดังกล่าวไม่มีสภาพบังคับ อีกทั้งไม่มีบทบัญญัติกฎหมายให้ผู้ซื้อหมู่บ้านจัดสรรเข้ามามีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาสาธารณูปโภค ซึ่งประกาศคณะปฏิวัติฉบับดังกล่าวได้มีการใช้บังคับเป็นระยะเวลานาน ซึ่งไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบันจึงทำให้มีการยกเลิกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 286 พ.ศ. 2515

ประเทศไทยมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายหลักที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่มีความรุนแรงเพิ่ม มากขึ้น รวมทั้งยังมีหน่วยงานอื่น ๆ เข้ามาทำการควบคุมการบำบัดน้ำเสียของชุมชน แต่ก็ยังไม่อาจแก้ปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมได้และปัญหาน้ำเน่าเสียก็ยังมีให้เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน เช่น ในกรณีของคลองแสนแสบที่เกิดน้ำเน่าเสีย มีกลิ่นเหม็น ซึ่งอาจเกิดจากการขาดการจัดการน้ำเสียในชุมชนและมีการปล่อยน้ำเสียลงสู่คลองแสนแสบ[3] ปัจจุบันได้มีการตราพระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543 ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2543 ขึ้นแทนประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 286 พ.ศ. 2515 โดยได้มีการแก้ไขและกำหนดมาตรฐานในการคุ้มครองผู้ซื้อหมู่บ้านจัดสรรและได้มีการกำหนดให้มีผู้รับผิดชอบในเรื่องการบำรุงรักษาสาธารณูปโภคโดยมีการกำหนดไว้ในมาตรา 43[4] ซึ่งสาธารณูปโภคที่ผู้จัดสรรที่ดินได้ทำขึ้นจะต้องเป็นไปตามแผนผังและโครงการที่ได้รับอนุญาต เพื่อประโยชน์แก่หมู่บ้านจัดสรรและได้กำหนดให้ผู้จัดสรรที่ดินต้องบำรุงรักษาสาธารณูปโภคที่จัดทำขึ้นรวมทั้งค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาสาธารณูปโภค เช่น การลอกท่อระบายน้ำ การจัดให้มีระบบบำบัด

---

[3]แตงอ่อน มั่นใจตน, "ประชารวมใจ คืนความสดใสให้คลองแสนแสบมหกรรมรวมใจเพื่อสายน้ำ" (2548) 27: 9633 *วารสารมหกรรมรวมใจ เพื่อสายน้ำ* 78, 78.

[4]มาตรา 43, *พระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543* บัญญัติว่า

สาธารณูปโภคที่ผู้จัดสรรที่ดินได้จัดให้มีขึ้นเพื่อการจัดสรรที่ดิน ตามแผนผังและโครงการที่ได้รับอนุญาต เช่น ถนน สวน สนามเด็กเล่น ให้ตกอยู่ในภาระจำยอมเพื่อประโยชน์แก่ที่ดินจัดสรรและให้เป็นหน้าที่ของผู้จัดสรรที่ดินที่จะบำรุงรักษาสาธารณูปโภคดังกล่าว ให้คงสภาพดังเช่นที่ได้จัดทำขึ้นนั้นต่อไปและจะกระทำการใดอันเป็นเหตุให้ประโยชน์แห่งภาระจำยอมลดไปหรือเสื่อมความสะดวกมิได้

น้ำเสียเพื่อบำบัดน้ำ ที่ผ่านการใช้แล้วจากบ้านเรือน ไม่ว่าจะเป็นน้ำที่ปล่อยมาจากในห้องน้ำ น้ำซักผ้า ซักล้าง ปรุงอาหารหรือการชำระล้างร่างกาย ซึ่งจะต้องได้รับการบำบัดให้มีคุณสมบัติไม่ต่ำกว่ามาตรฐานน้ำทิ้งของสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติหรือกฎหมายอื่นที่ใช้บังคับในท้องถิ่นนั้นก่อน จึงจะระบายสู่แหล่งน้ำได้หากไม่มีการกระทำดังกล่าวก็จะเกิดมลพิษทางน้ำ ทำให้เกิดการสูญเสียระบบนิเวศ เป็นต้น ซึ่งสาธารณูปโภคเป็นส่วนสำคัญของหมู่บ้านจัดสรร

อย่างไรก็ตามปัญหาดังกล่าวก็ยังไม่สามารถแก้ไขให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการดูแลบำรุงรักษาสาธารณูปโภคในหมู่บ้านจัดสรร การบังคับใช้กฎหมาย การที่ผู้จัดสรรโครงการหมู่บ้านจัดสรรหลีกเลี่ยงไม่ดำเนินการตามข้อกฎหมาย สาธารณูปโภคไม่ได้ตามมาตรฐานตามข้อกำหนดการจัดสรรที่ดิน อาจเป็นเพราะเจ้าของโครงการต้องการที่จะลดต้นทุนในการดำเนินการไม่ว่าจะเป็นเรื่องของระบบบำบัดน้ำเสียหรือโครงการหมู่บ้านจัดสรรบางโครงการมีการจัดเตรียมสาธารณูปโภคมีระบบการบำบัดน้ำเสียให้แก่หมู่บ้าน แต่ขาดการบำรุงรักษา ทำให้หมู่บ้านเกิดความเสื่อมโทรม เมื่อหลายๆ หมู่บ้านได้กระทำการดังกล่าวเหมือน ๆ กันและเป็นระยะเวลานานจึงทำให้แหล่งน้ำเกิดการเน่าเสียและเกิดปัญหามลพิษทางน้ำ จึงทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้พระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543 จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงเพื่อที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคม หากมีการจัดการไม่ดี น้ำเสียจะก่อให้เกิดผลกระทบไม่ว่าในทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม การท่องเที่ยวและความเป็นอยู่ของคนในสังคมนั้นๆ ด้วย นอกจากนั้นยังส่งผลกระทบต่อสังคมเกิดความเสียหายในแหล่งน้ำใกล้เคียงและก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในภายหลังหากน้ำเสียที่มีปริมาณมากไหลลงสู่แหล่งน้ำแล้วการลงทุนในการแก้ไขการบำบัดก็เป็นไปได้ยากและจะต้องใช้งบประมาณในการลงทุนเป็นจำนวนมากส่งผลให้ท้องที่ที่มีการปล่อยน้ำเสียต้องใช้งบประมาณในท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นจำนวนมากทำให้เกิดภาระในเรื่องของงบประมาณที่จะต้องใช้ในการบำบัดน้ำเสียอาจส่งผลกระทบต่อการนำงบประมาณไปพัฒนาท้องถิ่นในด้านอื่นๆของประชาชนในท้องถิ่นนั้นได้

ดังนั้น จึงควรศึกษาวิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับมลพิษทางน้ำที่เกิดจากหมู่บ้านจัดสรร เพื่อที่หามาตรการในการควบคุมมลพิษทางน้ำที่เกิดจากหมู่บ้านจัดสรร โดยศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 286 พ.ศ. 2515 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543 ว่ากฎหมายดังกล่าวมีความครอบคลุมและมีประสิทธิภาพหรือไม่ในการบำบัดน้ำเสียในหมู่บ้านจัดสรร เพราะหากไม่มีประสิทธิภาพจะส่งผลกระทบในหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสุขภาพอนามัยของประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณที่มีการปล่อยน้ำเสีย ทั้งยังส่งผลกระทบต่องบประมาณด้านการลงทุนในการบำบัดน้ำเสีย ซึ่งหากมีการปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะแล้วย่อมเป็นการยากที่จะดำเนินการ

แก้ไขและยังเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ จึงกล่าวได้ว่าวิทยานิพนธ์เล่มนี้มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษามาตรการในการควบคุมมลพิษทางน้ำที่เกิดจากชุมชนในหมู่บ้านจัดสรร หากว่าเกิดผลสำเร็จก็จะทำให้ระบบนิเวศและสุขอนามัยของประชาชนที่อยู่บริเวณนั้น ๆ ดีขึ้น ทั้งยังหาแนวทางเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและกฎหมายที่เกี่ยวกับการควบคุมมลพิษทางน้ำที่เกิดจากชุมชนในหมู่บ้านจัดสรร อาทิเช่น ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 286 พ.ศ. 2515 พระราชบัญญัติส่งเสริมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543

2. เพื่อศึกษาถึงกฎหมายต่างประเทศ เช่น ประเทศญี่ปุ่นและประเทศสหรัฐอเมริกาที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมมลพิษทางน้ำที่เกิดจากชุมชนในหมู่บ้านจัดสรร

3. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการจัดการมลพิษทางน้ำของประเทศไทยตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 286 พ.ศ. 2515 พระราชบัญญัติส่งเสริมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543 และวิเคราะห์กฎหมายต่างประเทศ เช่น ประเทศญี่ปุ่นและประเทศสหรัฐอเมริกา

4. เพื่อเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาของหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายในการแก้ปัญหามลพิษทางน้ำเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

สมมุติฐานของการศึกษา

มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมมลพิษทางน้ำที่เกิดจากชุมชนของประเทศไทยไม่สามารถนำมาใช้บังคับได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากยังพบปัญหามลพิษทางน้ำที่เกิดจากชุมชนและยังไม่สามารถแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำที่เกิดจากชุมชนในหมู่บ้านจัดสรรได้ รวมทั้งมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมมลพิษทางน้ำ จากชุมชนที่มีการบังคับใช้ที่อยู่ในรูปแบบหมู่บ้านจัดสรรไม่สามารถแก้ปัญหามลพิษทางน้ำหรือแก้ไขข้อบกพร่อง รวมทั้งควบคุมผู้ก่อมลพิษทางน้ำได้ เนื่องจากในหมู่บ้านจัดสรรไม่มีการควบคุมมลพิษอย่างแท้จริงซึ่งในกรณีดังกล่าวอาจก่อให้เกิดภาระแก่เจ้าของหรือผู้ครอบครองหมู่บ้านจัดสรร ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีมาตรการทางกฎหมายมาบังคับใช้ในการควบคุมการปล่อยน้ำเสียของหมู่บ้านจัดสรรที่ไหลลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะเช่นเดียวกับประเทศญี่ปุ่น ประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งมาตรการดังกล่าวอาจจะเป็นกรณีของการออกประกาศกระทรวง หรือข้อกำหนดมาดำเนินการเกี่ยวกับการควบคุมมลพิษทางน้ำในหมู่บ้านจัดสรรและควรส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนนั้น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยกัน

ขอบเขตของการศึกษา

กำหนดขอบเขตการศึกษาโดยเริ่มศึกษาและวิเคราะห์กฎหมายที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหามลพิษทางน้ำที่เกิดจากชุมชน อาทิเช่น ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 286 พ.ศ. 2515 พระราชบัญญัติ

ส่งเสริมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543 แนวคิดเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายที่จะนำไปใช้ในการจัดการปัญหามลพิษทางน้ำที่เกิดจากชุมชน รวมทั้งการจัดการปัญหามลพิษทางน้ำของประเทศญี่ปุ่นและประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากประเทศดังกล่าวข้างต้นได้ให้ความสำคัญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงการควบคุมมลพิษทางน้ำที่เกิดจากชุมชนมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมมลพิษทางน้ำที่เกิดจากชุมชนเพื่อที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนได้

2. ทำให้ทราบถึงปัญหาที่เกี่ยวกับมลพิษทางน้ำในหมู่บ้านจัดสรร อาทิเช่น ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 286 พ.ศ. 2515 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543

3. ทำให้ทราบถึงแนวคิด ทฤษฎี และกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหามลพิษทางน้ำที่เกิดจากชุมชนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

4. ทำให้ทราบถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาทางด้านกฎหมายมลพิษทางน้ำให้มีประสิทธิผลมากขึ้น

วิธีดำเนินงานวิจัย

การศึกษาและวิจัยค้นคว้า โดยศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารและเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบของหนังสือ บทความต่าง ๆ ในวารสาร สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งตัวบทกฎหมายเพื่อนำข้อมูลมาศึกษาแนวคิดเพื่อหาข้อสรุปและแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการแก้ปัญหามลพิษทางน้ำที่เกิดจากชุมชนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

ผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

ปัญหามลพิษทางน้ำเป็นปัญหาสำคัญระดับประเทศซึ่งปัญหามลพิษทางน้ำเป็นสิ่งที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและทำลายเศรษฐกิจของประเทศ ปัจจุบันประเทศไทยมีประชากรเพิ่มมากขึ้นเป็นจำนวนมากและมีความเจริญก้าวหน้าเพิ่มมากขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของประชากรอีกทั้งการใช้ทรัพยากรทางน้ำก็มีมากขึ้น สิ่งที่ตามมาคือ มลพิษทางน้ำ

มลพิษทางน้ำมีแหล่งกำเนิดจากหลายแห่ง ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ ชุมชน ซึ่งในปัจจุบันประชากรได้เข้ามาอยู่อาศัยในชุมชนเมืองมากขึ้นเพราะด้วยปัจจัยหลาย ๆ ประการและที่อยู่อาศัยในชุมชนเมืองที่ตอบสนองความต้องการมากที่สุด คือ หมู่บ้านจัดสรร ซึ่งในหมู่บ้านจัดสรรจะต้องจัดให้มีการบริการทางด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นบริการสาธารณะ สาธารณูปโภค การจัดให้มีท่อระบายน้ำเสียเพื่อป้องกันการปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะทำให้แหล่งน้ำเกิดความเสื่อมโทรม หากหมู่บ้านจัดสรรทุก ๆ หมู่บ้านไม่มีท่อระบายน้ำเสีย ไม่มีการบำบัดน้ำเสียอาจส่งผลกระทบต่อประเทศชาติได้ ทั้งสภาพสังคมไทยหมู่บ้าน

จัดสรรที่พบเห็นในปัจจุบันมีเพียงท่อระบายน้ำฝน ซึ่งไม่ได้สร้างมาเพื่อรองรับน้ำเสียที่ผ่านการใช้งานจากการอุปโภค บริโภคในครัวเรือน เมื่อน้ำฝนรวมกับน้ำเสียและไม่มีการบำบัดและมีการปล่อยสู่แหล่งน้ำสาธารณะสิ่งที่ตามมาคือ น้ำเน่าเสียทั้งยังทำให้ส่งผลต่อสุขภาพอนามัยและสภาพแวดล้อมของประชาชนที่อยู่ใกล้กับบริเวณแหล่งน้ำ

ประเทศไทยได้มีกฎหมายแม่บทเกี่ยวกับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมซึ่งได้มีการจัดการและควบคุมมลพิษทางน้ำไว้ คือ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 ซึ่งได้มีการควบคุมมลพิษทางน้ำจากแหล่งกำเนิด หลักเรื่องผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษเป็นผู้จ่าย[5] การดำเนินงานและการควบคุมระบบบำบัดน้ำเสียรวมทั้งในประเทศไทยยังมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการมลพิษทางน้ำเป็นจำนวนมากซึ่งทำให้เกิดการขาดเอกภาพในการจัดการปัญหาทางด้านการทำงานไม่มีการประสานงานอย่างเป็นระบบ อีกทั้งหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายซึ่งเป็นหลักการที่ช่วยในการปัญหาเรื่องของมลพิษแต่ยังไม่อาจที่จะแก้ปัญหาในส่วนของต้นเหตุของมลพิษทางน้ำได้

ส่วนหมู่บ้านจัดสรรซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยของชุมชนเมืองก็มีปัญหาในเรื่องของการปล่อยน้ำที่ผ่านการใช้งานแล้วแต่ไม่มีการบำบัดซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของมลพิษทางน้ำเช่นกัน[6] ในประเทศไทยได้มีประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 286 พ.ศ. 2515 ซึ่งในช่วงเวลานั้นไม่ได้ให้ความสำคัญกับสาธารณูปโภคเท่าที่ควรทั้งกฎหมายฉบับนี้ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน หลักการและรายละเอียดเกิดความไม่เหมาะสมหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นไม่มีมาตรการในการแก้ปัญหาการดูแลสิ่งสาธารณูปโภค ไม่มีการดูแลการจัดทำสิ่งสาธารณูปโภคซึ่งอาจทำให้หมู่บ้านจัดสรรเกิดความเสื่อมโทรมได้ ต่อมามีการยกเลิกประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 286 พ.ศ. 2515 และตราพระราชบัญญัติจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543 ขึ้นมาใช้บังคับแทน ส่วนหมู่บ้านจัดสรรที่สร้างขึ้นตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 286 พ.ศ. 2515 ได้มีการกำหนดไว้ในบทเฉพาะกาลซึ่งให้มีผลใช้บังคับต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัติจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543 แต่อย่างไรก็ตามยังเกิดปัญหาการตีความ ในพระราชบัญญัติจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543 ว่าระบบบำบัดน้ำเสีย การระบายน้ำเสีย

---

[5] มาตรา 68 วรรคสอง, *พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535* บัญญัติว่า
เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษที่กำหนดตามวรรคหนึ่งมีหน้าที่ต้องติดตั้งหรือจัดให้มีระบบบำบัดอากาศเสีย อุปกรณ์หรือเครื่องมืออื่นใดสำหรับการควบคุม กำจัด ลด หรือขจัดมลพิษซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพอากาศตามที่เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษกำหนด เว้นแต่ จะได้มีระบบอุปกรณ์หรือเครื่องมือดังกล่าว ซึ่งเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษได้ทำการตรวจสภาพและทดลองแล้วว่ายังใช้การได้อยู่แล้ว เพื่อการนี้ เจ้าพนักงานผู้ควบคุมมลพิษจะได้กำหนดให้มีผู้ควบคุมการดำเนินงานระบบบำบัดอากาศเสียอุปกรณ์หรือเครื่องมือดังกล่าวอีกด้วย

[6] อำนาจ วงศ์บัณฑิต, *กฎหมายสิ่งแวดล้อม* (กรุงเทพฯ: วิญญชน, พิมพ์ครั้งที่ 1, 2545) 183.

ตามพระราชบัญญัตินี้ จัดว่าเป็นบริการสาธารณะ[7] หรือสาธารณูปโภค[8] เพราะอาจส่งผลต่อผู้ทำโครงการหมู่บ้านจัดสรรว่าเป็นสิ่งที่ต้องบังคับให้มีหรือเพียงแต่เป็นสิ่งที่จัดให้มีหรือไม่มีก็ได้

ประเทศไทยในอดีตได้มองข้ามในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติเมื่อทรัพยากรธรรมชาติเกิดความเสื่อมโทรมมากขึ้นก็ได้ให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติรวมถึงในเรื่องของมลพิษทางน้ำแต่ปัจจุบันก็ยังไม่อาจแก้ปัญหาในเรื่องมลพิษทางน้ำได้ทั้งยังไม่อาจนำน้ำที่ผ่านการใช้แล้วในชีวิตประจำวันนำกลับมาใช้ใหม่ได้เหมือนอย่างเช่นประเทศญี่ปุ่น รัฐบาลของประเทศญี่ปุ่นได้ให้ความช่วยเหลือทางด้านเทคนิค การเงิน ส่งเสริมการบำบัดน้ำเสียภายในประเทศทั้งประชาชนได้ให้ความร่วมมือในการลดมลพิษทางน้ำซึ่งประเทศญี่ปุ่นได้มีการนำหลัก 3R (Reduce Reuse Recycle)[9] มาใช้เนื่องจากรัฐบาลญี่ปุ่นได้เห็นถึงความจำเป็นในการแก้ไขปัญหาการปล่อยของเสีย การลดของเสีย และนำสิ่งเหล่านั้นกลับมาใช้ใหม่ซึ่งเป็นการส่งเสริมสังคมในรูปแบบการหมุนเวียน ญี่ปุ่นได้มีการจัดการน้ำเสียโดยนำหลักการ 3R มาใช้เพื่อแก้ปัญหามลพิษทางน้ำโดยโรงงานสาธิตการรีไซเคิลและรียูสน้ำที่มีชื่อว่า “คิวตะคิวชู” โดยนำน้ำที่ผ่านการใช้แล้วในครัวเรือนมาทำการรีไซเคิลจนเป็นน้ำสะอาดแล้วส่งไปยังโรงงานไฟฟ้าเพื่อน้ำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

ส่วนในประเทศสหรัฐอเมริการัฐบาลของประเทศสหรัฐอเมริกาตระหนักถึงปัญหาจากมลพิษทางน้ำเป็นอย่างมากซึ่งเป็นปัญหาที่มีความสำคัญระดับประเทศซึ่งได้มีกฎหมายกลางในการควบคุมมลพิษทางน้ำและนอกจากนั้นในแต่ละมลรัฐก็ได้มีการบัญญัติกฎหมายไว้โดยเฉพาะและมีความสอดคล้องกับกฎหมายกลางซึ่งการจัดการน้ำเสียในสหรัฐอเมริกามีหลายวิธีการแล้วแต่ความเหมาะสมแต่ละพื้นที่ ส่วนการจัดการน้ำของแต่ละมลรัฐก็มีกฎหมายโดยเฉพาะซึ่งในมลรัฐแคลิฟอร์เนียมีกระทรวงสาธารณสุขเป็นผู้ที่ให้คำปรึกษาในเรื่องสิ่งแวดล้อม สุขภาพของประชาชน ซึ่งในแคลิฟอร์เนียมีโรงบำบัดน้ำเสียชุมชนในเมือง Woodland[10] ทั้งในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย มีการควบคุมการใช้น้ำและนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ โดยผู้ว่าการรัฐแคลิฟอร์เนียได้ออกคำสั่งฉุกเฉินให้ควบคุมการใช้น้ำทั่วทั้งรัฐและรัฐบาลแคลิฟอร์เนีย

---

[7]มาตรา 4, *พระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543* บัญญัติว่า

บริการสาธารณะ หมายความว่า การให้บริการหรือสิ่งอำนวยความสะดวกในโครงการจัดสรรที่ดินที่กำหนดไว้ในโครงการที่ขออนุญาตจัดสรรที่ดินตามมาตรา 23(4)

[8]มาตรา 3, *พระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน (ฉบับที่2) พ.ศ. 2558* บัญญัติว่า

สาธารณูปโภค หมายความว่า สิ่งอำนวยประโยชน์ที่ผู้จัดสรรที่ดินได้จัดให้มีขึ้นเพื่อให้ผู้ซื้อที่ดินจัดสรรใช้ประโยชน์ร่วมกันตามสัญญาหรือแผนผังโครงการที่ได้รับอนุญาต

[9]UNEP RRCAP resources, *Reduce Reuse Recycle (3r) in japan* (30 may 2017) Reduce Reuse Recycle (3r) <http://www.env.go.jp/recycle/3r/en/index.html>

[10]Joy Kwanrawee, *สิ่งแวดล้อม:โรงงานบำบัดน้ำเสียแคลิฟอร์เนีย* (16 กันยายน 2558) สิ่งแวดล้อมโรงงานบำบัดน้ำเสียแคลิฟอร์เนีย <http://www.bloggang.com>.

ยังมีมาตรการควบคุมสั่งให้สำนักงานประปาในแต่ละเขตจัดทำรายงานการใช้น้ำประจำเดือน หากครัวเรือนหลังใดสามารถลดการใช้น้ำได้ทางภาครัฐมีนโยบายการคืนภาษีให้กับประชาชน ส่วนการนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ในรัฐแคลิฟอร์เนียเนื่องจากการประสบปัญหากับภัยแล้งขาดแคลนน้ำจึงต้องนำน้ำที่ใช้แล้วมาบำบัดเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่โดยการบริโภคหรือนำกลับไปสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ

ส่วนมลรัฐนิวยอร์ก ได้มีการรักษามาตรฐานน้ำให้มีความสอดคล้องกับสุขภาพของประชาชนและมีการป้องกันและควบคุมมลพิษทางน้ำในมลรัฐนิวยอร์ก การดำเนินการของเทศบาลป้องกันไม่ให้ปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำเมืองหรือหมู่บ้านที่มีการจัดตั้งขึ้นในมลรัฐนิวยอร์กจะต้องมีการกำจัดของเสียเพื่อไม่ให้เกิดการปนเปื้อนหรือมีการปล่อยของเสียลงสู่แหล่งน้ำ เมื่อใดก็ตามที่ได้มีการจัดตั้งหมู่บ้านจะต้องอยู่ภายใต้บังคับบทบัญญัติของกฎหมายและการบำรุงรักษาจะต้องเป็นไปตามข้อกำหนดเทศบาล ตัวอย่างวิธีการจัดการกับปัญหาน้ำเสียที่ไหลลงสู่คลอง Gowanus[11] เมืองบรูคลิน นิวยอร์ก เป็นคลองที่ประสบปัญหากับมลพิษทางน้ำของสหรัฐอเมริกา ซึ่งประชาชนที่อยู่ริมคลองเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบ เนื่องจากการสร้างผังเมืองแบบเก่านั้นสร้างท่อระบายน้ำฝนและท่อระบายน้ำเสียรวมกัน หากฝนตกมาในปริมาณมากน้ำฝนก็จะล้นไปปนกับน้ำเสีย วิธีการแก้ไขโดยการปลูกต้นไม้เพื่อชะลอการไหลของน้ำไม่ให้น้ำเสียปนเปื้อนกับน้ำฝนในช่วงพายุ

ข้อเสนอแนะ

1. มลพิษทางน้ำของหมู่บ้านจัดสรรที่สร้างขึ้นตามพระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543

มลพิษทางน้ำอาจมีแหล่งกำเนิดและแหล่งที่มาได้จากหลายสาเหตุแต่หนึ่งในนั้นคือชุมชนที่เป็นหมู่บ้านจัดสรรทั้งหมู่บ้านจัดสรรในประเทศไทยก็มีอยู่เป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นในกรุงเทพมหานครหรือในต่างจังหวัด ซึ่งประชาชนในหมู่บ้านก็มีความจำเป็นที่จะต้องมีกิจกรรมในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับน้ำ และเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดมลพิษทางน้ำและส่งผลต่อสภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศและภาพลักษณ์ของประเทศ

การตีความคำว่า บริการสาธารณะ และสาธารณูปโภค ตามพระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543 แม้ตามพระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543 ได้ให้คำนิยามของคำว่า “สาธารณูปโภค” หมายความว่า สิ่งอำนวยประโยชน์ที่ผู้จัดสรรที่ดินได้จัดให้มีขึ้นเพื่อให้ผู้ซื้อที่ดินจัดสรรใช้ประโยชน์ร่วมกันตามสัญญาหรือแผนผังโครงการที่ได้รับอนุญาต และบริการสาธารณะ” หมายความว่า การให้บริการหรือสิ่งอำนวยความสะดวกในโครงการจัดสรรที่ดินที่กำหนดไว้ในโครงการที่ขออนุญาตจัดสรรที่ดินตามมาตรา 23(4) ไว้ก็ตาม แต่จากคำนิยามดังกล่าวไม่ได้กล่าวถึงว่าระบบบำบัดน้ำเสียว่าเป็นสาธารณูปโภคหรือบริการสาธารณะจึงต้อง

[11]Ninga Kasama, *นิวยอร์กกับการแก้ปัญหาน้ำเสียปะปนไหลลงคลองด้วยถังขยะต้นไม้* (7 กรกฎาคม 2560) นิวยอร์กกับการแก้ปัญหาน้ำเสียปะปนไหลลงคลองด้วยถังขยะต้นไม้ < http://www.medium.com/2-000-gallon>.

มีการระบุไว้ ให้เกิดความชัดเจนว่าสิ่งใดบ้างที่เป็นสาธารณูปโภคในโครงการหมู่บ้านจัดสรรและระบบบำบัดน้ำเสียจัดว่า เป็นสาธารณูปโภคหรือบริการสาธารณะ เพราะจะเกิดความแตกต่างกันระหว่างสาธารณูปโภคกับบริการสาธารณะ หากจัดให้ระบบบำบัดน้ำเสียเป็นสาธารณูปโภค การจัดให้มีสาธารณูปโภคก็จะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ และมาตรฐานข้อกำหนดของคณะกรรมการจัดสรรที่ดิน แต่หากจัดให้ระบบบัดน้ำเสียเป็นบริการสาธารณะซึ่งบริการสาธารณะเป็นการให้บริการหรือสิ่งอำนวยความสะดวกในโครงการจัดสรรที่ดินที่กำหนดไว้ในโครงการตามมาตรา 4 ซึ่งจะจัดให้มีหรือไม่มีก็ได้ เป็นเรื่องความสมัครใจของผู้จัดสรรที่ดินหรือบริการสาธารณะอาจเกิดขึ้นได้อีกทางหนึ่งโดยนิติบุคลหมู่บ้านจัดสรรเป็นผู้จัดให้มีขึ้นเพื่อเป็นสวัสดิการของสมาชิกเพื่อเป็นสาธารณะประโยชน์

2. หน่วยงานที่รับผิดชอบตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535

1) ในกรณีของการขาดเอกภาพในการจัดการ ควรที่จะมีหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบในการประสานงาน รับผิดชอบในการแก้ปัญหามลพิษโดยตรง เช่น ให้กรมควบคุมมลพิษเป็นหน่วยงานกลางที่รับผิดชอบในการแก้ไขปัญหามลพิษมีอำนาจในการกำกับดูแลหน่วยงานอื่นแก้ไขปัญหาในส่วนที่ตนรับผิดชอบอย่างจริงจัง เช่น ให้กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการสำหรับเจ้าของและผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษเก็บบันทึกสถิติและข้อมูลในการทำงานของระบบบำบัดของตนเมื่อพิจารณาให้เชื่อมโยงกับแหล่งกำเนิดมลพิษทางน้ำจากชุมชนในหมู่บ้านจัดสรรโดยให้เจ้าของแหล่งกำเนิดบันทึกสถิติและรวบรวมของแต่ละหมู่บ้านให้แก่หน่วยงานเพื่อนำเสนอต่อเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษ

2) ในกรณีที่หน่วยงานแต่ละหน่วยงานก็มีมาตรฐานในการควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิดไม่เหมือนกันควรที่จะมีหน่วยงานกลางเข้ามาเป็นผู้ประสานงานเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาความขัดแย้งกันระหว่างหน่วยงาน มิฉะนั้นอาจส่งผลกระทบในการจัดการมลพิษจากแหล่งกำเนิดและอาจทำให้กฎหมายไม่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งในเรื่องของมาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทิ้งกับมาตรฐานคุณภาพน้ำต้องไปในทิศทางเดียวกัน คือ หากมาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทิ้งมีความเข้มงวด มาตรฐานคุณภาพน้ำก็ต้องมีความเข้มงวดไปด้วยเช่นกันหากไม่มีความสัมพันธ์กันก็อาจเกิดปัญหาอีกได้ทั้งยังส่งผลเสียต่อผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษ เช่น ต้องจ่ายค่าบำบัดน้ำเสียเป็นจำนวนมากซึ่งเกินความจำเป็น

3) การนำหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายเป็นส่วนท้ายสุดที่จะต้องนำมาพิจารณาซึ่งเป็นส่วนที่ดีที่มีหลักการดังกล่าวแต่ประการแรกจะต้องมีการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุก่อน เช่น กรณีที่เจ้าของแหล่งกำเนิดจะต้องดำเนินการขั้นพื้นฐานก่อน เช่น กรณีแหล่งกำเนิดมลพิษทางน้ำจากชุมชนในหมู่บ้านจัดสรรโดยติดตั้งถังดักไขมันหรือการบำบัดน้ำเสียในครัวเรือนซึ่งจัดให้มีในทุกบ้าน ในกรณีดังกล่าวหากประชาชนไม่มีทุนทรัพย์ในการติดตั้งถังดักไขมันหรือการบำบัดน้ำเสียในครัวเรือน ผู้ศึกษาพึงปรารถนาว่าควรให้ภาครัฐให้การ

สนับสนุนในการจัดตั้งถังดักไขมันหรือที่บำบัดน้ำเสียขนาดย่อมให้แก่ชุมชน หมู่บ้านจัดสรร อย่างเช่นเดียวกับการที่รัฐได้สนับสนุนในเรื่องของกล่องสัญญาณโทรทัศน์ให้แก่ประชาชน

3. นำหลักการ 3R มากำหนดไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมประเทศไทย เป็นประเทศที่ประสบกับปัญหาในการจัดการมลพิษทางน้ำแม้ว่าประเทศไทยจะมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมลพิษทางน้ำก็ตามแต่ก็ยังประสบปัญหาเช่นเดิมประเทศไทยควรนำวิธีการแบบญี่ปุ่นมาใช้ กล่าวคือในเรื่อง ของหลักการ 3R มาบริหารจัดการกับสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง ประเทศไทยควรให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกของประชาชนในการลดการปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะโดยให้กักเก็บน้ำเสียในบ่อบำบัดน้ำเพื่อที่จะนำน้ำเหล่านั้นกลับมาใช้ใหม่ได้อีกครั้งโดยสร้างความเคยชินและมีความรู้สึกถึงความรับผิดชอบร่วมกันของประชาชนกับภาครัฐและส่งเสริมให้สถานศึกษามีความรู้เกี่ยวกับหลักการ 3R เพื่อให้เยาวชนมีความรู้ ความเข้าใจและรู้จักคุณค่าของน้ำ ประเทศไทยควรที่จะมีระบบบำบัดน้ำแยกระหว่างน้ำฝนกับน้ำเสียที่ผ่านการใช้แล้ว ทั้งภาครัฐ และเอกชนต้องให้ความร่วมมือกัน เช่น การจัดกิจกรรมและการให้ความรู้ในการจัดการน้ำเสียในครัวเรือนดังเช่นประเทศญี่ปุ่น หากหมู่บ้านใดไม่ระบบบำบัดน้ำเสียเทศบาลของประเทศญี่ปุ่นจะจัดบ่อเกรอะซึ่งเป็นวิธีการบำบัดน้ำเสียในครัวเรือนชนิดหนึ่ง ทั้งจัดให้มีบ่อบำบัดน้ำเสียให้เพียงพอและสามารถปฏิบัติงานได้จริง

บรรณานุกรม

แตงอ่อน มั่นใจตน, “ประชารวมใจ คืนความสดใสให้คลองแสนแสบมหกรรมรวมใจเพื่อสายน้ำ” (2548) 27:9633 *วารสารมหกรรมรวมใจเพื่อสายน้ำ*

อำนาจ วงศ์บัณฑิต, *กฎหมายสิ่งแวดล้อม* (กรุงเทพฯ: วิญญชน, พิมพ์ครั้งที่ 1, 2545)

Joy Kwanrawee, *สิ่งแวดล้อม:โรงงานบำบัดน้ำเสียแคลิฟอร์เนีย* (16 กันยายน 2558) สิ่งแวดล้อม โรงงานบำบัดน้ำ เสียแคลิฟอร์เนีย <http://www.bloggang.com>

Ninga Kasama, *นิวยอร์กกับการแก้ปัญหาน้ำเสียปะปนไหลลงคลองด้วยถังขยะต้นไม้* (7 กรกฎาคม 2560) นิวยอร์ก กับการแก้ปัญหาน้ำเสียปะปนไหลลงคลองด้วยถังขยะต้นไม้ <http://www.medium.com/2-000-gallon>

UNEP RRCAP resources, *Reduce Reuse Recycle (3r) in japan* (30 may 2017) Reduce Reuse Recycle (3r) <http://www.env.go.jp/recycle/3r/en/index.html >

การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดภายใต้ระเบียบประชาคมยุโรป เลขที่ 1151/2012 ว่าด้วยระบบมาตรฐานผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรและอาหาร

The Protection of Geographical Indications and Designations of Origin under the EC Regulation No 1151/2012 on the quality schemes for agricultural products and foodstuffs

*ตะวัน เดชภิรัตนมงคล**

บทคัดย่อ

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน และป้องกันความสบสันหลงผิดของสินค้าประเภทเดียวกันที่มาจากแหล่งภูมิศาสตร์อื่น พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยกำหนดนิยามที่แสดงให้เห็นถึงคุณภาพ หรือชื่อเสียงของสินค้าที่มีลักษณะเฉพาะ แต่ไม่ได้กล่าวถึงขั้นตอนการผลิตต้องกระทำในพื้นที่แหล่งกำเนิดทุกขั้นตอนหรือไม่ สินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยจึงได้รับการตีความตามระเบียบประชาคมยุโรป ที่ 1151/2012 เข้าข่ายเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เท่านั้น อันเป็นการจำกัดศักยภาพของสินค้าไทยโดยปริยาย ขณะที่ระเบียบประชาคมยุโรปได้กำหนดขอบเขตการคุ้มครองในลักษณะสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดอีกลักษณะหนึ่ง นอกจากนี้ ระเบียบประชาคมยุโรปฉบับนี้ยังให้ความสำคัญต่อระบบมาตรฐานผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรและอาหารซึ่งมีส่วนสำคัญเพื่อยกระดับมาตรฐานการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิด และยกระดับความน่าเชื่อถือในการแข่งขันมากขึ้นโดยกำหนดหลักเกณฑ์การควบคุมคุณภาพให้หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานควบคุมในการตรวจสอบมาตรฐานสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ได้รับการขึ้นทะเบียนให้เป็นไปตามระบบมาตรฐานของระเบียบฉบับนี้ ขณะที่พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

**อาจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*

ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบคุณภาพของสินค้าที่จะขอรับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แต่อย่างใด

ดังนั้น ควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ในส่วนของนิยามศัพท์ให้ครอบคลุมสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิด และควรกำหนดคำอธิบายนิยามศัพท์ให้ชัดเจนทั้งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิด ให้สอดคล้องกับระเบียบประชาคมยุโรป ที่ 1151/2012 ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับควบคุมคุณภาพสินค้าให้มีสภาพบังคับชัดเจนไม่อยู่ภายใต้ดุลพินิจของนายทะเบียน จึงสามารถยกระดับการคุ้มครองให้มีมาตรฐานสากล

คำสำคัญ : สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิด ระบบมาตรฐาน

Abstract

Geographical Indication is a tool to promoting the local economy, which brings about sustainability to the local economy and prevents customers from being misleaded by the identical products producing from diverse geographical sources. The Protection of Geographical Indication Act B.E.2546 was, as a result, enacted to protect the geographical indications by addressing the definition reflecting quality or reputation of a product that was unique. However, the act did not determine the production process detail whether a product was necessarily required to produce in its geographical origin or not. The product that indicated its geographical origin in Thailand was interpreted following the Regulation (EU) No. 1151/2012 and considered as the Protected Geographical Indication (PGI), implicitly limiting potential of the Thailand's products, while the regulation, determined the scope of protection in the protected designation of origin differently. The Regulation (EU) No. 1151/2012 gave emphasis on quality schemes for agricultural products and foodstuffs, which was significant in term of raising protection standard of the geographical indication and designations of origin and boosting level of credibility in the competition by addressing principles of quality control to the public authority and control body in examining the geographical indication and designation of origin that were registered following the scheme under this regulation. The Protection of Geographical Indication Act B.E.2546, nevertheless, did not contain the provisions relating to quality control of a product that was requested to proceed the geographical indication registration.

The researcher, consequently, suggested to amend provisions under the Protection of Geographical Indications Act B.E. 2546 (2003) to comprehend definitions of Designations of Origin and address the terminology of Geographical Indications and Designations of Origin similarly to the EC Regulation No 1151/2012. The provisions on quality control of goods should have been added explicitly, not under the discretion of the Registrar. This was anticipated to enhance the level of protection of Geographical Indications to reach the international standards.

Keyword : Geographical Indication, Designations of Origin, Quality Schemes

บทนำ

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications) เป็นชื่อเรียกสินค้าที่มีลักษณะโดดเด่นสืบเนื่องจากปัจจัยธรรมชาติของแหล่งภูมิศาสตร์หรือปัจจัยจากมนุษย์ส่งผลต่อความมีลักษณะเฉพาะตัวของสินค้าแตกต่างจากสินค้าประเภทเดียวกันที่มาจากแหล่งภูมิศาสตร์อื่น แต่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นเพียงคำเรียกโดยทั่วไปเท่านั้น การคุ้มครองสินค้าในลักษณะนี้ยังมีคำเรียกขานอีกลักษณะหนึ่งคือสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิด (Designations of Origin) ซึ่งเป็นการคุ้มครองที่มีลักษณะเข้มข้นยิ่งกว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่การคุ้มครองทั้งสองลักษณะต่างมีเจตนารมณ์เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคไม่ให้สับสนหลงผิดในแหล่งกำเนิดของสินค้า สงวนรักษาภูมิปัญญาจากปัจจัยของมนุษย์ และเพิ่มมูลค่าของสินค้าส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจฐานรากของคนในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ตลอดระยะเวลาการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ประเทศไทยได้รับความร่วมมือจากสหภาพยุโรปผ่านโครงการความร่วมมือด้านทรัพย์สินทางปัญญาประชาคมยุโรป หรือ ECAP Project มาโดยตลอด ทำให้เกิดการส่งเสริมความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยในสหภาพยุโรปผ่านระเบียบประชาคมยุโรปซึ่งเป็นกฎหมายกลางของบรรดาสมาชิก 28 ประเทศ พบว่า ระเบียบประชาคมยุโรป ที่ 1151/2012 มีสภาพบังคับเป็นปัจจุบัน และให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อระบบมาตรฐานผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรและอาหาร สืบเนื่องจากโครงการ Europe 2020 ที่มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจของสหภาพยุโรปให้หลุดพ้นจากวิกฤติเศรษฐกิจโดยออกระเบียบยกระดับมาตรฐานสินค้า ขณะที่พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของไทยกลับไม่มีบทบัญญัติให้ผู้ประกอบการที่ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จำต้องจัดให้มีระบบควบคุมคุณภาพโดยตรง แต่อาศัยอำนาจตามมาตรา 15 ให้นายทะเบียนมีอำนาจออกคำสั่งรับขึ้นทะเบียนโดยมีเงื่อนไขหรือไม่มีเงื่อนไขก็ได้ ซึ่งทางปฏิบัตินายทะเบียนใช้ดุลพินิจ กำหนดเงื่อนไขต้องจัดให้มีระบบควบคุมและตรวจสอบกระบวนการผลิตในระดับผู้ผลิตและระดับจังหวัดกรณีรับขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น

ดังนั้น การศึกษาระเบียบประชาคมยุโรปที่ 1151/2012 ฉบับปัจจุบันซึ่งให้ความสำคัญต่อระบบมาตรฐานผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรและอาหารจึงมีส่วนสำคัญเพื่อยกระดับมาตรฐานการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทยให้ทัดเทียมมาตรฐานสากลสำหรับการขอรับความคุ้มครองในสหภาพยุโรปในอนาคต

ความเป็นมาของการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประชาคมยุโรป

การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในสหภาพยุโรปเกิดขึ้นจากแรงกระตุ้นทางระบบเศรษฐกิจของสหภาพที่มีทรัพยากรธรรมชาติอันหลากหลายโดยเฉพาะสินค้าเกษตรและอาหาร สหภาพยุโรปเล็งเห็นถึงความสำคัญอันเป็นจุดแข็งของกลุ่มประเทศสมาชิกจึงริเริ่มแนวคิดในการสนับสนุนเกษตรกร และผู้ผลิตสินค้าเกษตรและอาหารที่อยู่ห่างไกลให้ได้รับโอกาสในการสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าและเป็นรายได้ให้แก่ชุมชนและเป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นถึงคุณภาพของสินค้าสามารถสร้างความต้องการของตลาดได้สูงขึ้น[1] สหภาพยุโรปจึงตราระเบียบประชาคมยุโรปฉบับแรก ได้แก่ Regulation (EEC) No 1601/91 สำหรับผลิตภัณฑ์ไวน์[2] แต่การจดทะเบียนอย่างเข้มงวดและเป็นระบบอย่างจริงจังได้เริ่มขึ้นจากการบังคับใช้ระเบียบประชาคมยุโรป เลขที่ 2081/92 เพื่อคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดภายใต้มาตรฐานเดียวกันระหว่างประเทศสมาชิกทั้ง 27 ประเทศ[3] แต่ความเข้มงวดของระเบียบดังกล่าวทำให้คณะกรรมการระงับข้อพิพาทแห่งองค์การการค้าโลก (WTO Dispute Panel) เห็นว่าระเบียบดังกล่าวมีความเคร่งครัดและอาจขัดกับความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเกี่ยวกับการค้า (Trade-related Aspects of Intellectual Property Rights : TRIPs) สภายุโรปจึงแก้ไขระเบียบฉบับใหม่เป็น Regulation (EEC) No 510/2006 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 20 มีนาคม ค.ศ. 2006[4] แต่ด้วยวิกฤตการเงินโลกช่วงปี ค.ศ. 2007 และค.ศ. 2008 ส่งผลกระทบต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้สหภาพยุโรปประกาศนโยบาย the Europe 2020 ที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจช่วงปี ค.ศ. 2010 ถึง ค.ศ. 2020 จึงมีแนวคิดการปรับปรุงระเบียบประชาคมยุโรปเพื่อเพิ่มมาตรฐานผลิตภัณฑ์สินค้า

---

[1] Preamble of Council Regulation (EEC) No 2081/92 on the protection of geographical indications and designations of origin for agricultural products and foodstuffs.

[2] ระเบียบประชาคมยุโรปที่คุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ฉบับแรก ได้แก่ Regulation (EEC) No 1601/91 สำหรับผลิตภัณฑ์ไวน์ ส่วนระเบียบประชาคมยุโรป เลขที่ 2081/92 ว่าด้วยการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดสำหรับสินค้าเกษตรและอาหาร ใช้บังคับเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ. 1992 นั้น ถือเป็นระเบียบฉบับแรกที่เน้นย้ำถึงความสำคัญของการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

[3] ปัจจุบันสหภาพยุโรปมีสมาชิก 28 ประเทศ โดยประเทศโครเอเชีย เป็นสมาชิกลำดับล่าสุด เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2556 (สืบค้นวันที่ 8 มกราคม 2561) <https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_en#tab-0-1>

[4] Michael Blakeney, *The Protection of Geographical Indications : Law and Practice* (United Kingdom : Edward Elgar Publishing Limited, 2014) 69.

เกษตรและอาหารเพื่อยกระดับความน่าเชื่อถือและสร้างความเข้มแข็งในการแข่งขันของสหภาพและสงวนภูมิปัญญาด้านสินค้าอุปโภคให้ดำรงอยู่สืบไปจึงตราระเบียบประชาคมยุโรป ที่ 1151/2012 ว่าด้วยระบบมาตรฐานผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรและอาหาร มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน ค.ศ. 2012[5]

ระบบมาตรฐานผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรและอาหารแห่งประชาคมยุโรป

ระเบียบประชาคมยุโรป ที่ 1151/2012 ตราบทบัญญัติร่วม (Common Provisions) ไว้ในลักษณะ 5 ข้อ 35[6] ให้นำระบบมาตรฐานที่บัญญัติไว้ในลักษณะ 2 มาใช้บังคับกับการควบคุมตรวจสอบรายละเอียดของสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ได้รับการขึ้นทะเบียน มีสาระสำคัญดังนี้

1. สินค้าที่ได้รับความคุ้มครอง

ระบบมาตรฐาน (Quality Schemes) ในบทบัญญัติลักษณะ 2 ของระเบียบฉบับนี้ให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Protected Geographical Indications หรือ PGI) และสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิด (Protected Designations of Origin หรือ PDO) เพื่อช่วยเหลือบรรดาผู้ผลิตสินค้าที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์โดยชื่อเรียกของสินค้านั้นจะได้รับความคุ้มครองเป็นทรัพย์สินทางปัญญาภายในดินแดนของสหภาพโดยการแสดงข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับคุณลักษณะที่สามารถเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้านั้นและเป็นหลักประกันผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่ผู้ผลิตได้[7]

1.1 สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications)

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือ ชื่อที่แสดงให้เห็นว่าสินค้านั้นมีแหล่งกำเนิดจากสถานที่ภูมิภาค หรือประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะซึ่งมีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือลักษณะอื่นใดอันแสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะอันสืบเนื่องมาจากแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้า และจำต้องมีขั้นตอนการผลิตอย่างน้อยขั้นตอนหนึ่งที่กระทำในพื้นที่แหล่งภูมิศาสตร์นั้น[8]

อาทิ แตงกวาดอง Spreewlder Gurken เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับความคุ้มครอง (PGI) ของประเทศเยอรมนี มีถิ่นกำเนิดในแหล่งภูมิศาสตร์ที่มีชื่อเรียกว่า “the glacial valley of the Spree” ตั้งอยู่ในพื้นที่ตอนเหนือของเมือง Cottbus และเมือง Neuendorfer See แต่ในคำร้องขอขึ้นทะเบียนขณะนั้นมีการระบุขอบเขตพื้นที่แหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้านี้มากกว่าพื้นที่การผลิตจริง แต่ศาลยุติธรรมยุโรปตัดสินว่าชื่อดังกล่าวไม่ทำให้ผู้บริโภคสับสนหลงผิดในชื่อแหล่งกำเนิด อีกทั้งขั้นตอนหรือการผลิตที่ได้กระทำในขอบเขตแหล่งภูมิศาสตร์ที่กำหนดไว้ก็อาจถือว่าได้กระทำในพื้นที่แหล่งภูมิศาสตร์

[5] Ibid, 70.

[6] EC Regulation No 1151/2012, (entered into force 21 November 2012), Title 5, Article 35

[7] Ibid, Article 4

[8] Ibid, Article 5 (2)

เช่นกัน แม้แต่วัตถุดิบบางส่วนที่ใช้ในการผลิต หากได้นำมาจากแหล่งภูมิศาสตร์อื่นก็ยังถือว่าได้รับความคุ้มครองเช่นกัน[9]

1.2 สิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิด (Designations of Origin)

สิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิด คือ ชื่อที่แสดงให้เห็นว่าสินค้านั้นมีแหล่งกำเนิดจากสถานที่ ภูมิภาค หรือประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งมีคุณภาพ หรือคุณลักษณะเฉพาะเกิดจากปัจจัยทางธรรมชาติของแหล่งภูมิศาสตร์และปัจจัยจากมนุษย์อันเป็นสาระสำคัญ และขั้นตอนการผลิตต้องกระทำในพื้นที่แหล่งภูมิศาสตร์ที่ได้กำหนดไว้[10] แต่กรณีที่วัตถุดิบการผลิตสินค้านี้ประกอบด้วยสัตว์มีชีวิต เนื้อสัตว์ และนม แม้จะมีการระบุขอบเขตแหล่งภูมิศาสตร์ในการขอรับความคุ้มครองเป็นสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดไว้แล้วก็ตาม แต่เมื่อข้อเท็จจริงได้ความว่าวัตถุดิบที่นำมาใช้ในกระบวนการผลิตนั้น มาจากแหล่งภูมิศาสตร์ที่มีขนาดพื้นที่ใหญ่กว่าหรือแตกต่างไปจากแหล่งภูมิศาสตร์ที่กำหนดไว้ก็สามารถนำวัตถุดิบดังกล่าวมาผลิตสินค้านี้ได้หากมีการกำหนดพื้นที่การผลิตวัตถุดิบเช่นว่านี้ไว้เรียบร้อยแล้ว โดยมีการจัดการควบคุมการผลิตวัตถุดิบนั้นภายใต้เงื่อนไขพิเศษ และสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดนั้นได้รับการคุ้มครองในประเทศต้นกำเนิดก่อนวันที่ 1 เมษายน ค.ศ. 2004[11]

อาทิ PROSCUITTO DI PARMA เป็นสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิด หรือ PDO ที่ได้รับความคุ้มครองสำหรับสินค้าแฮมในประเทศอิตาลี โดยเนื้อแฮมจะถูกเฉือนเป็นแผ่นบางและบรรจุหีบห่อในพื้นที่แหล่งกำเนิดที่ได้รับการรับรองจาก Consorzio เท่านั้น ถือว่าเป็นขั้นตอนการผลิตสำคัญที่จะป้องกันการทำลายชื่อเสียงและคุณภาพของสินค้า[12]

2. สินค้าที่ไม่อาจได้รับความคุ้มครอง

ระเบียบฉบับนี้กำหนดข้อห้ามการใช้ชื่อสำหรับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดต้องไม่เป็นคำสามัญ หรือคำที่พ้องกับชื่อที่ถูกเพิ่มลงไว้ในทะเบียนแล้ว หรือพ้องกับเครื่องหมายการค้า และชื่อพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ดังนี้

2.1 คำสามัญ

ระเบียบฉบับนี้ห้ามใช้คำสามัญซึ่งเป็นคำทั่วไปที่ใช้เรียกชื่อสินค้าภายในสหภาพเพื่อขอขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดแม้คำดังกล่าวจะเกี่ยวข้องสถานที่ ภูมิภาค หรือประเทศที่เป็นต้นกำเนิดการผลิตหรือการจำหน่ายสินค้านั้นอย่างแท้จริงก็ตาม[13] โดยพิจารณาจากพื้นที่ที่มีการบริโภคสินค้านั้นและกฎหมายที่ใช้บังคับในประเทศสมาชิกหรือในสหภาพยุโรป[14] แต่ข้อกำหนดนี้

[9]Michael Blakeney, Above, n5, 89.

[10]EC Regulation No 1151/2012, above n 7, Article 5 (1)

[11]bid, Article 5 (3)

[12]Michael Blakeney,Above, n5, 85.

[13]EC Regulation No 1151/2012, above n 7, Article 6 (1)

[14]Ibid, Article 41 (2)

ไม่ใช่บทบังคับเด็ดขาดต่อประเทศสมาชิกหากส่วนหนึ่งของชื่อเรียกสินค้ามีคำสามัญประกอบอยู่และชื่อดังกล่าวได้ใช้มาก่อนที่สินค้านั้นจะได้รับความคุ้มครองในสหภาพ กรณีเช่นนี้สามารถใช้ชื่อเรียกสินค้านั้นได้หากเป็นการใช้ที่ไม่ก่อให้เกิดความสับสนหลงผิดในที่มาหรือแหล่งกำเนิดของสินค้า

กรณีตัวอย่าง คำว่า "FETA" ประเทศกรีซให้ความคุ้มครองกับสินค้าเนยแข็ง แต่ประเทศเยอรมนี ประเทศเดนมาร์ก ประเทศฝรั่งเศส และสหราชอาณาจักรคัดค้านโดยอ้างว่าชื่อดังกล่าวเป็นคำสามัญ ไม่ใช่ชื่อสถานที่ ภูมิภาค หรือประเทศตามความหมายของระเบียบประชาคมยุโรปในขณะนั้น แต่ศาลยุติธรรมยุโรป ตัดสินว่า เนยแข็ง FETA เป็นสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ได้รับความคุ้มครองหรือ PDO ของประเทศกรีซ แม้ชื่อดังกล่าวจะไม่ใช่ชื่อที่เกี่ยวข้องกับแหล่งภูมิศาสตร์โดยตรง แต่มีที่มาจากภาษาอิตาเลี่ยนแปลว่า "เฉือนเป็นชิ้นบางๆหรือ slide" ก็ตาม แต่ในความเข้าใจของผู้บริโภคทั่วไปทำให้นึกถึงอาหารที่ผลิตในประเทศกรีซ ประกอบกับหลักฐานการส่งแบบสอบถามไปยังบรรดาผู้บริโภคทั่วไปพบความคิดเห็นเป็นเอกฉันท์ว่า เนยแข็ง FETA ไม่ใช่คำสามัญ[15]

2.2 ชื่อพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์

ระเบียบฉบับนี้ห้ามการใช้คำที่พ้องกับชื่อพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ที่อาจทำให้ผู้บริโภคสับสนหลงผิดเกี่ยวกับแหล่งกำเนิดที่แท้จริงของสินค้า[16] แต่ข้อกำหนดนี้ไม่ใช่บทบังคับเด็ดขาดต่อประเทศสมาชิกหากได้ความว่าสินค้าที่ใช้ชื่อนั้นมีส่วนประกอบจากพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์นั้นโดยไม่ทำให้ผู้บริโภคสับสนหลงผิดหรือกระทบต่อชื่อเสียงของสินค้าที่ได้รับความคุ้มครองแล้ว[17]

2.3 ชื่อเรียกที่พ้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว

ระเบียบฉบับนี้บัญญัติห้ามมิให้ยื่นขอขึ้นทะเบียนชื่อเรียกที่พ้องกับชื่อที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดแล้ว เว้นแต่ ชื่อพ้องนั้นจะมีความแตกต่างชัดเจนเพียงพอในทางปฏิบัติระหว่างข้อกำหนดการใช้งานของท้องถิ่นและดั้งเดิม โดยจะต้องคำนึงว่าผู้ผลิตที่เกี่ยวข้องจะได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และชื่อเรียกที่พ้องกับชื่อที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้วนั้นจะไม่ทำให้ผู้บริโภคเกิดการสับสนหลงผิดได้ แม้ว่าชื่อเรียกนั้นจะตรงตามเขตแดน ภูมิภาค หรือสถานที่อันเป็นแหล่งที่มาของสินค้านั้นก็ตาม[18]

2.4 ชื่อเรียกที่อาจทำให้สับสนหลงผิดในเครื่องหมายการค้าที่จดทะเบียนแล้ว

โดยทั่วไประเบียบฉบับนี้กำหนดข้อห้ามการใช้คำที่อาจทำให้เกิดความสับสนหลงผิดเกี่ยวกับตัวสินค้าว่าสินค้าดังกล่าวมีแหล่ง

---

[15]Eur-Lex, *Federal Republic of Germany and Kingdom of Denmark v Commission of the European Communities* (5 January 2018) European Union <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62002 CJ0465>.

[16]EC Regulation No 1151/2012, above n 7, Article 6 (2)

[17]Ibid, Article 42

[18]Ibid, Article 6 (3)

กำเนิดจากพื้นที่ใด แม้คำดังกล่าวจะสอดคล้องกับแหล่งที่มาของสินค้าก็ตาม ก็ไม่อาจรับขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากการใช้คำเป็นชื่อสินค้าพ้องกับเครื่องหมายการค้าจนเป็นเหตุให้เกิดความสับสนหลงผิดในชื่อเสียงของเครื่องหมายการค้านั้น คำดังกล่าวย่อมไม่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิด[19]

กรณีตัวอย่าง เครื่องหมายการค้า MIGUEL TORRES ได้รับการจดทะเบียนในประเทศสเปนสำหรับสินค้าไวน์ ต่อมาภายหลังประเทศโปรตุเกสให้ความคุ้มครองสินค้าไวน์ TORRES VEDRAS ในฐานะเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ศาลยุติธรรมยุโรปตัดสินว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่จะได้รับความคุ้มครองนั้นต้องไม่กระทบต่อความมีชื่อเสียงของสินค้าที่ใช้เครื่องหมายการค้าอยู่ก่อนแล้ว เช่นนี้เครื่องหมายการค้ายังคงมีผลใช้บังคับต่อไป แต่การใช้คำที่สอดคล้องกับเครื่องหมายการค้าในฐานะเป็นสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดต้องไม่ก่อให้เกิดความสับสนหลงผิดและกระทบต่อชื่อเสียงเครื่องหมายการค้า TORRES VEDRAS จึงใช้บังคับได้เท่าที่ไม่ขัดต่อสิทธิในเครื่องหมายการค้าของประเทศสเปน[20]

กรณีตัวอย่าง GRANA BIRAGHI เป็นเครื่องหมายการค้าที่ได้รับการจดทะเบียนจาก OHIM สำหรับสินค้าเนยแข็ง ซึ่งสอดคล้องกับคำว่า GRANA PADANO ที่ได้รับความคุ้มครองเป็นสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดหรือ PDO ทำให้สมาคมเพื่อการคุ้มครองเนยแข็ง (the Consorzio per la tutela del formaggio Grana Padano) ยื่นฟ้อง OHIM ว่าดำเนินการรับจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าดังกล่าวไม่ชอบด้วยกฎหมาย สำนักเพิกถอนทะเบียนของ OHIM มีคำวินิจฉัยว่าการขึ้นทะเบียน PDO ถูกต้องตามกฎหมาย ทำให้ Biraghi Spa อุทธรณ์คำตัดสินข้างต้น คณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ ตัดสินว่า “grana” เป็นคำสามัญ และแสดงให้เห็นถึงคุณภาพของสินค้า การใช้คำดังกล่าวในฐานะสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดไม่เป็นการขัดขวางต่อสิทธิของเจ้าของเครื่องหมายการค้า[21]

3. ผลของการได้รับขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิด

เมื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งเป็นผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการเกี่ยวกับสินค้าได้จัดเตรียมคำขออันประกอบด้วยรายละเอียดผลิตภัณฑ์

---

[19]Ibid, Article 6 (4)

[20]Eur-Lex, *Miguel Torres, SA. v. Office for Harmonisation in the Internal Market (Trade Marks and Designs) (OHIM)* (5 January 2018) European Union <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62006 TJ0287>.

[21]Eur-Lex, *Consorzio per la tutela del formaggio Grana Padano v Office for Harmonisation in the Internal Market (Trade Marks and Designs) (OHIM)* (5 January 2018) European Union <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/SUM/?uri=CELEX%3A620 03TJ0291#SM>.

(Product Specification) ตามที่กำหนดไว้[22] และยื่นคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดต่อคณะกรรมาธิการยุโรปแล้ว และคณะกรรมาธิการประกาศรับขึ้นทะเบียนสินค้านั้นเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดย่อมส่งผลในทางกฎหมาย 3 ประการ[23]

ประการแรก ชื่อที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้วจะได้รับความคุ้มครองจากการใช้ชื่อดังกล่าวในเชิงพาณิชย์ไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมกับสินค้าอื่น หรือนำไปใช้เลียนแบบแม้จะมีการระบุแหล่งกำเนิดที่แท้จริงของสินค้าอื่น หรือการระบุแหล่งกำเนิดหรือคุณลักษณะสำคัญที่ไม่เป็นความจริงไม่ว่าจะแสดงออกในตัวบรรจุภัณฑ์หรือตัวสินค้าอันก่อให้เกิดความสับสนหลงผิด

ประการที่สอง ชื่อที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดแล้ว จะได้รับความคุ้มครองให้ไม่กลายเป็นคำสามัญ

ประการที่สาม การดำเนินการทางปกครองและทางกฎหมายที่เหมาะสมเพื่อป้องกันหรือหยุดยั้งการนำ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้วไปใช้โดยมิชอบด้วยกฎหมาย

นอกจากนี้ ผู้ประกอบการสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้ว ต้องจัดให้มีการแสดงสัญลักษณ์ของสหภาพบนฉลากสินค้าโดยมีข้อความ “Protected Designations of Origin” หรืออักษรย่อ “PDO” หรือ “Protected Geographical Indications” หรืออักษรย่อ “PGI” และอาจใช้รูปภาพพื้นที่หรือสัญลักษณ์ที่แสดงถึงแหล่งภูมิศาสตร์ หรือแหล่งกำเนิดของสินค้า[24]

“Protected Designations of Origin”

“Protected Geographical Indications”

[22]EC Regulation No 1151/2012 ได้กำหนดรายละเอียดผลิตภัณฑ์ (Product Specification) ไว้ใน Article 7 โดยคำขอต้องอธิบายให้ชัดเจนถึงชื่อที่จะขอรับความคุ้มครอง วัตถุดิบในการผลิต ลักษณะเฉพาะทางกายภาพ ทางเคมี ทางจุลชีววิทยา หรือ ทางประสาทสัมผัสของผลิตภัณฑ์ ขอบเขตแหล่งภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพหรือลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์กับ สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์

[23]EC Regulation No 1151/2012, above n 7, Article 13

[24]EC Regulation No 1151/2012, above n 7, Article 12

4. การตรวจสอบคุณภาพสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ได้รับความคุ้มครอง

ระเบียบฉบับนี้ให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองผู้บริโภคโดยกำหนดให้หน่วยงานภาครัฐ (Competent Authority) และหน่วยงานควบคุม (Control Body)[25] ทำหน้าที่ประสานความร่วมมือในการตรวจสอบมาตรฐานสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ได้รับการขึ้นทะเบียนและมีแหล่งกำเนิดในสหภาพยุโรปให้เป็นไปตามระบบมาตรฐานของระเบียบฉบับนี้[26] ขณะที่สินค้าที่มีแหล่งกำเนิดจากประเทศอื่นที่ไม่ใช่สมาชิกของสหภาพยุโรปนั้น ประเทศแหล่งกำเนิดสินค้าที่จะขอขึ้นทะเบียนในสหภาพยุโรปต้องจัดให้มีหน่วยงานภาครัฐทำหน้าที่ตรวจสอบมาตรฐาน และหน่วยงานควบคุม (Control Body) เปรียบเสมือนหน่วยงานทำหน้าที่ให้การรับรองผลิตภัณฑ์[27]

หน่วยงานควบคุม ต้องได้รับการรับรองระบบงาน (Accredit) ตามระบบมาตรฐานว่าด้วยข้อกำหนดทั่วไปสำหรับองค์กรที่ดำเนินการรับรองผลิตภัณฑ์ (ISO/IEC Guide 65) ซึ่งเป็นหน่วยงานรับรองระบบงานตามหลักเกณฑ์ของระเบียบประชาคมยุโรป ที่ 765/2008 ว่าด้วยการกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อการรับรองระบบงานและการควบคุมดูแลตลาดผลิตภัณฑ์ โดยบรรดาประเทศสมาชิกจำต้องกำหนดหน่วยรับรองระบบงานแห่งชาติ (National Accreditation Body) ขึ้นเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรทำหน้าที่ให้การรับรองหน่วยตรวจสอบและรับรอง (Conformity Assessment Body) ที่แสดงให้เห็นว่าผลิตภัณฑ์ กระบวนการผลิต ระบบงาน บุคลากร หรือหน่วยงาน มีคุณสมบัติเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด[28]

กรณีที่ประเทศสมาชิกใดเห็นว่าการจัดตั้งหน่วยงานรับรองระบบ ไม่สามารถดำเนินการได้เมื่อพิจารณาถึงความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจและความยั่งยืน ประเทศสมาชิกอาจขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานรับรองระบบของประเทศสมาชิกอื่นได้[29]

---

[25]ระเบียบประชาคมยุโรป ที่ 882/2004 ว่าด้วยการควบคุมโดยหน่วยงานภาครัฐเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยอาหารสัตว์ และระเบียบว่าด้วยสุขอนามัยและสวัสดิภาพสัตว์ ข้อ 2 (5) กำหนดให้หน่วยงานภาครัฐ (Competent Authority) หมายถึง หน่วยงานกลางของประเทศสมาชิกที่แต่งตั้งให้หน่วยงานภาครัฐใดมีอำนาจควบคุมคุณภาพ ซึ่งหมายความรวมถึงหน่วยงานของประเทศที่สามด้วย ส่วนหน่วยงานควบคุม (Control Body) หมายถึง หน่วยงานอิสระที่ได้รับมอบหมายงานจากหน่วยงานภาครัฐ (Competent Authority)

[26]EC Regulation No 1151/2012, above n 7, Article 36

[27]Ibid, Article 37 (2)

[28]Ibid, Article 5 (1)

[29]Ibid, Article 4 (2)

ความสำคัญของการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศไทย

ประเทศไทยให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546[30] สืบเนื่องจากแรงผลักดันให้เกิดการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในระดับสากลภายใต้ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (TRIPs Agreement) ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกแห่งองค์การการค้าโลก (World Trade Organization หรือ WTO)[31] จำต้องอนุวัติการกฎหมายภายในขึ้นใช้บังคับ ประกอบกับสหภาพยุโรปเป็นตลาดการค้าที่สำคัญของไทยแห่งหนึ่งในโลกโดยเฉพาะสินค้าเกษตร เมื่อศึกษาข้อมูลทางสถิติการส่งออกสินค้าข้าวของไทยในภาพรวม 3 ปีย้อนหลัง พบว่า[32] ปี 2560 ประเทศไทยส่งออกข้าวปริมาณรวม 8,235,941 ตัน คิดเป็นมูลค่า 122,469 ล้านบาท สำหรับปี 2559 มีปริมาณ 9,883,289 ตัน มูลค่า 154,434 ล้านบาท และปี 2558 ปริมาณรวม 9,795,763 ล้านตัน มูลค่า 155,912 ล้านบาท สำหรับปริมาณการส่งออกข้าวไปยังกลุ่มประเทศสหภาพยุโรปในปี 2560 จำนวน 3 ประเทศที่มีการส่งออกมากที่สุด พบว่ามีการส่งออกไปยังประเทศอังกฤษในปริมาณสูงสุด 40,452 ล้านตัน คิดเป็นมูลค่า 770 ล้านบาท ลำดับรองลงมา ได้แก่ ประเทศเบลเยี่ยม 36,750 ล้านตัน มูลค่า 648 ล้านบาท และประเทศฝรั่งเศส 29,382 ล้านตัน มูลค่า 695 ล้านบาท ตามลำดับ ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุดในหมวดสินค้าเกษตรที่มีการส่งออกไปยังประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรป

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงมีบทบาทสำคัญสามารถใช้เป็นเครื่องมือสำหรับสร้างความมั่งคั่งในระบบเศรษฐกิจฐานรากให้แก่เกษตรกรและผู้ผลิตสินค้าในท้องถิ่นได้มากขึ้น สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ยุทธศาสตร์ที่ 3 ที่มุ่งการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืนโดยสร้างรายได้และกระจายรายได้สู่คนในชุมชนอย่างทั่วถึงอันจะนำมาซึ่งความเข้มแข็งของเศรษฐกิจในภาพรวมและเศรษฐกิจฐานรากตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังเห็นได้จากรัฐบาลไทยสนับสนุนการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยในสหภาพยุโรปเป็นผลสำเร็จจำนวน 4 รายการ ได้แก่ ข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้เป็นสินค้ารายการแรกที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในสหภาพยุโรปเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2556 ลำดับต่อมากาแฟดอยตุงและกาแฟดอยช้างได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในสหภาพยุโรปเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม

---

[30]พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2546 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2547

[31]ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกแห่งองค์การการค้าโลกเมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2537

[32]ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์, *ปริมาณการส่งออกข้าวของไทย* (7 พฤศจิกายน 2560) สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย <http://www.thairiceexporters.or.th>.

2558 และปัจจุบันข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงรับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในสหภาพยุโรปเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2559

พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยเป็นกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยตรง และกำหนดความหมายของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้ในมาตรา 3 หมายถึง ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียงหรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว

ประเด็นอันเป็นสาระสำคัญของการได้รับความคุ้มครองคือ ความมีคุณภาพ ชื่อเสียงหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าที่ผลิตจากพื้นที่นั้นต้องอาศัยความเชื่อมโยง (Links) ระหว่างปัจจัยธรรมชาติกับปัจจัยมนุษย์ทำให้สินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์นั้นมีลักษณะโดดเด่นที่แตกต่างจากสินค้าประเภทเดียวกันในแหล่งภูมิศาสตร์อื่น อาทิ ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง ปลูกกันมานานมากกว่า 100 ปี ผลผลิตจะเก็บไว้เพื่อเป็นกำนัลแก่ผู้ใหญ่ที่นับถือใช้หุงต้มเป็นอาหารเพื่อเลี้ยงแขกพิเศษในงานบุญ แขกบ้านแขกเมือง มีลักษณะเฉพาะเป็นข้าวเจ้าพื้นเมือง พันธุ์เบา ข้าวนาสวนไวต่อช่วงแสง ปลูกฤดูนาปีในเขตพื้นที่จังหวัดพัทลุง ถ้าเป็นข้าวเปลือกจะมีลักษณะเปลือกสีฟาง ถ้าเป็นข้าวกล้องจะมีลักษณะสีแดงจนถึงแดงเข้มในเมล็ดเดียวกัน และหากเป็นข้าวสารจะมีลักษณะเมล็ดสีขาวปนแดงหรือสีชมพู รูปร่างเรียวเล็ก ลักษณะทางเคมีของข้าวพันธุ์นี้ มีลักษณะเฉพาะต่างจากข้าวพันธุ์อื่น ๆ เนื่องจากลักษณะทางภูมิประเทศของจังหวัดพัทลุงตั้งอยู่ตอนต้นของทะเลสาบสงขลา ลักษณะของพื้นที่มีสภาพเป็นพื้นที่ราบกว้าง ทิวเขาสูงด้านตะวันตกซึ่งเป็นแนวเทือกเขาบรรทัด และแผ่นน้ำทะเลสาบสงขลา ด้านตะวันออกบริเวณนี้มีภูมิประเทศเป็นที่ราบต่ำ ราบลุ่มน้ำท่วมถึงซึ่งเกิดจากการทับถมของตะกอนลำน้ำในบริเวณที่ลุ่มฝั่งน้ำ รวมถึงบริเวณสันดินริมน้ำซึ่งเกิดจากลำน้ำพัดพาตะกอนมาทับถมริมฝั่งในระหว่างหน้าน้ำหลากพื้นที่ดังกล่าวจึงเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการปลูกข้าวพันธุ์ดังกล่าว ประกอบกับพื้นที่จังหวัดพัทลุงได้รับอิทธิพลจากกระแสลมมรสุมที่พัดผ่านอ่าวไทยทำให้เกิดฤดูกาลตามสภาวะอากาศของภาคใต้โดยฤดูฝนจะมีฝนตกชุกอาจทิ้งช่วงในเดือนกุมภาพันธ์ ข้าวในนาจะเหลืองเป็นทุ่งรวงทองซึ่งอยู่ในช่วงระยะเวลาเก็บเกี่ยวพอดีลักษณะดังกล่าวจึงทำให้ได้ผลผลิตมีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากข้าวเจ้าของแหล่งภูมิศาสตร์อื่น เป็นต้น

สำหรับการขึ้นทะเบียนเพื่อรับความคุ้มครองนั้น พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มาตรา10 บัญญัติให้คำขอขึ้นทะเบียนต้องแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะอื่นของสินค้า แหล่งภูมิศาสตร์ และรายละเอียดที่กำหนดในกฎกระทรวงประกอบด้วยรายละเอียดเกี่ยวกับผู้ยื่นคำขอขึ้นทะเบียนตามรายการในแบบพิมพ์ ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ รายการสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ รายละเอียดเกี่ยวกับคุณภาพ ชื่อเสียง

คุณสมบัติหรือคุณลักษณะ เฉพาะของสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับแหล่งภูมิศาสตร์ ที่ตั้งแหล่งภูมิศาสตร์ที่ขอขึ้นทะเบียน แสดงการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขอขึ้นทะเบียนบนฉลากสินค้า และลายมือชื่อของผู้ยื่นคำขอขึ้นทะเบียนและวันเดือนปีที่ลงลายมือชื่อ[33] แต่เป็นที่น่าสังเกตว่ากฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทยกลับไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการควบคุมคุณภาพสินค้าโดยตรงอาจเป็นอุปสรรคต่อความน่าเชื่อถือในตัวสินค้าและเป็นเงื่อนไขการปฏิเสธการรับขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยในสหภาพยุโรปหรือต่างประเทศ

4. บทวิเคราะห์

ระเบียบประชาคมยุโรป ที่ 1151/2012 ให้ความสำคัญต่อระบบมาตรฐานผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรและอาหารซึ่งมีส่วนสำคัญเพื่อยกระดับมาตรฐานการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิด ยกระดับความน่าเชื่อถือและสร้างความเข้มแข็งในการแข่งขันของสหภาพและสงวนภูมิปัญญาด้านสินค้าอุปโภคให้ดำรงอยู่โดยกำหนดขอบเขตความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดแตกต่างกันในรายละเอียดความเชื่อมโยง (Links) โดยการคุ้มครองลักษณะสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิด หรือ PDO ต้องแสดงให้เห็นคุณภาพหรือคุณลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์นั้นมีคุณภาพ หรือคุณลักษณะเฉพาะเกิดจากปัจจัยทางธรรมชาติของแหล่งภูมิศาสตร์และปัจจัยจากมนุษย์อันเป็นสาระสำคัญและขั้นตอนการผลิตต้องกระทำในพื้นที่แหล่งภูมิศาสตร์ที่ได้กำหนดไว้ในภูมิศาสตร์นั้น ขณะที่การคุ้มครองลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือ PGI นั้น ไม่จำต้องมีขั้นตอนการผลิตในทุกขั้นตอนในพื้นที่แหล่งกำเนิดสินค้า เพียงมีอย่างน้อยขั้นตอนหนึ่งที่กระทำในพื้นที่แหล่งภูมิศาสตร์นั้นก็เพียงพอแล้ว

ขณะที่พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่ได้แยกประเภทของสิ่งที่จะคุ้มครองอย่างกรณีข้างต้น แต่นิยามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในมาตรา 3 แสดงให้เห็นว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยไม่จำต้องพิจารณาถึงขั้นตอนการผลิตต้องกระทำในพื้นที่แหล่งกำเนิดทุกขั้นตอนหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อเปิดช่องให้เกิดการตีความและประโยชน์ในการขอขึ้นทะเบียนสินค้าในสหภาพยุโรปหรือต่างประเทศในลักษณะสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดได้ แต่ลักษณะเช่นนี้ย่อมทำให้บทบัญญัติกฎหมายขาดความชัดเจนและเป็นอุปสรรคในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยลดภาระการพึ่งพาภาครัฐในการขอรับขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และสภาพบังคับของกฎหมายเช่นว่านี้ทำให้เกิดการตีความว่าสินค้าไทยที่เข้าข่ายได้รับขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เท่านั้น ไม่สามารถรองรับต่อการคุ้มครองในลักษณะสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดได้

[33] โปรดดูกฎกระทรวงว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการขอขึ้นทะเบียน การประกาศโฆษณา การคัดค้านและการโต้แย้งคัดค้านการขึ้นทะเบียน การอุทธรณ์ และการแก้ไขหรือเพิกถอนทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2547, ข้อ 9.

นอกจากนี้ ระเบียบประชาคมยุโรปได้กำหนดให้หน่วยงานภาครัฐ (Competent Authority) และหน่วยงานควบคุม (Control Body) เป็นหน่วยงานอิสระทำหน้าที่ประสานความร่วมมือในการตรวจสอบมาตรฐานสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ได้รับการขึ้นทะเบียนให้เป็นไปตามระบบมาตรฐานของระเบียบฉบับนี้ โดยบรรดาประเทศสมาชิกและประเทศที่สามจำต้องกำหนดหน่วยรับรองระบบงานแห่งชาติ (National Accreditation Body) ขึ้นทำหน้าที่ให้การรับรองหน่วยตรวจสอบและรับรอง (Conformity Assessment Body) ที่แสดงให้เห็นว่าผลิตภัณฑ์ กระบวนการผลิต ระบบงาน บุคลากร หรือหน่วยงาน มีคุณสมบัติเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด[34]

ขณะที่พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบคุณภาพของสินค้าที่จะขอรับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แต่อย่างใด มีเพียงบทบัญญัติในหมวด 2 ว่าด้วยการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ มาตรา 15 เมื่อนายทะเบียนพิจารณาเห็นว่าคำขอขึ้นทะเบียนเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ ให้นายทะเบียนมีอำนาจออกคำสั่งประกาศโฆษณาการรับขึ้นทะเบียนโดยมีเงื่อนไขหรือไม่มีเงื่อนไขก็ได้ ในทางปฏิบัตินายทะเบียนจึงใช้ดุลพินิจกำหนดเงื่อนไขในการประกาศโฆษณารับขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้ผู้ประกอบการสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น ๆ ต้องจัดให้มีระบบควบคุมและตรวจสอบกระบวนการผลิตในระดับผู้ผลิตและระดับจังหวัด ทั้งนี้ บทบัญญัติดังกล่าวเป็นเพียงดุลพินิจของนายทะเบียนเท่านั้น ไม่มีบทบังคับให้ผู้ประกอบการที่ยื่นคำขอต้องดำเนินการจัดให้มีระบบการควบคุมคุณภาพสินค้าและการตรวจสอบย้อนกลับก่อนการขอขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แต่อย่างใด อีกทั้ง เงื่อนไขนายทะเบียนดังกล่าวเป็นเงื่อนไขที่เกิดขึ้นภายหลังจากเห็นควรรับขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นแล้ว หากผู้ประกอบการไม่ดำเนินการตามเงื่อนไขดังกล่าว นายทะเบียนจึงมีสิทธิใช้อำนาจตามกฎหมายในการมีหนังสือแจ้งให้บรรดาผู้ประกอบการปฏิบัติตามเงื่อนไขภายในเวลาที่นายทะเบียนกำหนด มิฉะนั้นนายทะเบียนอาจมีคำสั่งระงับการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ (มาตรา 26) การขาดมาตรการเช่นว่านี้เป็นอุปสรรคสำคัญในการสร้างความน่าเชื่อถือของสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยที่จะยื่นขอจดทะเบียนในสหภาพยุโรปซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่รัฐบาลกำหนดเป้าหมายให้เกิดความเข้มแข็งของเศรษฐกิจในภาพรวมและเศรษฐกิจฐานรากตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนและสามารถแข่งขันในต่างประเทศได้

ข้อเสนอแนะ

ผู้เขียนเห็นว่า ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ในส่วนของนิยามศัพท์ให้ครอบคลุมสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิด และควรกำหนดคำอธิบาย

[34]EC Regulation No 765/2008, Article 5 (1)

นิยามศัพท์ให้ชัดเจนทั้งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิด ให้สอดคล้องกับระเบียบประชาคมยุโรป ที่ 1151/2012

ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับควบคุมคุณภาพสินค้าให้มีสภาพบังคับชัดเจนไม่ต้องอาศัยการใช้ดุลพินิจของนายทะเบียนอย่างที่ปฏิบัติมาแต่เดิม เนื่องจากประเทศไทยมีหน่วยงานรับรองระบบงานแห่งชาติรองรับระบบงานด้านสินค้าเกษตรและอาหารอยู่แล้ว ได้แก่ สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ หรือ มกอช. ดำเนินงานรับรองระบบงานต่อหน่วยรับรอง (Certification Body : CB) และหน่วยตรวจ (Inspection Body :IB) ในสาขาต่างๆ เพื่อลงพื้นที่ตรวจสอบมาตรฐานสินค้าตามระบบงานแตกต่างกันไป ด้วยเหตุนี้ การแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครอง สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ให้ชัดเจนสามารถยกระดับการคุ้มครองให้มีมาตรฐานสากลมากยิ่งขึ้นและย่อมส่งผลต่อความเชื่อมั่นในคุณภาพสินค้าที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในระดับสูง ลดโอกาสการคัดค้านการขึ้นทะเบียนสินค้าในสหภาพยุโรปได้

บรรณานุกรม

กลุ่มสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์, *คู่มือการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์* (กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, 2549)

วิมาน กฤตพลวิมาน, *การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์, เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา หน่วยที่ 12* (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2547)

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์, *ปริมาณการส่งออกข้าวของไทย* (7 พฤศจิกายน 2560) สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย <http://www.thairiceexporters.or.th>.

Blakeney, Michael, *The Protection of Geographical Indications : Law and Practice* (United Kingdom: Edward Elgar Publishing Limited, 2014)

Eur-Lex, *Consorzio per la tutela del formaggio Grana Padano v Office for Harmonisation in the Internal Market (Trade Marks and Designs) (OHIM)* (5 January 2018) European Union < http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/SUM/?uri=CELEX%3A62003TJ0291#SM>

Eur-Lex, *Federal Republic of Germany and Kingdom of Denmark v Commission of the European Communities* (5 January 2018) European Union <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62002CJ0465>

Eur-Lex, *Miguel Torres, SA. v. Office for Harmonisation in the Internal Market (Trade Marks and Designs) (OHIM)* (5 January 2018) European Union < http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62006TJ0287>

Regulation (EC) No 765/2008 of The European Parliament and of the Council of 9 July 2008 setting out the requirements for accreditation and market surveillance relating to the marketing of products and repealing Regulation (EEC) No 339/93

Regulation (EU) No 1151/2012 of The European Parliament and of the Council of 21 November 2012 on quality schemes for agricultural products and foodstuffs.

Tilnot, Robert, "Element of Improved Protection for Geographical Indication at Multilateral Level According to the IWO" (Symposium on the International Protection of Geographical Indication, Santeny (France), 9-10 November 1989).

การลงโทษประหารชีวิตในประเทศไทยกับหลักความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

The death penalty in Thailand versus the principles of the protection of human dignity

*พัชรินทร์ วิทยาเอนกนันท์**

*บรรเจิด สิงคะเนติ***

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ศึกษาการลงโทษประหารชีวิตในประเทศไทยกับหลักความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาแนวความคิดการลงโทษประหารชีวิตและหลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ว่าแท้จริงแล้วการที่รัฐให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะทำให้แนวความคิดการลงโทษประหารชีวิตที่มีอยู่เปลี่ยนแปลงในทิศทางที่สอดคล้องกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากน้อยเพียงใด

วิธีการศึกษาใช้การศึกษาทางนิติศาสตร์เน้นการศึกษาจากเอกสาร โดยศึกษาแนวความคิด กฎหมายภายใน กฎหมายระหว่างประเทศ กติการะหว่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับการลงโทษประหารชีวิตกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ผลการศึกษาพบว่าการลงโทษประหารชีวิตเป็นมาตรการบังคับตามกฎหมายอาญาที่รุนแรงที่สุด โดยเป็นการทำร้ายชีวิตของผู้ต้องโทษไม่ให้มีสิทธิดำรงอยู่อีกต่อไป เป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในฐานะที่เป็นวัตถุประสงค์หนึ่งในการที่จะคุ้มครองสิทธิของมนุษย์อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่มีมาโดยธรรมชาติ ซึ่งแนวความคิดเกี่ยวกับการลงโทษประหารชีวิตและหลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความผูกพันทั้งตามกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายใน ในส่วนความผูกพันตามกฎหมายระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกได้แก่ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

**นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์*

***ศาสตราจารย์ ดร. ประธานหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์*

ค.ศ. 1948 กำหนดมิให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของกันและกัน และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 กติกาข้อ 6 (2) กำหนดเพียงเงื่อนไขสำหรับประเทศที่ยังมิได้ยกเลิกโทษประหารชีวิต การลงโทษประหารชีวิตอาจกระทำได้เฉพาะคดีอุกฉกรรจ์ที่สุดตามกฎหมายที่ใช้บังคับในขณะกระทำความผิด และพิธีสารเลือกรับฉบับที่ 2 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง มุ่งหมายให้ยกเลิกโทษประหารชีวิตกับอาชญากรรมทุกประเภท ซึ่งประเทศไทยยังไม่ได้ให้สัตยาบัน ทำให้การลงโทษประหารชีวิตตามกฎหมายของประเทศไทยถึงแม้เป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่ก็ไม่เป็นการขัดต่อกฎหมายระหว่างประเทศ ด้วยเหตุที่กฎหมายระหว่างประเทศไม่ได้กำหนดข้อห้ามการลงโทษประหารชีวิต ส่วนความผูกพันตามกฎหมายภายในพบว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้รับการยอมรับและได้รับการคุ้มครองในรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศและเป็นหลักประกันในสิทธิในชีวิตร่างกายซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้รัฐธรรมนูญยังได้จำกัดอำนาจรัฐไว้ในมาตรา 26 ว่าการตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุและจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ แต่พบว่ากฎหมายอาญา รวมทั้งกฎหมายพิเศษหลายฉบับมีบทบัญญัติลงโทษประหารชีวิต ซึ่งการลงโทษประหารชีวิตถึงแม้จะเป็นมาตรการที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์แห่งการลงโทษแต่เป็นมาตรการที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิในชีวิตอันเป็นการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐยอมรับและได้รับรองคุ้มครองไว้ ดังนั้น บทบัญญัติการลงโทษประหารชีวิตตามกฎหมายดังกล่าวจึงขัดต่อหลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ

ผู้เขียนเห็นว่า ควรมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงบทลงโทษประหารชีวิตตามกฎหมายอาญาและกฎหมายพิเศษเป็นจำคุกตลอดชีวิตแทน และข้อค้นพบที่สำคัญคือ ถึงแม้กฎหมายระหว่างประเทศและจารีตประเพณีระหว่างประเทศก็ไม่ได้ห้ามการลงโทษประหารชีวิต แต่ทิศทางในอนาคตจารีตประเพณีระหว่างประเทศกำลังเป็นที่นิยมลัทธิการล้มเลิกการลงโทษประหารชีวิตมากขึ้น เหตุที่การลงโทษประหารชีวิตไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในการมีสิทธิในชีวิตอันเป็นสิทธิที่มีมาโดยธรรมชาติ การประหารชีวิตเป็นการทำลายคุณค่าความเป็นมนุษย์เท่ากับเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังนั้นมีความเป็นไปได้สูงในภายหน้าในการยกเลิกโทษประหารชีวิตจะถูกดำเนินการภายใต้การยอมรับโดยจารีตประเพณีระหว่างประเทศ

คำสำคัญ : โทษประหารชีวิต ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

Abstract

The objective of this study, the death penalty in Thailand versus the principles of the protection of human dignity, was to investigate the concepts of death penalty and the principles of human dignity protection. The study focused on examining to what extend the government' current protection of human dignity would actually change the concepts of death penalty to be consistent with the human dignity.

The legal study approach was used for this study, emphasizing on examining documents, especially concepts of national laws, international laws, and international covenants related to death penalty and human dignity.

The study reveals that death penalty is the most severe criminal law enforcement measure, which hurt lives of the convict by terminating the right to continue living. It is a violation of human dignity as for a purpose to protect human right which is a basic right that comes naturally. The concepts of death penalty and the human dignity protection are bound by both international laws and national laws. Commitments under international laws which Thailand is a member include the Universal Declaration of Human Rights (1948), which indicates the commitment to protect people from the abuse of human rights and human dignity to each other. Another related law is the International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR (1966), where Article 6 (2) indicates only conditions for countries which have not abolished the death penalty that sentence of death may be imposed only for the most serious crimes in accordance with the law in force at the time of the commission of the crime. The Second Optional Protocol to the ICCPR is another international laws which aims at abandon all types of death penalty by which Thailand has not ratified. This means that the death penalty law in Thailand, which is considered abusive to human dignity, is not against the international laws. For this reason, international laws does not impose death penalty penalties. For the national laws, human dignity is recognized and protected in the constitution, the highest law of the country, and is a guarantee of the right in the body, which is the basic right. In addition, the constitution also limits the power of the state in Section 26 that the enactment of a law that limits the rights or liberties of a person must comply with the provisions of the constitution. In case the constitution does not prescribe the conditions, the law must not be against the rule of law, increase the burden or restrict the rights

or liberties of the person beyond reason which will affect the human dignity of the person. Nevertheless, there are many special laws which have provisions for death penalty, even though it is a measure to achieve the purpose of punishment, is a measure that affects the right to life, which destroys human dignity of the person, which is a fundamental right that the state recognizes and protects. Therefore, the provisions of the death penalty in such laws are contrary to the principle of protection of human dignity in accordance with the constitution.

In the author's point of view, the death penalty under the criminal laws and the special laws should be changed to life imprisonment instead. Another finding is that although international law and international customs do not prohibit the death penalty, the future direction of international customs is becoming more abolitionist of the death penalty. As the death penalty is not in line with the basic human rights standards of having the right in life, which comes naturally, the death penalty is a violation of human value as well as a violation of human dignity. Therefore, there is a high probability that the abolition of the death penalty will be carried out under international customs.

Keyword : Death penalty, Human dignity

บทนำ

การลงโทษประหารชีวิต เป็นมาตรการบังคับทางกฎหมายอาญา ในกรณีที่มีการกระทำละเมิดกฎหมายอาญา ผลของการกระทำละเมิดก็จะถูกลงโทษ และการลงโทษประหารชีวิตเป็นมาตรการบังคับที่รุนแรงที่สุด เพราะเป็นการทำร้ายชีวิตของมนุษย์ไม่ให้ดำรงอยู่อีกต่อไปโดยรัฐ ซึ่งเท่ากับเป็นการปฏิเสธสิทธิในการมีชีวิตอยู่ อันเป็นสิทธิพื้นฐานที่สุดของสิทธิมนุษยชน ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าการลงโทษผู้กระทำผิดกฎหมายอาญาถึงขั้นประหารชีวิตไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใดๆ ไม่มีหลักฐานใดที่แสดงให้เห็นว่าโทษประหารชีวิตให้ผลในเชิงปราบปราม ข่มขู่ไม่ให้เป็นเยี่ยงอย่างที่จะกระทำความผิด สภาวิจัยแห่งชาติของสถาบันการศึกษาแห่งชาติ (National Research Council of the National Academies) ในสหรัฐอเมริกา ยืนยันในรายงานฉบับวันที่ 18 เมษายน 2555 ว่า "งานวิจัยจนถึงปัจจุบันเกี่ยวกับผลจากการใช้โทษประหารต่อการก่ออาชญากรรม ไม่มีส่วนใดที่บ่งชี้ว่าโทษประหารช่วยลด เพิ่ม หรือไม่มีผลใดๆ ต่ออัตราการฆาตกรรม"[1] ขณะเดียวกันสหพันธ์สิทธิมนุษยชนสากล (FIDH)

[1]National Research Council, *Deterrence and the Death Penalty Edited by Daniel S. Nagin and John V. Peppe* (United States of America: The National Academies Press, 2012) 2.

ก็ได้คัดค้านและต่อต้านโทษประหารชีวิตโดยถือว่าโทษประหารชีวิตเป็นสิ่งที่ขัดต่อหลักการพื้นฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเสรีภาพเป็นอย่างยิ่ง[2]

Amnesty International (AI) หรือองค์กรนิรโทษกรรมสากล ซึ่งเป็นองค์กรด้านสิทธิมนุษยชนในระดับสากลได้เปิดเผยข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับสถิติการใช้โทษประหารชีวิตทั่วโลกในรายงานสถานการณ์โทษประหารชีวิตและการประหารชีวิต พบว่า ข้อมูลตัวเลขจนถึงวันที่ 19 ธันวาคม 2559 มีมากกว่าสองในสามของประเทศทั่วโลกได้ยกเลิกการประหารชีวิตในทางกฎหมายและในทางปฏิบัติ โดยมี 141 ประเทศไม่มีกฎหมายให้ลงโทษประหารชีวิตสำหรับความผิดอาญาทุกประเภท เป็นการยกเลิกประหารชีวิตในทางกฎหมายและในทางปฏิบัติ มี 7 ประเทศยกเลิกโทษประหารชีวิตสำหรับความผิดอาญาทั่วไปแต่ยังคงโทษประหารชีวิตสำหรับอาชญากรรมบางประเภทเท่านั้น มี 30 ประเทศยังคงโทษประหารชีวิตสำหรับอาชญากรรมทั่วไปแต่ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาได้ระงับการลงโทษประหารชีวิต จึงถือได้ว่ายกเลิกโทษประหารชีวิตในทางปฏิบัติ และมี 57 ประเทศที่ยังคงบทลงโทษประหารชีวิตหนึ่งในกลุ่มนี้มีประเทศไทยรวมอยู่ด้วย[3]

การลงโทษประหารชีวิตในแต่ละประเทศมีวิธีการที่ความแตกต่างกันและวิธีที่ใช้ประหารชีวิตอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ การตัดศีรษะ การแขวนคอ การยิงเป้า การฉีดยา การใช้กระแสไฟฟ้า การรมแก๊ส การปาด้วยก้อนหิน สำหรับประเทศไทยมีวิธีการลงโทษประหารชีวิตตามประมวลกฎหมายอาญาที่แก้ไขใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2546 มาตรา 19 บัญญัติว่า “ผู้ใดต้องโทษประหารชีวิตให้ดำเนินการด้วยวิธีฉีดยาหรือสารพิษให้ตาย...” แต่เดิมผู้ใดต้องโทษประหารชีวิตให้เอาไปยิงเสียให้ตาย ต่อมาเปลี่ยนวิธีการลงโทษมาเป็นการฉีดยาหรือให้สารพิษให้ตาย ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ต้องโทษประหารชีวิตได้รับความทรมานน้อยลง และเพื่อให้สอดคล้องกับปฏิญญาว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลที่ถูกทารุณโหดร้ายหรือถูกลงโทษอย่างไร้มนุษยธรรม หลังจากประเทศไทยละเว้นจากการประหารชีวิตมาเป็นเวลา 6 ปี (ปี พ.ศ. 2546-2551) ได้นำโทษประหารชีวิตกลับมาใช้อีกครั้งในปี 2552 ซึ่งเป็นนักโทษคดียาเสพติดสองรายแรกที่ถูกประหารชีวิตด้วยวิธีการฉีดยา จากเหตุการณ์ดังกล่าวนี้กลุ่มเครือค่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิทธิมนุษยชนที่ทำงานด้านสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย นำโดย ดร.แดนทอง บรีน ประธานสมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.) หรือ UCL ส่งจดหมายเปิดผนึกถึงนายกรัฐมนตรี (ในขณะนั้นคือ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ) เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2552 เรื่องการคัดค้านโทษประหารชีวิต และประณามการกระทำของรัฐบาลไทยที่นำโทษประหารชีวิตกลับมาใช้อีกครั้ง

[2]สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (UCL) สหพันธ์สิทธิมนุษยชนสากล (FIDH), *โทษประหารชีวิตในประเทศไทย* (กรุงเทพฯ: มาสเตอร์เพรส, พิมพ์ครั้งที่ 2, 2549) 1.

[3]Amnesty International, *Abolitionist and Retentionist Countries* (19 December 2016) Index number:ACT 50/3831/2016 <https://www.amnesty.org/en/documents/act50/3831/2016/en>

อีกทั้งร้องขอให้ประเทศไทยได้ไตร่ตรองถึงพันธะสัญญาแห่งการเคารพสิทธิมนุษยชน[4] และนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 จนถึงปี พ.ศ. 2560 ประเทศไทยได้ว่างเว้นจากการประหารชีวิตนักโทษเด็ดขาดที่ต้องโทษประหารชีวิต

อย่างไรก็ดี ในสายตาของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศมองว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยที่เป็นอยู่ยังไม่ได้สร้างความเชื่อมั่นในความถูกต้องและยุติธรรมอย่างแท้จริงโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสทางสังคมซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศที่ขาดโอกาสเรียกร้องสิทธิตามกฎหมาย มีหลายคดีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นแพะรับบาป และถูกประหารชีวิต “ความจริงผมไม่ได้ทำหรอกพี่ แต่บังเอิญไปรู้จักและคลุกคลีอยู่ในกลุ่มที่ลงมือผู้คุมเหมารวมจับผมใส่ตรวนแล้วยัดเข้าขังซอย”[5] มีผู้บริสุทธิ์จำนวนมากที่ต้องเสียชีวิตไปด้วยความผิดที่ตัวเองไม่ได้ก่อ นอกจาก นี้คณะกรรมการปฏิรูป (คปร.) ยังสะท้อนให้เห็นว่าปัญหากระบวนการยุติธรรมของไทย เหตุหนึ่งเกิดจนตัวบทกฎหมาย และเนื้อหาแห่งความยุติธรรมที่เป็นผลบั้นปลาย[6] ที่แสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำในสังคมด้านคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างชัดเจน โดยที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพิสูจน์ความถูกผิดของมนุษย์ การดำเนินคดีอาญาและการลงโทษทางอาญาเป็นเรื่องที่กระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลยิ่งกว่ากระบวนการใดๆ ในสังคม เมื่อคนในสังคมมีสิทธิเรียกร้องให้มีการเคารพต่อสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ก็ย่อมใช้มาตรฐานของเรื่องสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นเครื่องตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นไปโดยชอบตามหลักนิติธรรมและครรลองของระบอบประชาธิปไตย[7] ขณะเดียวกันมีงานวิจัยจากหลายประเทศชี้ให้เห็นว่าโทษตามกฎหมายที่สูงไม่มีผลให้อาชญากรรมลดลง เพราะขณะกระทำความผิดอาชญากรเชื่อเสมอว่าจะหลบหนีการจับกุมได้ ขณะที่ประเทศต่างๆ ทั่วโลกมีทิศทางจะยกเลิกโทษประหารชีวิตอันเป็นโทษสูงสุดออกจากกฎหมายกันมากขึ้นเรื่อยๆ

กฎหมายระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกได้แก่ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ที่กำหนดมิให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของกันและกัน และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิ

---

[4]สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.), *ยาเสพติดและโทษประหารชีวิต ทำไมต้องยุติโทษประหารชีวิตในคดียาเสพติด* (กรุงเทพฯ: มาสเตอร์เพรส, พิมพ์ครั้งแรก, 2553) 50-53.

[5]ผู้ต้องขังเรือนจำบางขวาง, *อิสรภาพบนเส้นบรรทัด 13 นักโทษประหาร : โครงการเรื่องเล่าจากแดนประหาร* (กรุงเทพฯ: สารคดี, พิมพ์ครั้งที่ 4, 2555) 32.

[6]คณะกรรมการปฏิรูป (คปร), *แนวทางการปฏิรูปประเทศไทย : ข้อเสนอต่อพรรคการเมืองและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง* (นนทบุรี: สำนักงานปฏิรูป, พิมพ์ครั้งที่ 3, 2554) 102-103.

[7]ชาติ ชัยเดชสุริยะ, *มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา* (กรุงเทพฯ: เดือนตุลา, 2549) 2.

พลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 กติกา ข้อ 6 (2) ที่กำหนดเพียงเงื่อนไขสำหรับประเทศที่ยังมิได้ยกเลิกโทษประหารชีวิต อาจกระทำได้เฉพาะคดีอุกฉกรรจ์ที่สุดตามกฎหมายที่ใช้บังคับในขณะกระทำความผิด และพิธีสารเลือกรับฉบับที่ 2 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง มุ่งหมายให้ยกเลิกโทษประหารชีวิตกับอาชญากรรมทุกประเภท แต่ดูเหมือนประเทศไทยจะยอมรับเป็นเพียงหลักการ เพราะสิ่งที่ปรากฏให้เห็นยังมีบทลงโทษที่ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิในชีวิต คือ การลงโทษประหารชีวิตอยู่ในกฎหมายหลายฉบับ นอกจากกฎหมายอาญา ได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญาทหาร พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดบางประการต่อการเดินอากาศ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี ถึงแม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้ความสำคัญต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มาตั้งแต่ฉบับปีพุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบันก็ยังได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์[8] ในขณะที่การลงโทษประหารชีวิตเป็นบทลงโทษที่บัญญัติในกฎหมายอาญา ซึ่งกฎหมายอาญามีแนวคิดว่ารัฐจะบัญญัติกฎหมายอาญาออกมาอย่างไรจึงจะเป็นการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดโดยมีวัตถุประสงค์ให้ทุกคนอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขและสันติ กฎหมายอาญาเป็นมาตรการบังคับทางกฎหมายที่รัฐเป็นผู้ใช้ ดังนั้นการที่รัฐจะบังคับใช้กฎหมายต้องอยู่ภายใต้หลักนิติรัฐอันเป็นหลักประกันในทางรูปแบบ ขณะเดียวกันหลักประกันในทางเนื้อหารัฐต้องบัญญัติลักษณะสิ่งที่จะคุ้มครองและบทลงโทษให้ชัดเจน ซึ่งหลักประกันในทางเนื้อหาต้องอยู่ภายใต้หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของกันและกัน อันเป็นหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานด้วย

จากข้อเท็จจริงในเบื้องต้นดังกล่าว ทำให้ผู้เขียนสนใจที่จะวิเคราะห์การลงโทษประหารชีวิต อันเป็นมาตรการบังคับตามกฎหมายอาญาที่รุนแรงที่สุดที่กระทำโดยรัฐ การกระทำดังกล่าวจะเป็นขัดต่อหลักรัฐธรรมนูญที่มุ่งคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และขัดกับหลักสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีสมาชิกหรือไม่อย่างไร และจากแนวความคิดการลงโทษประหารชีวิตที่มีอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน และหลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ว่าแท้จริงแล้วการที่รัฐให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะทำให้แนวความคิดการลงโทษประหารชีวิตที่มีอยู่เปลี่ยนแปลงในทิศทางที่สอดคล้องกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากน้อยเพียงใด

[8]มาตรา 4 บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง”

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวความคิดการลงโทษประหารชีวิตที่มีอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน

2. เพื่อศึกษาแนวความคิดหลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการลงโทษประหารชีวิตตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ

3. เพื่อศึกษาแนวความคิดการลงโทษประหารชีวิตกับหลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีอยู่ในกฎหมายของประเทศไทย

4. เพื่อเป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยนการลงโทษประหารชีวิตที่มีอยู่ในปัจจุบัน

สมมติฐานในการศึกษา

การลงโทษประหารชีวิต เป็นมาตรการบังคับตามกฎหมายอาญาที่รุนแรงที่สุดโดยทำร้ายชีวิตของผู้ต้องโทษไม่ให้มีสิทธิดำรงอยู่อีกต่อไป อันเป็นการตัดโอกาสมิให้ผู้กระทำความผิดกลับมากระทำความผิดอีกได้อย่างเด็ดขาด และเป็นการข่มขู่หรือปราบปรามมิให้ผู้อื่นกระทำความผิดเช่นเดียวกันอีก ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศได้แก่ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ที่มุ่งคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยการอ้างถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในฐานะที่เป็นวัตถุประสงค์หนึ่งในการที่จะคุ้มครองสิทธิของมนุษย์และเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่มีมาโดยธรรมชาติที่สำคัญคือ สิทธิในการมีชีวิต และพิธีสารเลือกรับฉบับที่ 2 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง มุ่งหมายเพื่อการยกเลิกการลงโทษประหารชีวิต และตามหลักรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตั้งแต่ฉบับปีพุทธศักราช 2540 จนถึงฉบับปัจจุบัน ที่วางหลักไว้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง แม้จะมีกรอบกติกาทั้งภายนอกและภายใน แต่ประเทศไทยก็ยังคงการลงโทษประหารชีวิตอยู่ ด้วยเหตุที่ว่าหลักกฎหมายระหว่างประเทศได้กำหนดเป็นหลักการ และเงื่อนไขที่ประเทศภาคีสมาชิกผูกพันต้องปฏิบัติตาม แต่ก็ไม่มีบทลงโทษแก่ประเทศภาคีสมาชิกที่ไม่ปฏิบัติตาม หากประเทศภาคีสมาชิกเห็นควรดำเนินปฏิบัติตามก็ต้องแสดงออกโดยการให้สัตยาบันเสียก่อน ดังนั้น เมื่อประเทศไทยยังไม่ได้ให้สัตยาบันเลือกรับพิธีสารฉบับที่ 2 ดังกล่าว ก็ยังคงมีโทษประหารชีวิตได้ เพียงแต่อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าโทษประหารชีวิตใช้สำหรับคดีอุกฉกรรจ์ที่สุดเท่านั้น อย่างไรก็ดีแนวโน้มในอนาคตประเทศไทยมีทิศทางที่จะยกเลิกโทษประหารชีวิตตามทิศทางการยอมรับของนานาประเทศตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1. ทราบถึงแนวความคิดการลงโทษประหารชีวิตในอดีตถึงปัจจุบัน

2. ทราบถึงหลักอันชอบธรรมในการลงโทษทางอาญาโดยเฉพาะโทษประหารชีวิตตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน

3. ทราบถึงแนวความคิดการลงโทษประหารชีวิตกับหลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีอยู่ในกฎหมายของประเทศไทย

4. แนวทางการปรับเปลี่ยนโทษประหารชีวิตในประเทศไทย

วิธีที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษานี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ เช่น ตำราหนังสือ เอกสารทางวิชาการ บทความ ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ ข่าวสาร ตลอดจนตัวบทกฎหมาย กฎระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งกฎหมายในประเทศและกฎหมายต่างประเทศ แล้วนำมาวิเคราะห์ เพื่อประมวลเป็นข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับการลงโทษประหารชีวิตและหลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รวมถึงความผูกพันทั้งตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในสรุปตอบคำถามการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1. แนวความคิดเกี่ยวกับการลงโทษประหารชีวิต

ในอดีตกระบวนการพิจารณาความผิดทางอาญามีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาตัวผู้กระทำความผิด ค้นหาตัวผู้สนับสนุนด้วยวิธีการข่มขู่ การทรมานให้เกิดความทุกขเวทนาอย่างสาหัสจนผู้ถูกกล่าวหารับสารภาพ ส่วนโทษที่จะลงนั้นมีเพียงประหารชีวิตเท่านั้น ฉะนั้นไม่ว่าผู้ถูกกล่าวหาจะรับสารภาพหรือไม่ก็ตามโทษที่จะลงก็ไม่แตกต่างกัน การลงโทษรุนแรงถึงประหารชีวิตทำให้เกิดความหวาดกลัวในหมู่ประชาชนเป็นอย่างยิ่งเพราะรัฐใช้อำนาจเด็ดขาดโดยขาดกฎเกณฑ์แห่งความยุติธรรม นักปรัชญาไม่เห็นด้วยกับการลงโทษประหารชีวิตได้ทำการศึกษาอย่างต่อเนื่องและมีความเห็นพ้องกันว่ามนุษย์นั้นมีความสามารถในการให้เหตุผลซึ่งเป็นเหตุให้มนุษย์เลือกได้ระหว่างผิดและถูก ถ้ามนุษย์เลือกที่จะทำผิดกฎหมาย นั่นหมายความว่าเขาได้ให้เหตุผลกับตัวเขาเองแล้วว่าการกระทำดังกล่าวนั้นเป็นประโยชน์ต่อตัวเขามากกว่าถูกลงโทษ ดังนั้นจุดประสงค์ของการลงโทษก็เพียงเพื่อชี้ให้มนุษย์เห็นถึงสภาวะอันไม่พึงปรารถนา หากมนุษย์จะเลือกกระทำผิดนั่นเอง[9] จากแนวความคิดเกี่ยวการลงโทษผู้กระทำความผิดดังกล่าวก่อให้เกิดทฤษฎีเกี่ยวกับการลงโทษที่สำคัญและได้กำหนดเป็นวัตถุประสงค์การลงโทษในกฎหมายอาญาสามารถสรุปได้ดังนี้

(1) ทฤษฎีการแก้แค้นตอบแทน (Retributive Theory) หลักการลงโทษแบบตาต่อตา ฟันต่อฟัน โดยโทษที่ลงแก่ผู้กระทำผิดนั้นควรจะต้องเป็นสัดส่วนกับความผิดที่เกิดขึ้น

(2) ทฤษฎีการตัดโอกาสของผู้กระทำความผิด (Incapacitation Theory) โดยการแยกผู้กระทำความผิดให้อยู่ต่างหากจากสังคมไม่ว่าชั่วคราวหรือถาวร สังคมจะมีความปลอดภัย

(3) ทฤษฎีการข่มขวัญยับยั้ง (Deterrence Theory) เป็นการป้องกันยับยั้งไม่ให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น

(4) ทฤษฎีการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด (Rehabilitative Theory) เป็นการปฏิรูปหรือแก้ไขตัวผู้กระทำความผิด ทั้งเป็นรายบุคคล และเป็นรายกลุ่ม

---

[9] อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, *ทฤษฎีอาญา* (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2548) 32.

วัตถุประสงค์ของการลงโทษ โดยการกำหนดบทลงโทษประหารชีวิตสำหรับอาชญากรรม เป็นมาตรการควบคุมอาชญากรรมเพื่อให้เกิดความเกรงกลัวโดยมุ่งหวังให้อาชญากรรมลดลง การปรามไม่ให้คนกระทำความผิดด้วยการลงโทษประหารชีวิต มีความเชื่อว่า ความกลัวตายเท่านั้นที่จะยับยั้งไม่ให้มีการฆ่าผู้อื่น หรือยับยั้งการกระทำที่รัฐต้องการปราบปรามภัยคุกคามที่ต่อความมั่นคงทางสังคม หรือกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน และเชื่อว่าการลงโทษประหารชีวิตเป็นทางออกสุดท้าย เพราะอาชญากรที่ถูกประหารชีวิตไม่มีทางที่จะกระทำผิดได้อีก การลงโทษประหารชีวิตจึงมีวัตถุประสงค์เป็นการแก้แค้นทดแทนอยู่ในตัว ไม่ให้ผู้นั้นกระทำความผิดอีกต่อไป และขณะเดียวกันก็เป็นการยับยั้งหรือป้องกันไม่ให้ผู้อื่นกระทำความผิดนั้นอีก โดยใช้บทลงโทษประหารชีวิตให้เกิดความเกรงกลัวให้ไม่กล้ากระทำความผิด

การที่ประเทศไทยใช้กฎหมายอาญาเป็นเครื่องมือของรัฐในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมโดยกำหนดอาชญากรรมที่มีความรุนแรง เช่น การฆ่า ให้ผู้กระทำต้องโทษประหารชีวิต การกำหนดบทลงโทษที่สูงนั้นไม่ได้ทำให้อาชญากรรมลดลงแต่อย่างใด กลับเพิ่มจำนวนมากขึ้น เมื่อพิจารณาจากสถิตินักโทษประหารเด็ดขาดประหารชีวิตตามตารางที่ 1 นักโทษประหารชีวิตจากสถิตินักโทษประหารเด็ดขาดประหารชีวิตตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ถึง พ.ศ. 2558 พบว่าปี พ.ศ. 2548 และปี พ.ศ. 2549 มีจำนวนนักโทษประหารชีวิตเพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2547 พอในปี พ.ศ. 2550 ถึงปี พ.ศ. 2555 มีจำนวนนักโทษประหารชีวิตลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2549 แต่ถ้าเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2547 จำนวนนักโทษประหารชีวิตมีเพิ่มขึ้น และในปี พ.ศ. 2556 ปีพ.ศ. 2557 เพิ่มขึ้นเป็น 147 คน และ 136 คน ถึงแม้ในปี พ.ศ. 2558 จะลดลงเหลือ 86 คน แต่เมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้วพบว่า จำนวนนักโทษประหารชีวิตไม่ได้ลดลง

ตารางที่ 1 สถิตินักโทษประหารเด็ดขาดประหารชีวิต[10]

ลำดับ	ปี	ชาย	หญิง	รวม	บังคับโทษ	หมายเหตุ
1	2547	26	3	29		
2	2548	38	3	41		
3	2549	72	3	75		
4	2550	39	2	41		
5	2551	45	3	48		
6	2552	58	9	67	2	ได้บังคับโทษประหารชีวิต
7	2553	47	2	49		
8	2554	28	1	29		
9	2555	32	2	34		
10	2556	135	12	147		
11	2557	126	10	136		
12	2558	81	5	86		
รวม		**727**	**55**	**782**	**2**	

[10]สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน, *สถิตินักโทษประหารชีวิตประเทศไทย* (3 มิถุนายน 2560) สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน <https://uclthailand.blogspot.com/2016/06/blog-post.html>

จากตารางที่ 2 สถิติคดีแสดงจำนวนจำเลยที่ศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักรตัดสินลงโทษ จำแนกตามกำหนดโทษ พบว่าจำเลยที่ศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักรตัดสินลงโทษประหารชีวิตปี พ.ศ. 2557 มีจำนวนทั้งสิ้น 201 คน ในปี พ.ศ. 2558 จำเลยที่ศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักรตัดสินลงโทษประหารชีวิตมีถึง 233 คน เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2557 จำนวน 32 คน จากสถิติดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการที่ศาลตัดสินลงโทษประหารชีวิตจำเลยไม่เป็นเหตุให้เกิดการยับยั้งหรือป้องกันไม่ให้เกิดอาชญากรรมได้ดีพอยังคงมีผู้กระทำความผิดที่มีโทษประหารชีวิต ดังนั้นการลงโทษประหารชีวิตเป็นวิธีการที่ไม่ทำให้ผู้คิดที่จะกระทำความผิดเกรงกลัวต่อผลร้ายที่จะได้รับมากกว่าความต้องการหรือความพึงพอใจที่จะกระทำความผิด นั่นหมายความว่าการเลือกกระทำความผิดผู้กระทำได้ประโยชน์มากกว่าผลร้ายที่ตนจะได้รับจากการกระทำ จึงเลือกที่จะกระทำความผิด

ตารางที่ 2 สถิติคดีแสดงจำนวนจำเลยที่ศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักรตัดสินลงโทษ จำแนกตามกำหนดโทษ[11]

ปี พ.ศ.	ประเภทของการกำหนดโทษที่มีคำพิพากษา														
	ประหารชีวิต		จำคุก		ปรับ		กักขัง		รับทรัพย์		รอการลงโทษ		อื่น		รวม
	จำนวน คน	ร้อย ละ	จำนวน คน	ร้อย ละ	จำนวน คน	ร้อย ละ	จำนวน คน	ร้อย ละ	จำนวน คน	ร้อย ละ	จำนวน คน	ร้อย ละ	ร้อย ละ	ร้อย ละ	
ปี 2557	201	0.03	121,082	17.04	281,400	39.60	1,893	0.27	381	0.05	299,558	42.16	6,016	0.85	710,531
ปี 2558	233	0.03	103.231	14.25	301,757	41.64	1,923	0.27	2,583	0.36	303,861	41.93	11,018	1.52	724,606

นอกจากกฎหมายอาญาที่มีบทลงโทษประหารชีวิตแล้วยังมีกฎหมายพิเศษอื่น ๆ อีกที่มีบทลงโทษประหารชีวิตผู้กระทำความผิดกฎหมายพิเศษนั้น ๆ ได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญาทหาร พระราชบัญญัติอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิงและสิ่งเทียมอาวุธปืน พ.ศ. 2490 พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดบางประการต่อการเดินอากาศ พ.ศ. 2558 และพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2539 แสดงเห็นได้ว่าการลงโทษประหารชีวิตไม่ได้ทำให้ลดอาชญากรรมได้จริง

2. เงื่อนไขตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศกับการลงโทษประหารชีวิต

กรอบกฎหมายระหว่างประเทศ ก็มีผลต่อการกำหนดโทษประหารชีวิตตามกฎหมาย

[11] สำนักศาลยุติธรรม, *รายงานสถิติคดีศาลยุติธรรมทั่วราชอาณาจักร ประจำปี พ.ศ. 2558* (4 มิถุนายน 2560) สำนักศาลยุติธรรม <http://www.coj.go.th/home/file/Annual_Tha_2558.pdf>

ภายในประเทศ การที่ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกองค์การสหประชาชาติ กฎบัตรสหประชาชาติถือเป็นสนธิสัญญาพหุภาคีที่ผลผูกพันทางกฎหมายต่อรัฐที่เป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (Universal Declaration of Human Rights) หรือ UDHR สนธิสัญญาพหุภาคีและปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เป็นบ่อเกิดกฎหมายระหว่างประเทศที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่ประเทศไทยมีความผูกพันทางกฎหมายระหว่างประเทศนั้นด้วย ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเป็นการขยายความจากกฎบัตรสหประชาชาติ ถือเป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่สำคัญในการเคารพสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน จุดมุ่งหมายของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนั้นมุ่งคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยการอ้างถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในฐานะที่เป็นวัตถุประสงค์หนึ่งในการที่จะคุ้มครองสิทธิของมนุษย์และเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่มีมาโดยธรรมชาติ ซึ่งสิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ สิทธิในการมีชีวิต ในกรอบสากลถือว่าทุกชีวิตมีคุณค่าและทุกคนมีศักดิ์ศรีเพื่อแสดงความมุ่งมั่นในการปกป้องคุ้มครอง มิให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของกันและกัน ดังที่ปรากฏในอารัมภบทของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ที่ว่า “โดยที่การยอมรับศักดิ์ศรีแต่กำเนิดและสิทธิที่เท่าเทียมกัน และที่ไม่อาจเพิกถอนได้ของสมาชิกทั้งมวลแห่งครอบครัวมนุษยชาติ เป็นพื้นฐานแห่งอิสรภาพ ความยุติธรรมและสันติภาพในโลก...โดยที่ประชาชนแห่งสหประชาชาติได้ยืนยันอีกครั้งไว้ในกฎบัตรถึงศรัทธาในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ในศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษย์และในสิทธิที่เท่าเทียมกัน โดยที่รัฐสมาชิกต่างปฏิญาณที่จะบรรลุถึงซึ่งการส่งเสริมการเคารพและยึดถือมนุษยชน และอิสรภาพขั้นพื้นฐานโดยสากล โดยความร่วมมือกับสหประชาชาติ...”[12] และได้กำหนดหลักการให้รัฐสมาชิกนำไปเป็นกรอบในทางปฏิบัติที่เกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบัญญัติกฎหมายภายในหรือการปรับแก้กฎหมายภายในให้สอดคล้องกับหลักการดังกล่าว

นอกจากนี้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนยังได้ขยายข้อความให้มีรายละเอียดชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยมีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 หรือ ICCPR มารองรับอีกชั้นหนึ่งโดยเฉพาะกติกาข้อ 6 (2) ที่ว่า “ในประเทศที่ยังมิได้ยกเลิกโทษประหารชีวิต การลงโทษประหารชีวิตอาจกระทำได้เฉพาะคดีอุกฉกรรจ์ที่สุดตามกฎหมายที่ใช้บังคับในขณะกระทำความผิดและไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งกติกานี้และต่ออนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันและการลงโทษอาชญากรรมล้างเผ่าพันธุ์ การลงโทษเช่นว่านี้จะกระทำได้ก็แต่โดยคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลที่มีอำนาจ...”[13]

---

[12]กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, *ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน แปลโดย กรมองค์การระหว่างประเทศ*(กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ, 2551) 18-19.

[13]คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, *กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง* (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ม.ป.ป.) 30-32.

จะเห็นได้ว่ากติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง หรือ ICCPR นั้น ไม่มีข้อห้ามเรื่องการลงโทษประหารชีวิต เพียงแต่กำหนดเงื่อนไขว่า “การลงโทษประหารชีวิตอาจกระทำได้เฉพาะคดีอุกฉกรรจ์ที่สุด” ทำให้ประเทศไทยยังคงมีโทษประหารชีวิตอยู่ แต่จะมีปัญหาในการตีความว่าการกระทำความผิดลักษณะใดที่เรียกว่าเป็น “คดีอุกฉกรรจ์ที่สุด” เนื่องจากไม่ได้กำหนดบทนิยามไว้ นอกจากนี้ในกติกาข้อ 6 (6) ที่ว่า “รัฐภาคีใดแห่งกติกานี้ จะยกข้อนี้ขึ้นอ้างเพื่อประวิง หรือขัดขวางการยกเลิกโทษประหารชีวิตมิได้” ดังนั้นเพื่อไม่ให้รัฐภาคีใช้กติกาข้อ 6 (2) เป็นข้ออ้างการยกเลิกโทษประหารชีวิต ICCPR จึงได้มีการประกาศใช้พิธีสารเลือกรับฉบับที่ 2 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (Second Optional Protocol to the ICCPR, aiming at the abolition of death penalty) เพื่อการยกเลิกการลงโทษประหารชีวิต เงื่อนไขพิธีสารเลือกรับฉบับที่ 2 นี้จะมีผลต่อประเทศสมาชิกที่ต้องดำเนินการยกเลิกโทษประหารชีวิตก็ต่อเมื่อประเทศสมาชิกนั้นได้ให้สัตยาบัน สำหรับประเทศไทยยังไม่ได้ให้สัตยาบันเลือกรับพิธีสารฉบับที่ 2 ดังกล่าว จึงยังคงโทษประหารชีวิตไว้

ถึงแม้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนอันเป็นที่มาของกฎหมายระหว่างประเทศที่เป็นลายลักษณ์อักษร จะพยายามผลักดันให้เกิดการยอมรับและยกเลิกโทษประหารชีวิต แต่ปฏิญญาดังกล่าวเองก็ไม่ได้กำหนดเป็นข้อห้ามอย่างเด็ดขาดให้ยกเลิกโทษประหารชีวิต เพียงแต่กำหนดเป็นเงื่อนไขว่าประเทศที่ยังมิได้ยกเลิกโทษประหารชีวิต การลงโทษประหารชีวิตอาจกระทำได้เฉพาะคดีอุกฉกรรจ์ที่สุด ดังนั้นในหลายประเทศที่เป็นภาคีสมาชิกจึงไม่จำต้องผูกพันหากเห็นว่าประเทศของตนยังมีความจำเป็นก็ยังคงการลงโทษประหารชีวิตไว้อย่างเช่นประเทศไทย การลงโทษประหารชีวิตก็ไม่เป็นการละเมิดต่อกฎหมายระหว่างประเทศที่ประเทศนั้นเป็นภาคี

3. หลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และหลักการลงโทษประหารชีวิตภายใต้รัฐธรรมนูญในฐานะกฎหมายภายใน

ความเข้าใจของคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ทั้งในแง่ของนักปรัชญา และในแง่ของนักกฎหมายมีความเข้าใจว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความหมายถึง คุณค่าในตัวของตนเองที่มีลักษณะเฉพาะ อันสืบเนื่องมาจากความเป็นมนุษย์ และเป็นคุณค่าที่ผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์ โดยไม่อยู่ภายใต้เงื่อนไขใดๆ ทั้งสิ้น เช่น เงื่อนไขทางเพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัย หรือเงื่อนไขทางคุณสมบัติอื่นๆ ของบุคคล ทุกคนมีอิสระในการตัดสินใจของตนเองในอันที่จะกำหนดตนเองและในการสร้างสภาพแวดล้อมของตนเอง ภายใต้ความรับผิดชอบของตนเอง โดยถือว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นคุณค่าที่ไม่อาจถูกล่วงละเมิดได้ โดยที่หลักการอันเป็นสารัตถะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ประกอบด้วยรากฐานอันเป็นสาระสำคัญ 2 ประการ คือ สิทธิในชีวิตร่างกาย และสิทธิในการที่จะได้รับความเสมอภาค ซึ่งรากฐานที่เป็นสาระสำคัญดังกล่าวนี้ไม่อาจแยกออกจากกันได้ และเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่จำเป็น

อย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของความเป็นมนุษย์ได้อย่างมีศักดิ์ศรีอย่างแท้จริง โดยที่สิทธิในชีวิตร่างกายเป็นสิทธิที่ติดตัวบุคคลมาตั้งแต่เกิดเป็นสิทธิที่มีมาโดยธรรมชาติ สิทธิในชีวิตร่างกายจึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของความเป็นมนุษย์และไม่อาจจะถูกพรากไปจากบุคคลได้ ในทางตรงกันข้ามสิทธิในชีวิตร่างกายอาจทำให้ได้รับหลักประกันมากขึ้นโดยบทบัญญัติกฎหมายของรัฐ ส่วนสิทธิในที่จะได้รับความเสมอภาคหรือสิทธิเสมอภาคนั้นเป็นการแสดงให้เห็นถึงว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกัน ถึงแม้มนุษย์ทุกคนจะมีสิทธิในชีวิตร่างกายของตนแต่ถ้าขาดหลักประกันในความเสมอภาคแล้วบุคคลอาจได้รับการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น ๆ ในสังคมหรืออาจถูกเลือกปฏิบัติจากผู้ใช้อำนาจรัฐ ด้วยเหตุนี้หลักความเสมอภาคจึงเป็นรากฐานที่สำคัญอีกประการหนึ่งของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังนั้นเพื่อให้มนุษย์สามารถดำรงตนอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีอย่างแท้จริง บุคคลแต่ละคนยังจะต้องมีหลักประกันในเรื่องความเสมอภาคด้วย[14] เมื่อพิจารณาจากรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศไทยจะพบว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ดังกล่าวได้รับการยอมรับและได้รับการคุ้มครองไว้ใน มาตรา 4 ที่ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน” บทบัญญัติดังกล่าวเป็นการประกาศเจตนารมณ์ของรัฐที่จะถือเอาศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นเป้าหมายสูงสุดในการกำหนดการใช้อำนาจรัฐทั้งปวงต่อประชาชน นอกจากมาตรา 4 ดังกล่าวแล้วยังปรากฏในมาตรา 28 ที่ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย...” บทบัญญัติดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นชัดว่าสิทธิในชีวิตร่างกายได้รับการยอมรับและได้รับการคุ้มครองด้วยกฎหมายสูงสุดของประเทศ เมื่อสิทธิในชีวิตร่างกายได้รับหลักประกันมากขึ้นย่อมแสดงให้เห็นว่าสิทธิในชีวิตร่างกายนั้นไม่อาจจะถูกพรากไปจากบุคคลได้ นั่นหมายความว่าบุคคลจะไม่ถูกฆ่าให้ตาย การลงโทษประหารชีวิตเป็นการฆ่าเป็นทำลายชีวิตของบุคคล การลงโทษประหารชีวิตจึงเป็นพรากสิทธิในชีวิตร่างกายไปจากบุคคลอันเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ที่มีมาแต่การเกิดและมีมาโดยธรรมชาติ เท่ากับเป็นการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทำให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ของเขาหมดไป

หากพิจารณามาตรการทางกฎหมายอาญาที่เรียกว่าสภาพบังคับจะเกิดมีขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการกระทำละเมิดกฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญา ผลของการกระทำละเมิดก็คือการถูกลงโทษและการลงโทษประหารชีวิตเป็นวิธีการลงโทษที่รุนแรงที่สุดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เมื่อพิจารณาในเบื้องต้นกฎหมายอาญาจะพบว่ามาตรา 2 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ที่ว่า “บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนด

[14]บรรเจิด สิงคะเนติ, *หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์* (กรุงเทพฯ: วิญญชน, พิมพ์ครั้งที่ 4, 2555) 88.

โทษไว้และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย. . .” เป็นบทบัญญัติที่มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนว่าไม่ต้องรับผิดทางอาญาถ้าไม่มีกฎหมายและไม่ถูกลงโทษถ้าไม่มีบทกำหนดโทษไว้ ทั้งนี้หลักคุ้มครองสิทธิดังกล่าวได้รับการบัญญัติคุ้มครองไว้ในรัฐธรรมนูญมาตรา 29 ด้วยว่า “บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้. . .” อันเป็นหลักประกันในทางรูปแบบของกฎหมายอาญาที่สำคัญ ที่ว่า “หลักไม่มีความผิดไม่มีโทษ ถ้าไม่มีกฎหมาย” (no crime no punishment without law) หรือคำภาษาละตินที่ว่า Nullum crimen, nulla poena, sine lege ซึ่งสืบเนื่องมาจากหลักที่ว่าอำนาจรัฐต้องมีกฎหมายรับรอง “หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ ถ้าไม่มีกฎหมาย” นี้เป็นหลักสากลที่บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเสมอมา ไม่เคยถูกยกเลิกไปตามรัฐธรรมนูญ และเมื่อมีรัฐธรรมนูญใหม่หลักดังกล่าวนี้ก็ยังได้รับการรับรองบัญญัติไว้อีกจนกระทั่งปัจจุบัน ส่วนของบทกำหนดโทษทางอาญาที่รุนแรงที่สุดที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดพบว่าตามมาตรา 18 แห่งประมวลกฎหมายอาญา คือ โทษประหารชีวิต นั่นหมายความว่า ถ้ามีการกระทำความผิดในฐานความผิดที่ต้องโทษประหารชีวิต ผู้นั้นก็จะถูกลงโทษประหารชีวิตด้วยวิธีการฉีดยาหรือสารพิษและกระทำการประหารชีวิตโดยรัฐ จะเห็นได้ว่าการประหารชีวิตเป็นลักษณะของโทษทางอาญาที่กระทบต่อสิทธิในการมีชีวิต อันเป็นสิทธิในการมีชีวิตเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ได้รับการยอมรับและได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญตามที่กล่าวมาแล้ว หากรัฐเห็นว่าเพื่อคุ้มครองปกป้องสิทธิในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของประชาชนส่วนรวม และรัฐเห็นว่าเกิดประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ปัจเจกชน รัฐก็มีความชอบธรรมที่จะทำลายสิทธิในการมีชีวิต แต่การกระทำดังกล่าวรัฐจะมีอำนาจจัดการได้ต้องมีบทกฎหมายรับรองให้อำนาจกระทำได้ อำนาจจัดการดังกล่าวพบว่ารัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้ไว้ในมาตรา 26 ที่ว่า “การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุและจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย. . .” จากบทบัญญัติดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าถึงแม้จะมีบทบัญญัติมีรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนไว้อย่างชัดเจน แต่เพื่อการบริหารจัดการประเทศให้ดำรงอยู่อย่างสถาพรรัฐธรรมนูญจึงให้อำนาจแก่รัฐที่จะบัญญัติกฎหมายขึ้นมาถึงแม้จะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของประชาชนก็ตามย่อมจะกระทำได้เฉพาะเมื่อมีเหตุผลสมควรแต่จะจำกัดเกินกว่าเหตุหรือถึงขนาดเสมือนเป็นการลบล้างสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนไม่ได้ ดังนั้น เกณฑ์ที่เป็นข้อจำกัดอำนาจรัฐในการตรากฎหมายที่จะจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้นั้นมีอยู่ 3 ประการที่

สำคัญ ได้แก่ การตรากฎหมายต้องไม่ขัดหลักนิติธรรม การตรากฎหมายต้องไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และการตรากฎหมายจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ หากกฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญาที่มีบทลงโทษประหารชีวิตนั้นเป็นกฎหมายลำดับรองที่นำมาใช้บังคับในทางปฏิบัติ บทลงโทษประหารชีวิตเป็นบทบัญญัติจำกัดสิทธิในชีวิตของประชาชน การประหารชีวิตเป็นการทำลายชีวิตของผู้กระทำความผิด เพื่อควบคุมอาชญากรรมในสังคม การลงโทษประหารชีวิตเป็นการกระทำที่ทำลายสิทธิในการมีชีวิตอันเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นความเป็นมนุษย์เป็นการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทำลายคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ ถึงแม้ด้วยเหตุภาระหน้าที่ของรัฐต้องดูแลความสงบสุขของสังคม ความปลอดภัยสาธารณะ ความมั่นคงของประเทศ และรัฐธรรมนูญมีบทบัญญัติให้อำนาจแก่รัฐที่จะจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ก็ตาม แต่การลงโทษประหารชีวิตเป็นการจำกัดสิทธิในชีวิตของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ เพราะรัฐธรรมนูญยอมรับและรับรองว่าบุคคลย่อมมีสิทธิในชีวิตร่างกาย และเป็นการกระทำที่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลซึ่งขัดต่อหลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ได้รับการยอมรับและได้รับการคุ้มครองด้วยกฎหมายสูงสุดของประเทศ การบัญญัติบทลงโทษประหารชีวิตในกฎหมายลำดับรองดังกล่าวจึงไม่ชอบด้วยหลักนิติธรรม ถึงแม้จะเพื่อประโยชน์สาธารณะโดยส่วนรวมคือความปลอดภัยจากอาชญากรรมต่างๆ ก็ตาม

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับการลงโทษประหารชีวิตกับหลักคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การลงโทษประหารชีวิตกับหลักคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายต่างประเทศ และโทษประหารชีวิตกับหลักความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในประเทศไทย จะเห็นได้ว่ากฎหมายอาญาเป็นเครื่องมือของรัฐในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมโดยกำหนดอาชญากรรมที่มีความรุนแรง เช่น การฆ่า ให้ผู้กระทำต้องโทษประหารชีวิต การกำหนดบทลงโทษที่สูงดังกล่าวสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การลงโทษเพื่อเป็นการป้องกันยับยั้งไม่ให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น แต่ไม่ได้ทำให้อาชญากรรมลดลงแต่อย่างใด กลับเพิ่มจำนวนมากขึ้น และที่สำคัญคือ ผู้กระทำความผิดจากสถิติพบว่ามีเด็กและเยาวชนกระทำความผิดเพิ่มมากขึ้น ส่วนใหญ่เป็นคดียาเสพติดหรือการลักทรัพย์ และถึงแม้ศาลจะพิพากษาลงโทษประหารชีวิต แต่ก็ยังมีการกระทำความผิดแบบเดียวกันเกิดขึ้นอีกและเพิ่มจำนวนมากขึ้น แสดงเห็นได้ว่า การพิพากษาลงโทษประหารชีวิตไม่ได้ทำให้เกิดการยับยั้งหรือป้องกันไม่ให้มีการกระทำความผิดนั้นขึ้นอีก การลงโทษประหารชีวิตจึงเป็นวิธีการแก้ปัญหาของรัฐที่ปลายเหตุ รัฐไม่ได้ทำการศึกษาค้นหาต้นเหตุแห่งการกระทำความผิดว่าทำไมถึงเกิดอาชญากรรม และที่สำคัญไม่สามารถลดอาชญากรรมได้จริง ถึงแม้รัฐยอมรับรองและคุ้มครองสิทธิในการมีชีวิตไว้ในรัฐธรรมนูญ การลงโทษประหารชีวิตซึ่งเห็นเป็นประจักษ์ว่าเป็นการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ก็ยังเกิดมีขึ้น ด้วยแนวความคิดที่คนไทยยังขาดความตระหนักถึงการต้องยอมรับและเคารพสิทธิในการมีชีวิตของทุกคน ว่าชีวิตของทุกคนมีคุณค่ามีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างจริงจัง

กฎหมายระหว่างประเทศที่มีผลผูกพันต่อประเทศไทยที่เป็นภาคีที่สำคัญ คือ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Right 1966) หรือ ICCPR ไม่ได้มีข้อห้ามการลงโทษประหารชีวิต มีเพียงพิธีสารเลือกรับฉบับที่ 2 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (Second Optional Protocol to the ICCPR, aiming at the abolition of death penalty) ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการยกเลิกการลงโทษประหารชีวิต จะมีผลผูกพันประเทศภาคีต่อเมื่อมีการให้สัตยาบัน และมีประเทศภาคีหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยยังไม่ได้ให้สัตยาบันเลือกรับพิธีสารฉบับที่ 2 เพื่อยกเลิกการลงโทษประหารชีวิต และกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศก็ไม่ได้ห้ามการลงโทษประหารชีวิต แต่มีความเป็นไปได้สูงในภายหน้าในการยกเลิกโทษประหารชีวิตจะถูกดำเนินการภายใต้การยอมรับโดยจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ด้วยเหตุที่จารีตประเพณีระหว่างประเทศกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วต่อจุดยืนให้มีการยอมรับการยกเลิกโทษประหารชีวิตอย่างแพร่หลายทั่วโลก

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้รับการยอมรับและได้รับการคุ้มครองไว้ในรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ การลงโทษประหารชีวิตเป็นการกระทำที่ทำลายสิทธิในการมีชีวิตอันเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นความเป็นมนุษย์ เป็นการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทำลายคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ ถึงแม้รัฐธรรมนูญจะให้อำนาจแก่รัฐที่จะจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ก็ตาม แต่การลงโทษประหารชีวิตเป็นการจำกัดสิทธิในชีวิตของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ เพราะรัฐธรรมนูญยอมรับและรับรองว่าบุคคลย่อมมีสิทธิในชีวิตร่างกาย และเป็นการกระทำที่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลซึ่งขัดต่อหลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ได้รับการยอมรับและได้รับการคุ้มครองด้วยกฎหมายสูงสุดของประเทศ การบัญญัติบทลงโทษประหารชีวิตในกฎหมายอาญารวมทั้งกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญาจึงเป็นการไม่ชอบด้วยหลักนิติธรรม

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาและวิเคราะห์การลงโทษประหารชีวิตกับหลักคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การลงโทษประหารชีวิตอันเป็นการทำลายสิทธิในชีวิตที่มีมาโดยธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานเป็นการทำลายคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่ได้รับการยอมรับและต้องเคารพ ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้ คือ

1. เสนอแนะให้กฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นที่มีโทษประหารชีวิต ให้ไม่มีบทลงโทษประหารชีวิตเป็นการยกเลิกการลงโทษประหารชีวิต ในเมื่อสิทธิในชีวิตร่างกายอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานได้รับหลักประกันมากขึ้นตามรัฐธรรมนูญย่อมแสดงให้เห็นว่าสิทธิในชีวิตร่างกายนั้นไม่อาจจะถูกพรากไปจากบุคคลได้

นั่นหมายความว่าบุคคลจะไม่ถูกฆ่าให้ตาย การลงโทษประหารชีวิตเป็นการฆ่าเป็นทำลายชีวิตของบุคคล การลงโทษประหารชีวิตจึงเป็นพรากสิทธิในชีวิตร่างกายไปจากบุคคลอันเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ที่มีมาแต่การเกิดและมีมาโดยธรรมชาติ เท่ากับเป็นการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทำให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ของเขาหมดไป การลงโทษประหารชีวิต เป็นการล่วงละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานในการมีชีวิต ถึงแม้กฎหมายระหว่างประเทศไม่มีเงื่อนไขห้ามการลงโทษประหารชีวิต แต่กฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นที่มีโทษประหารชีวิต ซึ่งเป็นกฎหมายลำดับรองกลับมีบทบัญญัติลงโทษประหารชีวิตอันละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เป็นการขัดต่อหลักการที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองคุ้มครองไว้ อย่างไรก็ดี ในทางปฏิบัติประเทศไทยไม่ได้ทำการประหารชีวิตมากกว่า 8 ปี ซึ่งแสดงถึงทิศทางว่ารัฐมีแนวโน้มที่จะไม่ใช้วิธีการลงโทษประหารชีวิตอีก แต่เพื่อเป็นหลักคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่จะไม่ถูกล่วงละเมิดศักดิ์ศรีอย่างจริงจังและชัดเจน จึงเสนอแนะให้รัฐแก้กฎหมายภายในได้แก่ กฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นที่มีโทษประหารชีวิต ให้ไม่มีบทลงโทษประหารชีวิตเป็นการยกเลิกการลงโทษประหารชีวิตโดยกฎหมายถึงจะเป็นหลักประกันที่มั่นคง และสอดคล้องกับหลักคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ

2. เสนอแนะให้ใช้มาตรการการลงโทษที่กระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญน้อยกว่าการลงโทษประหารชีวิต ได้แก่ การลงโทษจำคุกตลอดชีวิตแทน

3. ในกรณีที่ยังคงโทษประหารชีวิต เสนอแนะในเรื่องการใช้การตีความกฎหมายคำว่า “คดีอุกฉกรรจ์ที่สุด” ควรมีเกณฑ์พิจารณาที่ชัดเจน ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองข้อ 6 (2) กำหนดเงื่อนไขว่า “ในประเทศที่ยังมิได้ยกเลิกโทษประหารชีวิต การลงโทษประหารชีวิตอาจกระทำได้เฉพาะคดีอุกฉกรรจ์ที่สุดตามกฎหมายที่ใช้บังคับในขณะกระทำความผิด...” กติกาดังกล่าวไม่ได้กำหนดบทนิยามว่าเฉพาะคดีอุกฉกรรจ์ที่สุดนั้นหมายถึงความผิดลักษณะใด แต่ละประเทศต่างมีการตีความหมายในมุมมองของตนเอง ถ้ามองในแง่ของเหยื่อที่ถูกกระทำ หากเหยื่อได้รับผลกระทบต่อชีวิตถึงแก่ความตาย เช่น การฆ่าโดยเจตนา ถือเป็นคดีอุกฉกรรจ์ที่สุด แต่ประเทศอิสลามบางประเทศมองว่าการผิดประเวณีหรือการละทิ้งศาสนาเป็นอาชญากรรมที่ร้ายแรงที่สุด ในขณะที่บางประเทศมองว่าความผิดทางการเมืองและอาชญากรรมทางเศรษฐกิจเป็นอาชญากรรมที่ร้ายแรงที่สุด สำหรับประเทศไทยมองว่าเหยื่อได้รับผลกระทบต่อชีวิตถึงแก่ความตาย เช่น ความผิดฐานฆ่าคนโดยเจตนา ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ เช่น ชิงทรัพย์ปล้นทรัพย์เป็นเหตุให้คนตาย ถือเป็นคดีอุกฉกรรจ์ที่สุด ส่วนความผิดฐานเป็นกบฏ ฐานเจ้าพนักงานรับสินบน หรือความผิดฐานอื่นที่มีโทษประหารชีวิตที่เหยื่อไม่ได้รับผลกระทบต่อชีวิตถึงแก่ความตาย และตามพระราชบัญญัติอื่นๆ ที่มีโทษประหารชีวิต มองอย่างไรว่าเป็นคดีอุกฉกรรจ์ที่สุดหรืออาชญากรรมที่ร้ายแรงที่สุด ดังนั้น จึงเสนอแนะควรมีเกณฑ์พิจารณาที่ชัดเจนว่าความผิดลักษณะใดเป็นคดีอุกฉกรรจ์ที่สุด

บรรณานุกรม

กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, *ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน แปลโดยกรมองค์การระหว่างประเทศ* (กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ, 2551)

คณะกรรมการปฏิรูป (คปร), *แนวทางการปฏิรูปประเทศไทย : ข้อเสนอต่อพรรคการเมืองและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง* (นนทบุรี: สำนักงานปฏิรูป, พิมพ์ครั้งที่ 3, 2554)

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, *กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง* (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

ชาติ ชัยเดชสุริยะ, *มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา* (กรุงเทพฯ: เดือนตุลา, 2549)

บรรเจิด สิงคะเนติ, *หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์* (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, พิมพ์ครั้งที่ 4, 2555)

ผู้ต้องขังเรือนจำบางขวาง, *อิสรภาพบนเส้นบรรทัด 13 นักโทษประหาร : โครงการเรื่องเล่าจากแดนประหาร* (กรุงเทพฯ: สารคดี, พิมพ์ครั้งที่ 4, 2555)

สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.), *ยาเสพติดและโทษประหารชีวิต ทำไมต้องยุติโทษประหารชีวิตในคดียาเสพติด* (กรุงเทพฯ: มาสเตอร์เพรส, พิมพ์ครั้งแรก, 2553)

สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (UCL) สหพันธ์สิทธิมนุษยชนสากล (FIDH), *โทษประหารชีวิตในประเทศไทย* (กรุงเทพฯ: มาสเตอร์เพรส, พิมพ์ครั้งที่ 2, 2549)

สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน, *สถิตินักโทษประหารชีวิตประเทศไทย* (3 มิถุนายน 2560) สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน <https://uclthailand.blogspot.com/2016/06/blog-post.html>

สำนักศาลยุติธรรม, *รายงานสถิติคดีศาลยุติธรรมทั่วราชอาณาจักร ประจำปี พ.ศ. 2558* (4 มิถุนายน 2560) สำนักศาลยุติธรรม <http://www.coj.go.th/home/file/Annual_Tha_2558.pdf>

อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, *ทฤษฎีอาญา* (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2548)

Amnesty International, *Abolitionist and Retentionist Countries* (19 December 2016) Index number:ACT50/3831/2016 <https://www.amnesty.org/en/documents/act50/3831/2016/en>

National Research Council, *Deterrence and the Death Penalty Edited by Daniel S. Nagin and John V. Peppe* (United States of America: The National Academies Press, 2012)

คำแนะนำในการส่งบทความวารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ความรู้กฎหมายในแง่มุมต่าง ๆ ของสาขานิติศาสตร์
2. เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการผลิตผลงานวิชาการของอาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นักนิติศาสตร์ และผู้สนใจทั่วไป

ขอบเขต

วารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ รับพิจารณาบทความวิชาการ บทความวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ บทความปริทัศน์ (review article) บทความวิจารณ์บทความ (article review) และบทความพิเศษสรุปจากการอภิปราย สัมมนา ที่มีเนื้อหาครอบคลุมเกี่ยวกับกฎหมายทุกสาขา

ประเภทของบทความ

1. บทความทางวิชาการ ความยาวของเนื้อหา 10 - 12 หน้ากระดาษ A4
2. บทความวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ ความยาวของเนื้อหา 10-15 หน้ากระดาษ A4
3. บทความปริทัศน์ บทความวิจารณ์บทความ และบทความพิเศษ สรุปการอภิปราย สัมมนา ความยาวของเนื้อหา 5-8 หน้ากระดาษ A4

แนวปฏิบัติการนำเสนอบทความ

1. บทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ใดมาก่อน และต้องไม่อยู่ระหว่างการเสนอพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารอื่นหรือรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ

2. บทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์จะได้รับการประเมินจากกองบรรณาธิการและผู้ประเมินบทความที่กองบรรณาธิการกำหนด โดยผู้ประเมินไม่ทราบว่าผู้เสนอบทความเป็นผู้ใด (blind review) ผลการพิจารณาจากกองบรรณาธิการถือเป็นสิ้นสุด ทั้งนี้ กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ ในการตรวจทานแก้ไขต้นฉบับตามเกณฑ์

การเตรียมต้นฉบับ

1. พิมพ์ด้วย Microsoft Word สำหรับภาษาไทยใช้ตัวอักษร Angsana New ขนาดตัวอักษร 15 point ภาษาอังกฤษใช้ตัวอักษร Time New Roman ขนาดตัวอักษร 12 point ถ้ามีตัวเลข ต้องพิมพ์เป็นเลขอารบิก และ เชิงอรรถภาษาไทยใช้ตัวอักษร Angasana New ขนาดตัวอักษร 12 point เชิงอรรถภาษาอังกฤษใช้ตัวอักษร Time New Roman ขนาดตัวอักษร 9 point

2. ชื่อเรื่องพิมพ์ไว้หน้าแรกตรงกลางหน้ากระดาษ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ชื่อผู้เขียนอยู่ใต้ชื่อเรื่องเยื้องลงมาทางขวามือ พิมพ์ด้วยตัวอักษรเอน ส่วนตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี) คุณวุฒิการศึกษาสูงสุด และสถานที่ทำงานของผู้เขียน พิมพ์ไว้เป็นเชิงอรรถในหน้าแรก

3. **บทความวิชาการ** เป็นบทความที่นำเสนอเนื้อหาสาระจากการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ประกอบด้วย ชื่อเรื่องภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ชื่อผู้เขียน บทคัดย่อ (Abstract) ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ความยาวรวมกันไม่เกิน 800 คำ คำสำคัญ (Keywords) ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยเลือกคำที่เกี่ยวข้องไม่เกิน 3 คำ บทนำ เนื้อหา สรุปและข้อเสนอแนะ บรรณานุกรม

4. **บทความวิจัยหรือวิทยานิพนธ์** เป็นบทความจากการวิจัยหรือจากวิทยานิพนธ์ ประกอบด้วย ชื่อเรื่อง (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ชื่อผู้ทำวิจัย บทคัดย่อ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) คำสำคัญ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) บทนำ วัตถุประสงค์ของการศึกษา สมมติฐานของการศึกษา ขอบเขตของการศึกษา ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ วิธีดำเนินงานวิจัย ผลการวิจัย (สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ)

การส่งต้นฉบับ

1. การส่งต้นฉบับทางไปรษณีย์

ส่งต้นฉบับ 1 ชุด และสำเนา 1 ชุด พร้อมแผ่นซีดี ที่กองบรรณาธิการ วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ เลขที่ 18/18 ถนนบางนา-ตราด ตำบลบางโฉลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ 10540

2. การส่งต้นฉบับทางเว็บไซต์ http://www.law.hcu.ac.th หัวข้อการส่งบทความออนไลน์

การอ้างอิงเชิงอรรถ (Footnote)

1. หนังสือ/ตำรา (Books)

รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง,	**ชื่อเรื่อง**	(สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์, ครั้งที่พิมพ์, ปีที่พิมพ์)	หน้า.
ตัวอย่าง	ประสิทธิ์ โฆวิไลกูล,	*คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล*	(กรุงเทพฯ: นิติธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 2, 2543)	183.
	Malcome N Shaw,	*International Law*	(London: Cambridge University Press, 2008)	578.

2. บทความวารสาร (Journal Articles)

รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง,	"ชื่อเรื่อง"	(ปีที่พิมพ์)	ปีที่:ฉบับที่	**ชื่อวารสาร**	หน้าเริ่มต้นบทความ,	หน้า.
ตัวอย่าง	ศนันท์กรณ์ โสตถิพันธุ์,	"หลักความสำคัญผิด"	(2553)	39:4	*วารสารนิติศาสตร์*	788,	797.
	Christopher C. Miller,	"To The Moon & Beyond: The United States and The Future of International Space Law"	(2011)	35:1	*Suffolk Transnational Law Review*	101,	113.

3. บทความในหนังสือ (Chapter in Edited Books)

รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง,	“ชื่อบทความ”	ใน	ชื่อบรรณาธิการหรือผู้รวบรวม,	**ชื่อหนังสือ**	(สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์, ครั้งที่พิมพ์, ปีที่พิมพ์)	หน้าเริ่มต้นบทความ,	หน้า.
ตัวอย่าง	พะยอม แก้วกำเนิด,	“ความหมายของวัฒนธรรม”	ใน	ฉัตรชัย ศุกรกาญจน์ (บรรณาธิการ),	*ห้องสมุดวัฒนธรรม*	(นครศรีธรรมราช : ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้, 2525)	1,	4.
	Richard J. McNeil	“International Parks for Peace”	In	Jim Thorsell (ed.),	*Parks on the Borderline: Experience in Transfrontier Conservation*	(Gland, Switzerland and Cambridge, UK: IUCN, 1990)	23,	35.

4. วิทยานิพนธ์ (Theses)

รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง,	**ชื่อเรื่อง**	(หลักสูตร, สถาบัน, ปี)	หน้า.
ตัวอย่าง	นิก สุนทรธัย,	*มาตรการทางกฎหมายในการเรียกคืนทรัพย์สินทางวัฒนธรรม*	(นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534)	53.
	Chloe Sage Castro,	*Over the Moon: Lunar Heritage Protection*	(Master of Fine Arts Thesis, Savannah College of Art and Design, 2011)	44.

5. เอกสารประกอบการประชุม (Conference Proceedings)

รูปแบบ	ชื่อผู้เขียน,	“ชื่อเรื่อง”	(นำเสนอที่ ชื่อการประชุม, สถานที่, ว/ด/ป)	หน้า.
ตัวอย่าง	Anne Orford	“Roman Law and the Godly Imperium in England’s New Worlds”	(Paper presented at the Workshop on the Theo-Political Renaissance, Department of English, Cornell University, 25 April 2008)	12.

6. เว็บไซต์ (Website/Electronic Materials)

รูปแบบ	ชื่อผู้เขียน,	**ชื่อเอกสาร**	(ว/ด/ป ที่เข้าถึงข้อมูล)	ชื่อเว็บไซต์	<URL>.
ตัวอย่าง	Apichai Sunchindah,	*The ASEAN Approach to Regional Environmental Management*	(24 Aug 2013)	ASEAN Environment Cooperation	<http://www.aseansec.org/2838.htm>.

7. กฎหมายภายใน (Domestic Laws)

รูปแบบ	เลขมาตรา,	**ชื่อกฎหมาย**
ตัวอย่าง	มาตรา 15,	*พระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. ๒๕๑๔*
	Section 17,	*Land and Environment Court Act 1979*

8. ตราสารระหว่างประเทศ (Treaties, Conventions, Protocol)

รูปแบบ	**ชื่อตราสาร,**	วันที่เปิดลงนาม,	Treaty Series	(วันเริ่มต้นมีผลผูกพัน) (Enter into Force)	มาตรา.
ตัวอย่าง	*United Nations Convention on the Law of the Sea,*	opened for signature 10 December 1982,	21 ILM 1261	(entered into force 16 November 1994)	art 2.

หลักการอ้างเอกสารที่เคยอ้างมาแล้ว (Subsequent References)

1. กรณีการใช้ “เพิ่งอ้าง” หรือ “Ibid” กรณีอ้างเอกสารเดิมที่อยู่ก่อนหน้าทันที เช่น

16 ประสิทธิ์ โฆวิไลกูล, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล* (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 2, 2543) 183.

17 เพิ่งอ้าง, 184.

18 Eric Barendt, *Freedom of Speech* (Oxford University Press, 2nd ed, 2005) 163.

19 Ibid.

20 Ibid, 170.

2. กรณีการใช้ “อ้างแล้ว” หรือ “Above n” กรณีอ้างเอกสารเดิมที่อยู่ก่อนหน้า แต่มีเอกสารอื่นมาคั่น เช่น

9 Catharine MacMillan, *Mistakes in Contract Law* (Hart Publishing, 2010) 38.

.....

20 Catharine MacMillan, above n 9.

21 Catharine MacMillan, above n 9, 40.

22 ประสิทธิ์ โฆวิไลกูล, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล* (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 2, 2543) 183.

.....

24 ประสิทธิ์ โฆวิไลกูล, อ้างแล้ว 22, 185.

****

การอ้างบรรณานุกรม (Bibliography)

มีหลักการเขียนดังนี้

(1) รูปแบบเดียวกับ กรณีการอ้างอิงเชิงอรรถ (Footnote) ขึ้นอยู่กับประเภทของแหล่งอ้างอิง

(2) ตัดหน้าเอกสารที่อ้างออก และไม่ใส่จุด full stop (.) กรณีเอกสารที่อ้างเป็นบทความ (Journal Articles) ให้ตัดแต่เลขหน้าที่อ้างออก ให้ใส่หน้าเริ่มต้นบทความเอาไว้

(3) กรณีผู้แต่งเป็นชาวต่างชาติ ให้สลับที่ ชื่อแรก และ นามสกุล โดยคั่นด้วย comma (,) เช่น Christopher C. Miller เปลี่ยนเป็น Miller, Christopher C.

(4) การเรียงลำดับเอกสาร ให้เรียงตามอักษรตัวแรกสุดของชื่อผู้เขียน จาก ก-ฮ หรือ A-Z

ค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์

ผู้ที่จะตีพิมพ์บทความลงวารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ต้องเสียค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ เรื่องละ 5,000 บาท เพื่อเป็นค่าตอบแทนผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ (Peer review) และค่าดำเนินการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง สามารถชำระโดย**โอนเงินเข้าบัญชี มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ**

ชื่อบัญชี มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

1. ธนาคารธนชาติ สาขามหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ประเภทออมทรัพย์
   เลขที่บัญชี 168-2-00999-7
2. ธนาคารกสิกรไทย สาขาถนนบางนา-ตราด ประเภท ออมทรัพย์
   เลขที่บัญชี 450-2-05411-8
3. ส่ง ใบ PAY IN ธนาคาร ทางโทรสาร 0-2312–6419 หรือ
   ที่ E- Mail : faclaw120hcu@gmail.com

****

ใบสมัครสมาชิก วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

เรียน กองบรรณาธิการวารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มฉก.

ชื่อ-สกุล.....

ที่อยู่ เลขที่.....หมู่ที่.....ซอย.....

ถนน.....ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....

จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์.....โทรสาร.....E-mail address.....

มีความประสงค์จะสมัครเป็นสมาชิกวารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มฉก. เป็นรายปี (ปีละ 2 ฉบับ 300 บาท)

ที่อยู่ในการจัดส่งวารสาร

เลขที่.....หมู่ที่.....ซอย.....ถนน.....

ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....

รหัสไปรษณีย์.....

เงื่อนไขการชำระเงิน **<u>โอนเข้าบัญชี</u>**

<u>ชื่อบัญชี</u> **มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ**

❒ 1. ธนาคารธนชาติ สาขามหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ประเภทออมทรัพย์
เลขที่บัญชี 168-2-00999-7

❒ 2. ธนาคารกสิกรไทย สาขาถนนบางนา-ตราด ประเภทออมทรัพย์
เลขที่บัญชี 450-2-05411-8

โปรดส่งสำเนาการชำระเงินและใบสมัครสมาชิก ทางโทรสารหมายเลข 0-2312-6419 หรือที่ E-Mail : <u>faclaw120hcu@gmail.com</u> หรือ ส่งกองบรรณาธิการวารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ 18/18 ถนนเทพรัตน (บางนา-ตราด) กม.18 ตำบลบางโฉลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ 10540

สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ สำนักงานเลขานุการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ โทรศัพท์ 0-2312-6300 ต่อ 1689 1690